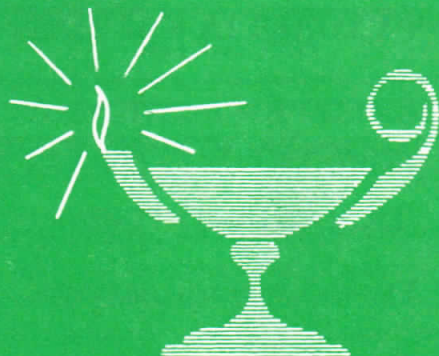

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ—ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ—ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ—ΓΡΑΜΜΑΤΑ—ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ

- Η ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ (Καθηγήτριας Κ. Σπινέλλη) 138
- ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (Καλλιόπης Μαντζώρου-Παπαγεωργίου) 145
- ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ
(Σοφίας Παπαδημητρίου-Πετρόγλου) 150
- Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΑΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Χρυσ. Ασιώτη) 157
- ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ (Μελλομένης Άντωνοπούλου) 160
- ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ (Π. Μανωλοπούλου) 164
- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΑ (Πανορμίτη) 171
- ΣΧΟΛΙΑ (Τομέως Τύπου τής Χ.Ε.Ε.) 172
- ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ 175

ΕΤΟΣ 61ον

ΜΑΪΟΣ 1998

ΑΡΙΘ. 591

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

Έπανεξεδόθη σὲ τέταρτη ἔκδοση

*

ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ

Γιὰ ἀγόρια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω

Ὑπὸ

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ

ΨΥΧΙΑΤΡΟΥ

Ἐπιμελημένη ἔκδοσις
μὲ 15 εἰκόνες ἐκτὸς κειμένου

Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 23 560

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 61ον

ΜΑΪΟΣ 1998

Άριθ. 591

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ

Δέν είναι ή πρώτη φορά πού οί «Ακτίνες» εκδίδουν ειδικό τεύχος αφιερωμένο στη γυναίκα. Ήδη από του έτους 1944, τὸ πολυσελίδο τεύχος του Ίανουαρίου του έτους αὐτοῦ ἦταν αφιερωμένο στην «Γυναίκα και τὰ προβλήματά της», και στους 60 τόμους τῶν «Ακτίνων» θά εὔρη ὁ μελετητής ἄρθρα ἐπὶ του θέματος αὐτοῦ. Ἀκόμη ἡ «Χριστιανική Ένωσις Ἀκτίνων» εκδίδει ἀπὸ του έτους 1953 και ειδικὸ Περιοδικό, τὸ γνωστό «Ὁ Κόσμος τῆς Ἑλληνίδος».

Ὅπως ἐγράφετο στοῦ ἀφιέρωμα του τεύχους Ίανουαρίου 1944 «παγκόσμιο, πανανθρώπινο εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον πὸν περιβάλλει κάθε ζήτημα πὸν ἀφορᾶ εἰς τὴν γυναίκα. Καί μόνον ὡς πρὸς τὴν ποιότητα του ἐνδιαφέροντος, ὡς πρὸς αὐτήν θά διατυπώση δισταγμοὺς και ἀμφιβολίας και ἐπιφυλάξεις, ἐναγωνίους ἐπιφυλάξεις, ἐκείνος πὸν βλέπει πῶς ἡ ἀνθρώπινη σκέψις, μέσα εἰς τῶν χιλιετιῶν τὸ πέρασμα, ἀντιμετώπισε τὴν γυναίκα και τὰ προβλήματα της».

Αὐτοῦ του ἐνδιαφέροντος συνέχεια ἦταν και ἡ Ἡμερίδα, πὸν ὠργάνωσε ἡ «Χριστιανική Ένωσις Ἐπιστημόνων» τὴν 24ην Ίανουαρίου ἐ.έ. στην αἴθουσα του Συλλόγου «ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» με θέμα «Ἡ σύγχρονη Ἑλληνίδα και τὰ προβλήματά της».

Κατὰ τὴν Ἡμερίδα αὐτή, μετὰ σύντομον εἰσήγησιν τῆς ἐκ τῶν μελῶν του Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Χ.Ε.Ε. κ. Μελλομένη Ἀντωνοπούλου ὠμίλησαν κατὰ σειράν:

α) ἡ κ. **Καλλιόπη Σπινέλλη**, καθηγήτρια τῆς Ἐγκληματολογίας του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, με θέμα: «Ἡ κακοποίηση τῆς Γυναίκας»

β) ἡ κ. **Πόπη Μαντζώρου-Παπαγεωργίου**, συμβολαιογράφος, με θέμα: «Καταστρατήγησι τῶν νομοθετημένων δικαιωμάτων τῆς γυναίκας»

γ) ἡ κ. **Σοφία Παπαδημητρίου-Πετρόγλου**, Φιλολόγος, τ. Γεν. Ἐπιθεωρητῆς, με θέμα: «Ἀγωγή και Παιδεία γιὰ τὴν ὀλοκλήρωσι τῆς γυναίκας», και

δ) ἡ κ. **Χρυσάνθη Ἀ. Ἀσπιώτη**, Φιλολόγος, Καθηγήτρια του Ἀρσακείου Ἀθηνῶν, με θέμα: «Ἡ γυναίκα φορέας ἀνόδου τῆς Κοινωνίας».

Τῆς ὁμιλίας αὐτῆς και δύο ἀκόμη σχετικὰ ἄρθρα τῆς κ. **Μελλομένης Ἀντωνοπούλου** με θέμα: «Πρότυπα και πρότυπα» και τῆς κ. **Π. Μανωλοπούλου**, με θέμα: «Ματιές στη σύγχρονη γυναίκα» δημοσιεύομε στοῦ παρὸν τεύχος.

Η ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Εισαγωγικές σκέψεις

Στό δρόμο που έρχομουν συλλογίζομουν: «*Σήμερα είναι Σάββατο, ημέρα ανάπαυλας από εργασίες και υποχρεώσεις. Ημέρα που θά ήταν δυνατό να συναντηθούμε εδώ και να συζητήσουμε για την όμορφη πλευρά του κόσμου και της κοινωνίας. Κι αντί γι' αυτό θά βάλουμε στο μικροσκόπιο και στον άξονικό τομογράφο μιιά άθέατη, μιιά δυσλειτουργική πλευρά της κοινωνίας "τήν κακοποίηση της γυναίκας"*».

Επιλέγοντας ώστόσο αυτό τό θέμα στόχος μας είναι ή άλληλονημέρωση ώστε περισσότερες γυναίκες νά μπορούν νά συμμετέχουν στην όμορφη πλευρά της ζωής και ν' άντικρύζουν τόν κόσμο με περισσότερη αισιοδοξία και λιγότερη βία σέ βάρος τους.

Η «*κακοποίηση της γυναίκας*» συχνά αναφέρεται και ως «*βία σέ βάρος της γυναίκας*».

Όποιον όρο και άν διαλέξουμε, ή βία πού έχει στόχο-θύμα της τή γυναίκα, έχει τουλάχιστον τρεις διαστάσεις:

Υπάρχει ή *ένδο-οικογενειακή* βία, ή *έξω-οικογενειακή* βία και ή *κρατική* βία σέ βάρος τών γυναικών.

Εμείς σήμερα, με τή σύντομη αυτή εισηγήση, θά ασχοληθούμε κυρίως με τήν πρώτη μορφή βίας¹. Για τις άλλες θά κάνουμε μόνο ορισμένες νύξεις, έφόσον είναι μάλλον αυτόνοτες μορφές βίας.

Σύμφωνα με απόψεις του ΟΗΕ² ή βία *στην εύρύτερη κοινωνία ή ή «έξω-οικογενειακή βία»*, πού είναι γνωστότερη και πιό όρατή, περιλαμβάνει τή σωματική, τήν ψυχολογική ή τή σεξουαλική βία, όπως:

- τό βιασμό,
- τή σεξουαλική κακοποίηση,
- τή σεξουαλική παρενόχληση και έκφοβισμό στό χώρο της εργασίας - μορφή βίας για τήν όποία γίνεται πρόσφατα τόσος λόγος σχετικά με τις κατηγορίες πού διατυπώνονται σέ βάρος του Προέδρου τών ΗΠΑ,
- τή διακίνηση και έξαναγκασμό σέ πορνεία γυναικών, καθώς και
- τήν ταπεινωτική παρουσίαση τών γυναικών στα ΜΜΕ.

Φυσικά σέ αυτήν τήν κατηγορία θά έπρεπε κανείς νά συμπεριλάβει τις «*άνθρωποκτονίες*» και «*ληστείες*» σέ βάρος γυναικών, καθώς και τις «*σωματικές βλάβες*», άν περιοριστεί κανείς σέ τρία μόνο παραδείγματα έγκλημάτων πού προβλέπονται από τόν Ποινικό μας Κώδικα.

Έξ άλλου ή σωματική, ψυχολογική ή σεξουαλική βία πού **τελείται από τό κράτος** ή από κρατικούς λειτουργούς ή πού απλώς τήν άνέχεται ή κρατική έξουσία, περιλαμβάνει τήν κακομεταχείριση και έκμετάλλευση γυναικών από άστυνομικά όργανα, τις διακρίσεις σέ βάρος τών εργαζομένων γυναικών, κ.λ.π. Με όρισμένα σχετικά θέματα θά ασχοληθεί ή έκλεκτή νομικός κυρία Πόπη Παπαγεωργίου πού θά λάβει άμέσως μετά τό λόγο.

Η ένδο-οικογενειακή βία

Η βία στην κοινωνία και ή βία στην οικογένεια δέν είναι σημερινό πρόβλημα. Περί τήν αρχή της Παλαιάς Διαθήκης (Γεν. δ' 8) αναφέρεται μιιά άδελφοκτονία, και λίγο

πριν τὸ τέλος τῆς Καινῆς Διαθήκης (Ἰωάν. ιθ' 18) περιγράφεται μιὰ Σταύρωση. Δύο ἀκραίες μορφές βίας.

Στὶς ἡμέρες μας διώνουμε καθημερινὰ τὴ βία. Παράλληλα μὲ τὶς παλαιές μορφές τῆς λ.χ. τὴν ἀνθρωποκτονία, μὲ θύματα καὶ δράστες μέσα στὴν ἴδια τὴν οἰκογένεια, ἄτομα θυματοποιοῦνται, καθὼς θυγατέρες ὑφίστανται ἀδιαμαρτύρητα αἰμομικτικὲς ἐπιθέσεις ἀπὸ τοὺς πατριούς τους, γυναῖκες ταπεινώνονται καὶ ἐξευτελίζονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ σύντροφο τῆς ζωῆς τους, γαγιάδες -ποὺ ζοῦν περισσότερα χρόνια- στὴν καλύτερη περίπτωση ἐκλιπαροῦν τὰ πολυάσχο-λα παιδιὰ τους νὰ τὶς ὀδηγήσουν στὸν ὀδοντογιατρὸ γιὰ μιὰ νέα ὀδοντοστοιχία καὶ στὴ χειρότερη, τοὺς ἀπομυζοῦν τὴ γλίσχη τους σύνταξη ἢ τὶς κατοικοῦν, δῆθεν νοσηλεύτριες, σὲ δῆθεν οἶκους εὐγηρίας.

Οἱ περισσότερες ὅμως ἀπὸ τὶς περιπτώσεις αὐτὲς βίας περνοῦν ἀπαρατήρητες.

Τὸ φαινόμενο τῆς ἐνδο-οικογενειακῆς βίας εἶναι ἕνα πρόβλημα δυσδιάκριτο καὶ διαδρωτικό. Ἡ βία μέσα στὴν οἰκογένεια εἶναι συνήθως ἀθέατη ἀπὸ τοὺς ἔξω - καὶ γι' αὐτὸ γίνεται λόγος γιὰ σκοτεινὸ ἀριθμὸ. Εἶναι ἐπίμονη καὶ ἐπαναλαμβανόμενη.

Κάποτε-κάποτε ὅμως ἡ ἀθέατη αὐτὴ βία γίνεται ὄρατὴ, δημοσιοποιεῖται καὶ κοινο-λογεῖται συχνὰ μὲ ἀποκρουστικούς καὶ κραυγαλέους τίτλους τοῦ τύπου: *«ἔσφαξε τὴ 40χρονη γυναῖκα του γιατί εἶχε ἐραστή»!*

Οἱ ὄροι: «βία» καὶ «οἰκογένεια»

Οἱ λέξεις «βία» καὶ «οἰκογένεια» συναντῶνται στὸ καθημερινὸ μας λεξιλόγιο καὶ σὲ διατάξεις τοῦ Ποινικοῦ καὶ Ἀστικοῦ Δικαίου. Ὅμως, ἂν τὶς ἐντάξουμε στὸ κοινωνικὸ πρόβλημα ποὺ ἐξετάζουμε, προσλαμβάνουν μιὰ συγκεκριμένη διάσταση.

Μὲ τὸν ὄρο «ἐνδο-οικογενειακὴ βία» ἐννοοῦμε τὴ χρήση ἀπὸ ἕνα μέλος τῆς οἰκογένειας (δράστης) δύναμης ἢ ἐξουσίας πρὸς ἕνα ἄλλο μέλος (θύμα) προκαλώντας ἔτσι ἐπιβλαβεῖς ἐπιπτώσεις.

Γιὰ νὰ ἀποσαφηνιστεῖ ἡ ἐνδο-οικογε-

νειακὴ βία, ἐπιχειρεῖται μιὰ συστηματικὴ καὶ σχηματικὴ προσέγγιση.

Στὸ πλαίσιο τῆς ἐνδο-οικογενειακῆς βίας ὁ θεσμὸς τῆς οἰκογένειας νοεῖται συνήθως μὲ τὴν παραδοσιακὴ του μορφή εἴτε δηλαδὴ μὲ «*πιρηνικὴ*» δομὴ (γονεῖς καὶ παιδιὰ) εἴτε μὲ τὴ «*διευρυμένη*» ἢ «*ἐκτεταμένη*» (γονεῖς, παιδιὰ καὶ ἄλλοι συγγενεῖς). Ὡστόσο ἡ ἐννοια τῆς οἰκογένειας εἶναι δυνατὸ νὰ περιλαμβάνει καὶ ἄλλους οἰκογενειακοὺς ἢ οἰονεὶ οἰκογενειακοὺς δεσμοὺς (π.χ. σύντροφοι ποὺ συμβιοῦν, πρώην σύζυγοι κ.λ.π.)

Ὁ ὅρος «βία» ἐξἄλλου δὲν εἶναι μονοσήμαντος. Περιλαμβάνει ἀφενὸς τὴ σωματικὴ σεξουαλικὴ ἢ ὕλική χρήση δύναμης καὶ ἀφετέρου τὴν ψυχολογικὴ³ (π.χ. ἐξευτελισμὸς ἢ ταπεινωση συζύγου). Ἐπίσης ἡ βία εἶναι δυνατὸ νὰ ἀναφέρεται σὲ ἐγκληματικὴ συμπεριφορὰ (π.χ. ἀπόπειρα ληστείας γαγιάς ἀπὸ ἔγγονο) ἢ σὲ μὴ ἐγκληματικὴ (π.χ. βιασμός τῆς συζύγου ἀπὸ τὸ σύζυγο).

Ἡ βία ἐξἄλλου δὲν ἐκδηλώνεται μόνο μετὰ πρᾶξη, δὲν εἶναι δηλαδὴ μόνον ἐνεργητικὴ (π.χ. βίαιο σπρώξιμο), ἀλλὰ καὶ μὲ παράλειψη, εἶναι δηλαδὴ παθητικὴ (π.χ. παραμέληση παιδιοῦ ἢ ἠλικιωμένου γονέα). Μπορεῖ νὰ εἶναι ἐπαναλαμβανόμενη (π.χ. σεξουαλικὲς σχέσεις πατριοῦ μὲ προγονή) ἢ στιγμιαία (π.χ. ἀδελφοκτονία: ἀδελφῆς ἀπὸ ἀδελφὸ γιὰ λόγους τιμῆς).

Ἀπὸ τὰ παραπάνω γίνεται φανερὸ ὅτι ὅποιαδήποτε μέλη τῆς οἰκογένειας, σὲ ὅποιαδήποτε ἀπὸ τὶς μορφές τῆς, ἐνδέχεται νὰ γίνουν θύματα ἢ θύτες καὶ νὰ ἐναλλάσσουν ρόλους ἀνάλογα μὲ τὶς εὐκαιρίες ποὺ προσφέρει ἡ οἰκογενειακὴ συναλλαγὴ. Δηλαδὴ ὅλοι οἱ συγγενεῖς ἐξ αἵματος ἢ ἐξ ἀγχιστείας, ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν συμβιοῦν, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ συγγενεῖς ποὺ συμβιοῦν: μέλη οἰκογένειας καὶ οἰονεὶ οἰκογένειας.

Ἀλλὰ ἡ ἐνδο-οικογενειακὴ βία ἔχει καὶ πολλαπλὲς βλαπτικὲς συνέπειες. Τὰ ἐπακόλουθα λοιπὸν τῆς βίας εἶναι σωματικά, ψυχολογικά καὶ κοινωνικά.

Τὰ πρώτα εἶναι αὐτόνοητα: ἀρχίζουν

ἀπὸ τὸ σωματικὸ πόνον ἢ τὴ σεξουαλικὴ κακοποίηση καὶ καταλήγουν στὴ βαριὰ σωματικὴ βλάβη. Τὰ δευτέρω εἶναι λιγότερο ἢ περισσότερο ἐμφανῆ. Περιλαμβάνουν τὴ μὴ ἱκανοποίηση βασικῶν συγκινησιακῶν ἀναγκῶν, τὸ φόβο, τὴν ταπεινώση ἀλλὰ καὶ σοβαρότερες ψυχολογικὲς ἐπιπτώσεις, ὅπως διαταραχὲς προσωπικότητος ἢ συμπεριφορᾶς καὶ ἀντιδράσεις ποὺ ἐπιβάλλουν ψυχιατρικὴ παρέμβαση.

Τέλος, τὰ κοινωνικὰ ἐπακόλουθα πλήττονται εἴτε τὰ ἴδια τὰ θύματα τῆς ἐνδοοικογενειακῆς βίας, καθὼς στιγματίζονται (π.χ. θύματα αἰμομιξίας, σεξουαλικῆς κακοποίησης, ξυλοδαρμοῦ κ.λ.π.) ἢ καὶ ἄλλους, καθὼς αὐτὰ μεταφέρουν τὰ προβλήματά τους στὸ ἄμεσο ἢ ἔμμεσο περιβάλλον τους. Φυσικὰ καὶ τὸ κοινωνικὸ σύνολο βλάπτεται διττὰ. Βραχυχρόνια, φέρει τὸ βάρος τῆς κοινωνικο-προνοιακῆς ἢ νοσοκομειακῆς περίθαλψης τῶν θυμάτων. Καὶ μακροχρόνια, ἐπηρεάζεται δυσμενῶς στὸ βαθμὸ ποὺ οἱ νεαροὶ κοινωνοὶ, οἱ ὅποιοι ἔχουν βιώσει τὴ βία μέσα στὴν οἰκογένειά τους, τείνουν νὰ τὴν ἀναπαραγάγουν καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτὴν ἀλλὰ καὶ μέσα στὴ μελλοντικὴ τους οἰκογένεια.

Κατὰ μία ἄποψη, τὴ λεγόμενη «*κυκλικὴ θεωρία*», τὰ θύματα γίνονται θύτες ἢ καὶ πάλι θύματα.

Ἡ αἰτιολογία τῆς κακοποίησης

Συνήθως οἱ προσπάθειες ἐρμηνείας τοῦ φαινομένου τῆς κακοποίησης γυναικῶν ταξινομοῦνται σὲ πέντε θεωρίες⁴:

Στὸ βαθμὸ ποὺ τὰ ἐμπειρικὰ δεδομένα δὲν τεκμηριώνουν τίς θεωρίες αὐτές, καὶ στὸ βαθμὸ ποὺ δὲν ἔχει γίνεи θεωρητικὴ θεμελίωση τῶν ἀπόψεων αὐτῶν, ὀρθότερο εἶναι νὰ ἀναφέρονται ὡς «*ὑποθέσεις*», ποὺ ἐπιδέχονται διερεύνηση σχετικὰ μὲ γενεσιουργοὺς παράγοντες καὶ ὄχι ὡς «*θεωρίες αἰτιολόγησης ἢ αἰτίων*». Οἱ πέντε «*θεωρίες*» ὑπεραπλουστεύουν τὸ πρόβλημα, δὲν παύουν ὅμως νὰ ἀποτελοῦν ἀπαραίτητο ὑπόβαθρο -ποὺ συνήθως θεωρεῖται γνωστό-

γὰ διεισδυτικότερες ἀναλύσεις⁵. Γι' αὐτὸ ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦν:

Ἡ ψυχολογικὴ - παθολογικὴ ὑπόθεση: Σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψη αὐτὴ τὸ ἐπιθετικὸ ἄτομο παρουσιάζει μίαν «*παθολογία*» γὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖται θεραπεία⁶. Εἰδικότερα σχετικὰ μὲ τὴ βία σὲ βάρος γυναικῶν ἔχει ὑποστηριχθεῖ ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα ἀλληλενέργειας μεταξὺ τοῦ ἀτόμου ποὺ ἀσκεῖ βία καὶ τοῦ ἀτόμου ποὺ τὴ δέχεται. Συνήθως ὁ ἐπιθετικὸς ἄνδρας -δράστης ἐρεθίζεται μὲ τὴν ὅποια συμπεριφορὰ τῆς γυναίκας - θύματος καὶ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐλέγξει τὴ συμπεριφορὰ του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἡ γυναίκα - θύμα βρῖσκεται συνήθως σὲ κατάσταση ἀπόγνωσης, ὑπέρευσης ἐξάρτησης καὶ ἀνασφάλειας.

Κυκλικὴ ὑπόθεση: Οὐσιαστικὰ καὶ αὐτὴ ἢ ὑπόθεση ἀκολουθεῖ μίαν ψυχολογικὴ προσέγγιση. Ἡ βία θεωρεῖται ἀποτέλεσμα μάθησης. Μαθαίνεται μέσα σὲ μίαν βίαιη οἰκογένεια ἀπὸ τὴ νηπιακὴ ἡλικία. Οἱ ἀνήλικοι ποὺ ἔχουν ὑποστῆ ἢ ἔχουν γίνεи μάρτυρες βίαιων συγκρούσεων στὸ οἰκογενειακὸ τους περιβάλλον, ἔχουν προδιάθεση γὰ νὰ γίνουν, μὲ τὴ σειρά τους, ἐνήλικοι δράστες, ἢ θύματα βίας. Πάντως, τάση τῶν θυματοποιημένων στὴν παιδικὴ τους ἡλικία γυναικῶν νὰ ἔλκονται ἀπὸ βίαιους συντρόφους δὲν ἔχει ἀποδειχθεῖ ἐμπειρικὰ⁷.

Ἡ δομικὴ ὑπόθεση: Οἱ ὑποστηρικτὲς αὐτῆς τῆς θέσης ἀποδίδουν τὴ βία ποὺ διαβρώνει τὴν οἰκογένεια στὶς κυριαρχοῦσες δομὲς ὀρισμένων κοινωνιῶν. Κοινωνικο-οικονομικοὶ παράμετροι, ὅπως ἡ ἀνεργία, οἱ δυσμενεῖς οικονομικὲς συνθῆκες, ἡ στενότητα χώρου, δημιουργοῦν τριβὲς ποὺ καταλήγουν στὴν ἄσκηση βίας. Ὡστόσο ἡ «*ὑπόθεση*» αὐτὴ ἔχει ἀμφισβητηθεῖ, κυρίως γιατί ἔχουν ἐντοπισθεῖ θύματα ἐνδοοικογενειακῆς βίας σὲ οἰκογένειες ποὺ ἀνήκουν σὲ ἀνώτερα ἢ μεσαῖα κοινωνικὰ στρώματα, ὅπου οἱ συνθῆκες διαβίωσης εἶναι εὐνοϊκές. Πάντως, θὰ πρέπει γενικὰ νὰ δεχτοῦμε ὅτι οικονομικὲς δυσχέρειες καὶ ἀντιξοότητες

στον επαγγελματικό τομέα των γονέων ή άποτυχίες στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών άποτελοϋν ύποβοηθητικούς και διερεθιστικούς παράγοντες.

Η υπόθεση της δύναμης του ίσχυροτέρου: Άρκετά έρείσματα σε έρευνητικά δεδομένα φαίνεται πως έχει ή άποψη ότι ή βία σε βάρος διαφόρων μελών της οικογένειας είναι αποτέλεσμα της άνισης κατανομής έξουσίας. Ο δυνατός θυματοποιεί τον αδύνατο, ό έξουσιαστής τον έξουσιαζόμενο. Σχετική μ' αυτήν την αντίληψη είναι και ή «*ύπόθεση της άνδρικής ύπεροχής ή του πατριαρχικού, παραδοσιακού οικογενειακού προτύπου*».

Η υπόθεση της επίδρασης του οίνοπνεύματος: Η κατάχρηση ή άκόμη και ή χρήση οίνοπνεύματος έχει θεωρηθεί ότι παράγει βία. Η αντίληψη αυτή άποτελεί, κατά την όρθότερη άποψη, ύπεραπλούστευση του προβλήματος της βίας. Το οίνοπνευμα πράγματι μειώνει τις άναστολές και 50% των περιπτώσεων κακοποίησης γυναικών συνδέονται με αυτό, όχι όμως σε σχέση αίτιου και άποτελέσματος⁸.

Άλλα έρευνητικά δεδομένα διευκρινίζουν ότι ό δράστης κάνει χρήση οίνοπνεύματος ή τοξικών ουσιών σκόπιμα για να διερεθισθεί ή για να μειώσει την εϋθύνη του. Φυσικά, δέν πρέπει να παραβλέπει κανείς ότι στις ύπόλοιπες 50% περιπτώσεις οι δράστες κακοποιούν χωρίς να πίνουν. Ο Kingston σε σχετική μελέτη παρατηρεί ότι θεραπευτική παρέμβαση σε δράστες κακοποίησης που έκαναν χρήση οίνοπνεύματος είχε σαν αποτέλεσμα να σταματήσει ή κακοποίηση, ενώ ή χρήση οίνοπνεύματος συνεχίστηκε⁹. Άρα οι δύο «*κακές συνήθειες*» δέν συνδέονται άναγκαστικά.

Η φαινομενολογία της κακοποίησης γυναικών

Η κακοποίηση των γυναικών έθεωρείτο ως πρόσφατα «*ιδιωτική υπόθεση*» ή άκόμη και δικαίωμα του άντρα για να σωφρονήσει ή να συνενώσει τη γυναίκα του. Δέν

άντιμετωπιζόταν ως έγκλημα ή ως κοινωνικό πρόβλημα. Γι' αυτό και τα στοιχεία για την έκταση και τη σοβαρότητα της βίας σε βάρος των γυναικών στην Ελλάδα, αλλά και άλλου, είναι έλλιπη. Γνωρίζουμε, όπως λέγεται, τη μικρή κορυφή του παγόδουνου που βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας -τις ελάχιστες περιπτώσεις- ενώ ή μεγάλη βάση του -οι πολλές περιπτώσεις γυναικών που θυματοποιούνται σωματικά, σεξουαλικά ή ψυχολογικά - είναι άφανής.

Η Δανέζα Else Christensen στο διβλίο της: «*Η σιωπή δέ θα σκοτώσει τη βία*» ύπολογίζει ότι στη χώρα της των 6.000.000 κατοίκων περίπου, 10.000 γυναίκες κακοποιούνται τακτικά από τους συντρόφους τους. Ο ίδιος περίπου αριθμός γυναικών-θυμάτων που καταφεύγουν σε ύπηρεσίες ύγείας λόγω κακοποίησης ύπολογίζεται και σε μιá άλλη σκανδιναβική χώρα, τη Νορβηγία¹⁰.

Τη σοβαρότητα του προβλήματος ύπογραμμίζουν όρισμένα δεδομένα μιās σχετικά πρόσφατης άυστριακής έρευνας του Ίνστιτούτου Boltzman.

Στην Άυστρία των 8.000.000 κατοίκων κατά τη διάρκεια 3 έτων άναφέρθηκαν:

- Στην Άστυνομία 1200 περιπτώσεις
- Στα Δικαστήρια 500 περιπτώσεις
- Σε καταφύγια 30 περιπτώσεις
- Καταδίκες για άνθρωποκτονία του/της συζύγου 25 περιπτώσεις.

- Καταδίκες συζύγων για διάφορες άξιόποινες πράξεις 25 περιπτώσεις

Άπό τα ίδια έρευνητικά δεδομένα έπισημαίνεται ότι από τις γυναίκες που κατέφυγαν στην άστυνομία:

- 50% είχαν κακοποιηθεί στο παρελθόν.
- 45% είχαν έμφανείς τραυματισμούς, έκδορες κ.λ.π.
- 30% είχαν κακοποιηθεί με κάποιο άντικείμενο.
- 25% είχαν άπειληθεί με θάνατο¹¹.

Στοιχεία του 1985 από την Κύπρο άναφέρουν 400 περιπτώσεις κακοποίησης γυναικών. Άπό αυτές όμως μόνο 35 κατέληξαν στη Δικαιοσύνη¹².

Για τὸν ἑλλαδικὸ ὠρὸ δὲν ὑπάρχουν, δυστυχῶς, ἐπαρκῆ ἐρευνητικὰ δεδομένα πὸν νὰ δίνουν, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγιση, τὶς ποσοτικὲς καὶ ποιοτικὲς διαστάσεις τοῦ προβλήματος. Βρίσκονται ὅμως στὴν τελικὴ ἐπεξεργασία δύο διδακτορικὲς διατριβὲς πὸν ἐλπίζουμε ὅτι θὰ δώσουν χρῆσιμα στοιχεῖα.

Στὴν ἐρευνα τοῦ ἱατροδικαστῆ Ἐπιβατιανοῦ (Θεσσαλονίκη) ἀναφέρεται ὅτι σὲ ἓνα χρόνο ἔγιναν γνωστὲς 100 περιπτώσεις κακοποιημένων γυναικῶν. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς θεωρήθηκε ἰδιαίτερα μικρὸς συγκρινόμενος μὲ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν Οὐαλία ὅπου σὲ ἴδιο περίπου πληθυσμὸ παρουσιάστηκαν πέντε χιλιάδες περιπτώσεις σὲ ἓνα χρόνο¹³.

Στὶς προκαταρκτικὲς διερευνήσεις γιὰ τὴν κακοποίηση τῶν γυναικῶν πὸν ἔγιναν στὰ πλαίσια Σεμιναρίων Ἐπιμόρφωσης τῆς Γενικῆς Γραμματείας Ἰσότητος τὰ στοιχεῖα πὸν συνελέγησαν ἔδειξαν ὅτι τὸ πρόβλημα: α) ἔχει μεγαλύτερη διάσταση στὴν Ἀθήνα ἀπὸ αὐτὴ πὸν δίνεται ἀπὸ τὴν ἐρευνα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ β) παρουσιάζει δυσχέρειες διαπίστωσης. Γιὰ παράδειγμα: Σὲ ἀστυνομικὰ τμήματα περιοχῶν κατωτέρων ἢ μεσαίων πρὸς κατωτέρων κοινωνικο-οικονομικῶν στρωμάτων καταγράφονται κάθε ἐβδομάδα 2-4 περιστατικὰ συζυγικῶν συγκρούσεων μὲ θύματα γυναῖκες.

Μία ἐρευνα στὸ βιβλίο εἰσαγωγῶν τοῦ Κρατικοῦ Νοσοκομείου Ἰωαννίνων ἔδειξε ὅτι ἐνῶ ἀναφέρονται ἀρκετὲς «ὑποπτες» περιπτώσεις ἀτυχημάτων γυναικῶν, δὲν ἀναφέρεται κανένας ξυλοδαρμὸς κατὰ τὴ διερευνώμενη χρονικὴ περίοδο. Προφανῶς σὲ μία πόλη 45.000 κατοίκων, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἡ ἀνωνυμία τῆς πρωτεύουσας, τὰ θύματα αἰσθάνονται περισσότερο φόβο ἢ ντροπὴ νὰ ἀποκαλύψουν τὸ πρόβλημά τους ἀπὸ ὅ,τι στὴν Ἀθήνα.

Στὴν Ἀθήνα μόνο στὸ Νοσοκομεῖο Ἀτυχημάτων (ΚΑΤ) δηλώθηκαν τὸ 1984, 218 γυναῖκες, 21-60 ἐτῶν ὡς θύματα «ξυλοδαρμοῦ» καὶ τὸ 1985, 169. Φυσικὰ δὲν γνωρίζουμε πόσα ἀπὸ τὰ περιστατικὰ αὐτὰ περι-

λαμβάνουν «ξυλοδαρμούς» μέσα στὴν οἰκογένεια καὶ πόσα ἔξω ἀπὸ αὐτὴν, εἰκάζουμε ὅτι οἱ περισσότεροὶ ξυλοδαρμοὶ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἐνδοοικογενειακὴ βία μὲ θύμα τὴ γυναῖκα, γιὰτὶ ὅταν ἡ γυναῖκα εἶχε τραυματισθεῖ γιὰ ἄλλο λόγο (π.χ. θύμα ληστείας, θύμα βιασμοῦ) ὑπῆρχε ρητὴ μνεία τοῦ ἐγκλήματος. Πάντως, τὰ στοιχεῖα αὐτὰ δὲν ἐπαρκοῦν γιὰ τὴ συναγωγὴ συμπερασμάτων.

Μία διερεύνηση δημοσιευμένων δικαστικῶν ἀποφάσεων πὸν ἀφοροῦσαν ἀνθρωποκτονίες μὲ πρόθεση διαλεύκανε λίγο τὸ θέμα. Ἀπὸ τὰ δεδομένα ὀκτῶ ἐτῶν (1975-1983) προκύπτει ὅτι:

- Ἐνα στὰ τέσσερα θύματα ἀνθρωποκτονίας μὲ πρόθεση εἶναι ἀποτέλεσμα ἐνδοοικογενειακῆς βίας (ὁ δράστης ἦταν συγγενῆς ἢ πρῶν συζυγὸς ἢ πεθερὸς κ.λ.π.)

- Τὸ πρόβλημα τῆς βίας στὴν οἰκογένεια πλήττει πολὺ περισσότερο τὶς γυναῖκες ἀπὸ ὅ,τι τοὺς ἄνδρες (οἱ δράστες τῶν 7 γυναικῶν θυμάτων ἦταν 7 ἄνδρες, ἐνῶ οἱ δράστες τῶν 12 ἀνδρῶν θυμάτων οἰκογενειακῆς βίας ἦταν οἱ 10 ἄνδρες καὶ μόνον οἱ 2 γυναῖκες).

Τὸ ἐρώτημα πὸν ἀναπόφευκτα γεννιέται, ὕστερα ἀπὸ τὴν παράθεση τῶν, περιορισμένων ἔστω, στοιχείων, πὸν ἔχουμε στὴ διάθεσή μας εἶναι: Πῶς ἀντιμετωπίζονται οἱ ὅποιες περιπτώσεις κακοποίησης γυναικῶν στὴν Ἑλλάδα;

Στὸν τομέα αὐτὸ κυρίως ἡ Γενικὴ Γραμματεία Ἰσότητος παρέχει σημαντικὲς υπηρεσίες σὲ θεωρητικὸ-ἐπιστημονικὸ ἐπίπεδο (σεμινάρια, ἐρευνες), ἀλλὰ καὶ σὲ ἐφαρμοσμένο (παροχὴ νομικῶν συμβουλῶν καὶ ψυχολογικῆς ὑποστήριξης, παραπομπὲς σὲ εἰδικὸς φορεῖς, διαπαιδαγώγηση τῆς κοινῆς γνώμης, σύμπραξη σὲ εἰδικὴ ἐπιστημονικὴ βιντεοταινία μικροῦ μήκους κ.ἄ.) Τὸ σημαντικότερο ὅμως ἐπίτευγμά του εἶναι ἴσως ἡ ἴδρυση Κέντρων ἢ Καταφυγίων γιὰ κακοποιημένες γυναῖκες. Ἦδη λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1988 ἓνα «Κέντρο γιὰ Κακοποιημένες Γυναῖκες» σὲ συνεργασία μὲ τὸν Ἐθνικὸ

Όργανισμὸ Προνοίας. Στὸ Κέντρο αὐτὸ ὑπάγεται ἓνα «Γραφεῖο Ὑποδοχῆς» καὶ ἐπίκειται ἡ λειτουργία ἐνὸς «Σπιτιοῦ-Καταφυγίου» γιὰ τὶς κακοποιημένες γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τους. Παρόμοιες ὑπηρεσίες παρέχει καὶ ὁ Δήμος Ἀθηναίων.

Ἀξιοσημειώτες ὑπηρεσίες γιὰ γυναῖκες θύματα ἐνδοοικογενειακῆς βίας μὲ τὴ μορφή παροχῆς νομικῶν, ἰατρικῶν, ψυχιατρικῶν καὶ ἄλλων παρεμφερῶν ὑπηρεσιῶν προσφέρουν καὶ ὀρισμένες γυναικεῖες ὀργανώσεις, ὅπως ὁ Σύνδεσμος γιὰ τὰ Δικαιώματα τῆς Γυναίκας, τὸ Ἐθνικὸ Συμβούλιο Ἑλληνίδων, ἡ Ἐνωση Δημοκρατικῶν Γυναικῶν κ.ἄ.

Συμπερασματικὲς σκέψεις

Ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος τῆς κακοποίησης γυναικῶν ἀπαιτεῖ πολυεπίπεδες καὶ διεπιστημονικὲς παρεμβάσεις ἀλλὰ καὶ συνέχιση τῆς ἐμπειρικῆς μελέτης τοῦ θέματος. Ἦδη ἔρευνες ἔχουν διαλύσει κάποιους σχετικούς μύθους. ὅπως:

- *Ἡ βία σὲ βάρος γυναικῶν δὲν εἶναι τόσο σοβαρῆ, ὥστε νὰ δικαιολογεῖ παρέμβαση στὴν ἰδιωτικὴ σφαῖρα τῆς οἰκογένειας.* Στατιστικὲς μελέτες ὑποδηλώνουν ὅτι στὴν Ἑλλάδα μία γυναῖκα περὶπου τὸ χρόνο γίνεται θύμα ἀνθρωποκτονίας μὲ πρόθεση (τετελεσμένη ἢ ἀπόπειρα), ἐνῶ στὸν Καναδὰ κάθε χρόνο 1 γυναῖκα στὶς 10 κακοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς ἢ τὸ σύντροφο τῆς¹⁴.

- *Οἱ ἄνδρες ποὺ κακοποιοῦν τὶς γυναῖκες τους εἶναι ψυχικὰ ἀσθενεῖς.* Καὶ ὅμως ἔρευνες ἔχουν δείξει ὅτι οἱ ἴδιοι ἄνδρες στὸν χῶρο τῆς ἐργασίας τους εἶναι προσαρμοσμένοι¹⁵.

- *Ὅρισμένες γυναῖκες προκαλοῦν σὰν ἀπὸ μαζοχισμό τὴν κακοποίηση.* Κάτι τέτοιο ὡστόσο δὲν ἔχει ἀποδειχθεῖ¹⁶.

- *Σπάνια τὰ περιστατικὰ κακοποίησης γυναικῶν ἀπαιτοῦν νοσοκομειακὴ περίθαλψη.* Παλαιότερη ἔρευνα φοιτητῶν/τριῶν τοῦ Νομικοῦ Τμήματος τοῦ Πανεπιστημίου

Ἀθηνῶν τεκμηρίωσε ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1984 καὶ 1985 μόνον στὸ ΚΑΤ παρουσιάστηκαν 387 γυναῖκες θύματα ξυλοδαρμοῦ μᾶλλον ἐνδο-οικογενειακοῦ. Ἐξάλλου στοιχεῖα ἀπὸ τὶς ΗΠΑ φανερώνουν ὅτι οἱ γυναῖκες-θύματα κακοποίησης ποὺ χρησιμοποίησαν «Πρῶτες Βοήθειες» σὲ ἓνα χρόνο ἦταν περισσότερες ἀπὸ αὐτὲς ποὺ ἔπασαν θύματα βιασμοῦ, ληστείας καὶ τροχαίων ἀτυχημάτων μαζί¹⁷.

Ἀλλὰ καὶ ἄμεσες παρεμβάσεις εἶναι ἀπαραίτητες στὸ μέτρο ποὺ τὰ προβλήματα δὲν περιμένουν νὰ βροῦν οἱ ἐπιστήμονες τὶς ὀρθότερες λύσεις. Παράλληλα ὅμως ἀπαιτεῖται καὶ ἡ μελέτη τοῦ θέματος, ἡ ὁποία ἄρχισε πρόσφατα ἀκόμα καὶ σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο. Ἡ προσωπικὴ, ἰδιωτικὴ σφαῖρα τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ τοῦ χώρου ὅπου ἀναπτύσσεται εἶναι εὐαίσθητη καὶ συνταγματικὰ προστατευμένη, κατοχυρωμένη. Ἐπομένως, οἱ ὅποιες ἀπαραίτητες παρεμβάσεις «εἰδικῶν» -ιατρῶν, ψυχολόγων, κοινωνικῶν λειτουργῶν, ἀστυνομικῶν, δικαστῶν κ.λ.π.- ποὺ τῶρα μετεκπαιδεύονται καὶ καταρτίζονται, πρέπει νὰ γίνονται μὲ διάκριση καὶ προσοχή. Τὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα (λ.χ. ποὺ ἀντιμετωπίζουν περιστατικὰ βίας μέσα στὴν οἰκογένεια, ὕστερα ἀπὸ κλήση τῆς Ἀμεσης Δράσης ἢ ἀπὸ ἀναφορὰ τῶν ἐνδιαφερομένων στὸ Ἀστυνομικὸ Τμήμα) πρέπει νὰ χειρίζονται τὴν κάθε περίπτωση μὲ ἐνδιαφέρον (ἀρμόδια εἶναι καὶ ἡ Ἀστυνομία), ἀμερόληπτα (οἱ γυναῖκες ἢ τὰ πεθερικὰ δὲν ἔχουν πάντα ἄδικο) καὶ μὲ σοβαρότητα (οἱ ἐμπαιγμοὶ καὶ οἱ σκωπτικὲς παρατηρήσεις δηλητηριάζουν τόσο τὰ συγκεκριμένα ἄτομα ὅσο καὶ γενικὰ τὶς σχέσεις ἀστυνομικοῦ-πολίτη).

Ἡ ὀρθὴ ἐνημέρωση τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας πρῶτα, καὶ ὕστερα τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν ὁμάδων ποὺ ἐνδέχεται νὰ γίνουν θύματα ἢ δράστες, μπορεῖ νὰ ἔχει ἄμεσες θετικὲς ἐπιπτώσεις, Μονιμότερες καὶ οὐσιαστικότερες ὅμως θὰ ἐπιτευχθοῦν μὲ τὴ διαπαιδαγώγηση τῶν νέων στοὺς νέους ἰσότητους ρόλους, στὴν εἰρηνικὴ ἐπίλυση τῶν

ένδοικογενειακῶν συγκρούσεων καὶ στὸ σεβασμὸ πρὸς τοὺς ἡλικιωμένους.

Ἡ κινητοποίηση ἐθελοντῶν γιὰ νὰ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους στὸν τομέα αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητη. Ἐπίσης ἡ ἐνθάρρυνση καὶ διευκόλυνση θυμάτων ἢ συγγενῶν τους νὰ καταφύγουν στὴν πολιτικὴ ἢ ἀκόμη καὶ στὴν ποινικὴ διακαιοσύνη εἶναι σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις ἀπαραίτητη.

Ἡ ἐκπλήρωση τῶν παραπάνω εἰδικότερων στόχων δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἐπιδίωξη γενικότερων. Τέτοιοι στόχοι εἶναι:

- ἡ ἐλάφρυνση τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν πιέσεων ποὺ πλήττουν ιδιαίτερα ὀρισμένες οἰκογένειες,

- ἡ ἐκμάθηση καὶ ἐφαρμογὴ εἰρηρικῶν τρόπων διευθέτησης οἰκογενειακῶν διαφορῶν καὶ διενέξεων καί, κυρίως,

- ἡ ἀλλαγὴ τῆς νοοτροπίας ὅλων τῶν κοινωνιῶν, ὥστε νὰ γίνῃ συνείδηση ὅτι ἡ βία δὲν μπορεῖ γιὰ πολὺ ἀκόμη νὰ συνυπάρχει μὲ τὶς ἀνθρώπινες κοινωνίες καὶ σχέσεις. Ἡ αὐτὴ θὰ ἐπικρατοῦν βασιζόμενες στὴν ἀγάπη ἢ ἡ βία καὶ τὸ χάος.

Κ. ΣΠΙΝΕΛΛΗ

Καθηγήτρια

Ἐγκληματολογίας-Σωφρονιστικῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Βιβλιογραφικὲς παραπομπές

1. Βλ. σχετικὰ μὲ τὴν ἐνδο-οικογενειακὴ βία τὴ Σύσταση τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης πρὸς τὰ κράτη-μέλη ἡδη ἀπὸ τὸ 1985:

Conseil de l' Europe, Affaires Juridiques, Violence au sein de la famille, Recommendation no R (85) 4.

2. Women News, Nos 7 and 8, 1991

3. Z. Separoui, W. Tamiesen (eds) Domestic violence, Dubrovnik 1988, σελ. 3.

4. The Law Reform Commission, Report 30, Domestic Violence, Australian Government, Canberra, 1986, σελ. 10-11.

5. Βλ. π.χ. τὸ πρότυπο «συναλλαγῆς/κοινωνικοῦ ἐλέγχου» ποὺ ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν R. J. Gelles, An Exchange/Social Control Theory, στὸ συλλογικὸ τόμο: D. Finkelhor/R.J. Gelles (eds.) The Dark Side of Families, Current Family Violence Research, 1983, σελ. 151.

6. The Law Reform Commission, ὅπ. ἀ.

7. The Law Reform Commission, ὅπ. ἀ. σελ. 11. Ἐπίσης βλ. E.C. Herrenkohl et al. Perspectives on the Intergenerational Transmission of Abuse, στὸν προαναφερθέντα συλλογικὸ τόμο, σελ. 305.

8. R. A. Beck/S. Fenstermaker Berk et al., Mutual Combat and other Family Violence Myths, στὸν προαναφερθέντα συλλογικὸ τόμο, σελ. 197 καὶ ἐπ. καὶ κυρίως σελ. 210.

9. Ὅπως ἀναφέρεται στὴν καναδικὴ συλλογὴ: For the Family Law Practitioner: How to represent the Battered Client, Department of Education, The Law Society of Upper Canada, Toronto, 1986, σελ. A-5.

10. Council of Europe, Colloquium on Violence within the Family, 25-27 November 1987(CDPS) 87.

11. Στὸ ἴδιο.

12. Στὸ ἴδιο.

13. Συζήτηση «Στρογγυλῆς Τραπέζης» γιὰ τὴ βία στὴν οἰκογένεια στὸ Τριμηνιαῖο Ἐνημερωτικὸ Δελτίο τοῦ Ἑλληνικοῦ Τμήματος τῆς Διεθνoῦς Ἐταιρείας Κοινωνικῆς Ἀμύνης, 1984, 2, σελ. 21.

14. For the Family Law Practitioner, ὅπ. σελ. A-8.

15. Στὸ ἴδιο σελ. A-7.

16. Στὸ ἴδιο σελ. A-6.

17. Στὸ ἴδιο σελ. A-10.

ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Οι γυναίκες στο διάβα τῶν χρόνων προσπάθησαν νὰ κατακτήσουν τὴν ἰσότητα, διαγράφοντας μιὰ πορεία κοινωνικῶν διεκδικήσεων μὲ ποικίλους τρόπους. Τὸ γνωστὸ «φεμινιστικὸ κίνημα» πέρασε ἀπὸ τὸ στάδιο τῆς ἰσότητος, στὸ στάδιο τοῦ ἐξανδρισμοῦ τῆς γυναίκας, ὕψωσε τοὺς τόνους του, παρέσυρε σὲ ἀγῶνες καὶ σήμερα φαίνεται νὰ κοιμᾶται τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου.

Τὰ δικαιώματα τῶν γυναικῶν ρυθμίζονται στὴν χώρα μας μὲ μία σειρά νομοθετημάτων καὶ ἀδιαμφισβήτητα, τὸ πνεῦμα τοῦ νομοθέτη εἶναι ἡ πλήρῃ ἐφαρμογὴ τῆς ἰσότητος τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν. Δὲν θὰ κουράσουμε μὲ νομικὲς ἀναλύσεις νομοθετημάτων. Θὰ ἀναγκαστοῦμε ὅμως ἐν τάχει νὰ ἀναφέρουμε κάποιες νομοθετικὲς ρυθμίσεις.

Τὰ νομοθετημένα δικαιώματα τῶν γυναικῶν πηγάζουν κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὸ Σύνταγμά μας τοῦ 1975. Εἶναι τὸ πρῶτο Ἑλληνικὸ Σύνταγμα ποὺ ἀναφέρει σαφῶς τὴν ἰσότητα τῶν δύο φύλων καὶ δὲν ἀρκεῖται σὲ μία γενικὴ ἐξαγγελία ἰσότητος. «Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἑλληνίδες ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις», ἀναφέρει. Καὶ πιὸ κάτω: «Ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι ἀνεξάρτητα ἀπὸ φύλο ἢ ἄλλη διάκριση, ἔχουν δικαίωμα ἴσης ἀμοιβῆς γιὰ παρεχόμενῃ ἐργασία ἴσης ἀξίας».

Ἐκτὸς τοῦ Συντάγματος, μία πληθώρα νομοθετικῶν διατάξεων καθορίζουν τὴν ἰσότητα τῶν φύλων στὴν οἰκογένεια, στὴν ἐκπαίδευση, στὶς ἐργασιακὲς σχέσεις.

Ὁ Βλάσης Γαβριηλίδης ἀναφέρει ἤδη ἀπὸ τὸ 1896 στὴν τότε «Ἀκρόπολη»: «Ἡρ-

χίσαμεν νὰ ἔχουμεν γυναῖκας φοιτητριάς, γυναῖκας ἰατρούς... γυναῖκας κουλουροπώλας, γυναῖκας καπνοπώλας, γυναῖκας ἐργοστασιάρχας, ἐντὸς ὀλίγου γυναῖκας φαρμακοποιούς». Σχετικὰ νωρὶς, καὶ ἐνῶ ἡ ἔξοδος τῆς γυναίκας στὴν ἀγορὰ ἐργασίας δὲν ἦταν ἀκόμη μαζικὴ, ψηφίζεται νόμος τὸ 1912 «περὶ προστασίας γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων» ποὺ δίνει στὶς ἐργάτριες δικαίωμα ἀδειας τοκετοῦ ὀκτῶ ἐβδομάδων, καὶ ἀπαγορεύει τὴν «ὀριστικὴ ἀντικατάστασή τους», δηλαδὴ τὴν ἀπόλυσή τους, σ' αὐτὸ τὸ διάστημα. Εἶναι εὐνόητο βέβαια, ὅτι σὲ κείνους τοὺς δύσκολους καιροὺς καμία γυναίκα δὲν τολμοῦσε νὰ ἀρθρώσει λόγο κατὰ τοῦ ἐργοδοτη τῆς καὶ πολὺ περισσότερο νὰ διεκδικήσει τὰ δικαιώματά της, ποὺ εἶναι ἀμφίβολο καὶ σὲ ποῖο βαθμὸ τὰ γνώριζε.

Τὸ 1920 θὰ σπεύσει ἡ χώρα μας νὰ κυρώσει τὴ διεθνή σύμβαση τῆς Οὐάσιγκτων «γιὰ τὴν ἀπασχόληση τῶν γυναικῶν πρὶν καὶ μετὰ τὸν τοκετό», ποὺ ἐπεκτείνει τὴν προστασία σὲ ὅλες τὶς ἐργαζόμενες στὸν ἰδιωτικὸ ἢ στὸν δημόσιο τομέα. Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη κανεὶς ὀργανωμένος ἀσφαλιστικὸς φορέας, ἦταν ἀδύνατη ἡ παροχὴ ἐπιδόματος μητρότητας καὶ δωρεὰν ἰατρικῶν φροντίδων, ποὺ προέβλεπε ἡ σύμβαση.

Τὸ 1920 ἐπίσης ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἀπὸ τὶς πρῶτες χῶρες ποὺ ἔσπευσαν νὰ κυρώσουν τὴ διεθνή σύμβαση «γιὰ τὴν νυχτερινὴ ἐργασία τῶν γυναικῶν καὶ τὴν ἀπαγόρευσὴ τῆς ἐκτὸς ἐξαιρέσεων», μὲ σκοπὸ τὴν προστασία τῶν γυναικῶν ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῆς νύχτας.

Ἡ χώρα μας λοιπόν, φαίνεται τὰ χρόνια ἐκεῖνα νὰ εἶναι ἀνάμεσα στὶς πρωτοπό-

ρες χώρες του πολιτισμένου κόσμου, ως προς την νομοθεσία, με σαφές πνεύμα ισότητας των φύλων. Η ελληνική κοινωνία όμως δεν έπεισε ότι αφήρησε στην πράξη τις διατάξεις αυτές τόσο πρώιμα.

Σήμερα ισχύουν μία πλειάδα νομοθετημάτων περί δικαιωμάτων των γυναικών, μεταξύ των οποίων έξι βασικοί Νόμοι που ψηφίσθηκαν μέσα στα πλαίσια των συνταγματικών, αλλά και των κοινοτικών δεσμεύσεων.

Έτσι βάσει των διατάξεων των νόμων αυτών κατ' αρχάς απαγορεύεται η απόλυση έγκυου κατά την διάρκεια που εργάζεται ή που τελεί σε άδεια έγκυμοσύνης, εκτός πολύ σημαντικών λόγων και τέτοιος δεν είναι, κατά τον νόμο, η απόδοση της γυναικας που λόγω της έγκυμοσύνης μπορεί να είναι μειωμένη.

Ξέρουμε πολύ καλά όμως ότι οι απόλυσεις για λόγους έγκυμοσύνης είναι κοινή πρακτική, στον ιδιωτικό τομέα, έστω κι αν πάντα ο εργοδότης προφασίζεται άλλους λόγους απόλυσεως για να αποφύγει τις κυρώσεις του νόμου.

Ήδη παρατηρείται και το φαινόμενο «οικογενειακού προγραμματισμού» των εργαζομένων από όρισμένους εργοδότες. Έτσι εργοδότες σε συγκεντρώσεις του γυναικείου προσωπικού της εταιρείας τους ανακοινώνουν ότι σε περίπτωση έγκυμοσύνης θα απόλυθούν! Και βέβαια αυτό είναι πολύ εύκολο στις μέρες μας. Σχεδόν πάντα οι νέοι, λόγω της ύφισταμένης ανεργίας, δέχονται να ξεκινήσουν την εργασία τους με συμβάσεις όρισμένου χρόνου. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί εύκολα ο εργοδότης να χειρισθεί διακοπές εργασίας των υπαλλήλων του, χωρίς να καταβάλλει αποζημίωση και χωρίς να έχει κυρώσεις.

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της Έπιθεωρήσεως Εργασίας για το 1991, που είναι τα τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία, 74 γυναίκες έκαναν καταγγελία το έτος αυτό για απόλυσή τους, λόγω έγκυμοσύνης. Από αυτές οι 65 καταγγελίες διευθετήθη-

καν από την Ύπηρεσία με αποτέλεσμα οι απόλυθεισες να επαναπροσληφθούν και μόνον 3 από αυτές προσέφυγαν στα δικαστήρια. Καταλαβαίνει κανείς βεβαίως ότι πρόκειται για σταγόνα στον ωκεανό των απόλυσεων έγκυων γυναικών. Και αυτό γιατί οι περισσότερες από τις απόλυμένες γυναίκες υποκρύπτουν στον έκδιασμό των εργοδοτών. Ποιός είναι αυτός; Αμαύρωση του επαγγελματικού τους βιογραφικού. Συκοφαντία του προσώπου τους στην αγορά εργασίας. Τις περισσότερες δε φορές η απόλυση συνοδεύεται με ένα χρυσωμένο χάπι έναλλακτικής λύσης για να εξαγορασθεί η σιωπή. Πρόκειται για κάποια αποζημίωση (όχι βέβαια τη νόμιμη αφού στις περισσότερες των περιπτώσεων ο έκδιασμός οδηγεί σε παραίτηση και όχι απόλυση). "Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την δειλία κάποιων γυναικών ή την άγνοια των δικαιωμάτων τους, μάς οδηγούν στην βεβαιότητα ότι οι απόλυσεις έγκυων και ο «οικογενειακός προγραμματισμός» των εργαζομένων από τους εργοδότες τους είναι κοινή πρακτική. Δεν είναι του παρόντος, αλλά δεν θα μπορούσαμε να μην κάνουμε μια νύξη για τις πάνω από 120.000, ή κατ' άλλους 300.000, άμβλώσεις που συμβαίνουν στην Ελλάδα ετησίως, για τις οποίες γνωρίζουμε ότι ένα μέρος τους είναι λύση προβλήματος και όχι αντισύλληψη. Συνεπώς, μερίδιο στο έκρηκτικό πρόβλημα της υπογεννητικότητας, που ματίζει τη χώρα μας, έχουν και οι εργοδότες που κινούνται με μόνο πρίσμα το κέρδος.

Επίσης ο Νόμος στην Ελλάδα προβλέπει και την απαγόρευση μη προσλήψεως λόγω έγκυμοσύνης της γυναίκας. Προβλέπει ακόμα και τη δυνατότητα να προσκομίσει ή υποψηφία, μετά τη λήξη της λοχείας, τυχόν ιατρικές εξετάσεις της για την πρόσληψή της.

Είναι λυπηρά όμως γεγονότα που καταγγέλλονται προφορικά στην ΓΣΕΕ για σοβαρότατες καταστρατηγήσεις του Νόμου σ' αυτόν τον τομέα. Οι εργοδότες δεν είναι

ἀπλῶς καχύποπτοι γιὰ τὴν πρόσληψη γυναικῶν, ὑπὸ τὴν «ἀπειλὴ τῆς μητρότητος», ἀλλὰ παίρνουν τὰ μέτρα τους: ζητοῦν, καὶ μὲ τὸ βιογραφικὸ τῆς ὑποψηφίας, καὶ ἀποτελέσματα τέσθ ἐγκυμοσύνης, καὶ σὲ κάποιες περιπτώσεις πιστοποιητικὸ στειρότητος! Τὸ φαινόμενο αὐτὸ πρωτοεμφανίστηκε στὴ Γερμανία, μετὰ τὴν πτώση τοῦ Τείχους, λόγῳ τῆς ὑπερπροσφορᾶς ἐργατικῶν χειρῶν. "Ολοὶ τότε κάναμε παραλληλισμοὺς μὲ Ναζιστικὲς πρακτικὲς, πρακτικὲς ποὺ ἄρχισαν νὰ ἐμφανίζονται δυστυχῶς καὶ στὴν πατρίδα μας.

Ἐπὶ πλέον, γιὰ τὶς προσλήψεις ὁ Ἑλληνικὸς Νόμος ρητὰ προβλέπει τὴν ἀπαγόρευση διακρίσεων ποὺ βασίζονται στοὺς ὅρους συμμετοχῆς σὲ ἐξετάσεις ὑποψηφίων ἐργαζομένων. Ὑπάρχει πληθώρα δικαστικῶν ἀποφάσεων μὲ τὶς ὁποῖες ματαιώθηκαν διαγωνισμοί, ἀκόμα καὶ κρατικῶν ὀργανισμῶν, ἐπειδὴ ἔγιναν μόνον γιὰ ἄνδρες. Ἐνδεικτικὰ παραδείγματα εἶναι διαγωνισμὸς γιὰ θέσεις ἐλεγκτῶν ἐναέριας κυκλοφορίας, ἢ ὑπαλληλικὲς θέσεις στὰ ΕΛΤΑ, ποὺ εἶχαν θεωρηθεῖ θέσεις μόνον γιὰ ἄνδρες.

Βάσει διατάξεων νόμων, προβλέπονται ἀκόμα γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους γονεῖς: γονικὴ ἄδεια ἀνατροφῆς μέχρι τὴν ἡλικία τῶν 2,5 ἐτῶν, ἄδεια λόγῳ ἀσθενείας ἐξαρτημένων μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἄδεια γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν οἱ γονεῖς τὰ σχολεῖα τῶν παιδιῶν σὲ πρωινὲς ὥρες, δυνατότητα γιὰ μειωμένο ὥραριο σὲ γονεῖς μὲ ἀνάπηρα παιδιά. "Ολα αὐτὰ θεωροῦνται κατάκτηση τῶν γυναικῶν καὶ τὸ ὅτι ἀπειθύνονται καὶ στοὺς δύο γονεῖς, βῆμα ἰσότητος. Στὴν πράξη βέβαια οἱ ἀριθμοὶ μᾶς δείχνουν ὅτι χρῆση αὐτῶν τῶν ἀδειῶν κάνουν στὴν πλειοψηφία οἱ μητέρες. Δυστυχῶς εἶναι κοινὸ μυστικὸ ὅτι, ὅταν οἱ ἄνδρες κάνουν χρῆση τῶν ἀδειῶν αὐτῶν, πολλὲς φορὲς ὁ πραγματικὸς λόγος δὲν εἶναι ἡ φροντίδα τοῦ παιδιοῦ.

Πολλοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ γυναῖκες δὲν καταφέρνουν νὰ ἐξελιχθοῦν σὲ ἀνώτερες θέσεις στὴν ἐργασία τους λόγῳ μειωμένης ἀποδόσεώς τους. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ στα-

τιστικὲς δείχνουν ὅτι οἱ γυναῖκες καταλαμβάνουν πολὺ χαμηλότερες θέσεις στὴν ἱεραρχία τοῦ ἐπαγγέλματός τους, σὲ σχέση μὲ τοὺς ἄνδρες συναδέλφους τους. Δὲν εἶναι λίγες οἱ καταγγελίες ποὺ γίνονται γιὰ ἀνιση μεταχείριση τῶν γυναικῶν στὸ θέμα τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐξελίξεως. Βέβαια οἱ περιπτώσεις ποὺ δημοσιοποιοῦνται εἶναι ἐλάχιστες, ἀφοῦ στὴν πραγματικότητα ἡ σιωπὴ τῶν γυναικῶν πολλὲς φορὲς εἶναι τὸ τίμημα τῆς παραμονῆς τους στὴν ἐργασία τους. Παρ' ὅλα αὐτὰ, τελευταίου ἔτους στατιστικὴ μᾶς δείχνει 51 προσφυγὲς στὴν Ἐπιθεώρηση Ἐργασίας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 12 μόνον τελικὰ ἔφθασαν στὰ δικαστήρια. Βέβαια ταυτοχρόνως γίνεται καὶ καταστρατήγηση τῆς βασικῆς συνταγματικῆς ἀρχῆς ποὺ προαναφέραμε γιὰ ἴση ἀμοιβὴ γιὰ παροχὴ ἐργασίας ἴσης ἀξίας. Εἶναι πολὺ εὐκολο γιὰ τὸν ἐργοδότη νὰ ὑποστηρίξει ὅτι ἡ ἐργασία ποὺ ἐπιτελεῖ ἓνας ἄνδρας καὶ μία γυναίκα ἐργαζομένη εἶναι διαφορετικὴ καὶ γι' αὐτὸ νὰ τοὺς δίδει διαφορετικὸ μισθό. Χαρακτηριστικὸ ἀνέκδοτο ἀναφέρεται γιὰ ἓνα ἐργοστάσιο ὅπου οἱ ἄνδρες ἔφτιαχναν μεγάλα πιάτα φαγητοῦ καὶ οἱ γυναῖκες μικρὰ πιάτα φρούτου καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἄνδρες ἔπαιρναν διπλάσιο μισθὸ ἀπὸ τὶς γυναῖκες.

"Αξιο προσοχῆς εἶναι ἡ νομοθετημένη ἀπαγόρευση τῆς διακρίσεως στὴν ἐκπαίδευση. "Οσοὶ ζοῦν στὴν Ἀθήνα, νομίζουν πὼς σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα τὰ παιδιά ἔχουν τὶς ἴδιες ἐνκαιρίες γιὰ μάθηση. Ἡ ΕΣΥΕ μᾶς ἀποδεικνύει τὸ ἀντίθετο, καὶ ἄς ἐξαγάγει ὁ καθένας συμπεράσματα: 30.000 τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν εἶναι ἀναλφάβητες καὶ μόνον 1 στὶς 4 ἔχει μόρφωση ἀνώτερη ἢ ἀνώτατη. Παραμένει ἐπίσης ὡς ἐρωτηματικὸ ἡ διαφορὰ στὴν ἐπιλογὴ ἐπαγγελματικῆς κατευθύνσεως. Εἶναι συνειδητὴ ἡ ἐπιλογὴ τῶν κοριτσιῶν γιὰ κάποια ἐπαγγέλματα; Προσιδιάζουν στὴν φύση τους ἢ κοινωνικὰ μεγαλώνουν μὲ αὐτὴν τὴν ἀντίληψη καὶ τὴν ἐνστερνίζονται; Εἶναι τυχαῖο καὶ δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν ἰσότητα στὴν ἐκπαίδευση τὸ ὅτι γυναῖκες ἔχουν τὸ προβάδισμα στὴν μερικὴ

ή στην ευκαιριακή απασχόληση; (δακτυλογράφοι, τηλεφωνήτριες, πωλήτριες προϊόντων σέ σπίτια κ.λ.π.)

Ήσυχθηκαμε αρκετά με τα δικαιώματα της εργαζομένης γυναίκας. Βασική προϋπόθεση όμως για να έχει ή γυναίκα τα δικαιώματα αυτά, είναι όχι μόνον να είναι, αλλά και να φαίνεται εργαζομένη. Γιατί αυτό; Γιατί μπορεί να μην φανταζόμαστε ότι οι εργαζόμενες γυναίκες είναι σαν τὸ παγόβουνο. Ένα μέρος τους φαίνεται και είναι μετρήσιμο, αλλά ένα πολύ μεγαλύτερο μέρος τους είναι εργαζόμενες άφανως. Πρόκειται για τὴ νοικοκυρά που φροντίζει τὸ σπίτι και ὄλοι θεωροῦν ότι είναι ὑποχρέωσή της να τὸ κάνει. Πολλές φορές ἀκούστηκαν ἀπόψεις για τὴν ἀμοιβή τῶν γυναικῶν που φροντίζουν τὸ σπίτι και τὴν οἰκογένεια. Καὶ αὐτὸ σὲ πολλές χῶρες. Εἴμαστε ὅμως πολὺ μακριὰ ἀπὸ κάτι τέτοιο, ὅπως και ἀπὸ τὴν περίφημη σύνταξη τῆς νοικοκυρᾶς.

Πρόκειται ἐπίσης για ἕνα μεγάλο τμήμα τοῦ γυναικείου πληθυσμοῦ που ἐπίσημα χαρακτηρίζεται ὡς «*συμβοηθοῦντα και μὴ ἀμειβόμενα μέλη τῆς οἰκογένειας*». Εἶναι 1 σὲ 4 εργαζόμενες. Εἶναι ἡ ἀγρότισσα που καλλιεργεῖ τὰ χωράφια τῆς οἰκογένειας, ἐνῶ ἀγρότης φαίνεται ὁ σύζυγος μόνον. Εἶναι ἡ γυναίκα τοῦ βιοτέχνη που μπορεί να είναι ἡ ψυχὴ τῆς βιοτεχνίας, ἀλλὰ ὁ σύζυγος ἔχει τὴν εὐθύνη και συνήθως και τὸ ταμεῖο. Εἶναι ἡ γυναίκα τοῦ ἐμπόρου που κρατᾶ τὸ μαγαζί, ἀλλὰ ἂν ἐρωτηθεῖ λέει πάντα πὼς δουλεύει στὴν δουλειὰ τοῦ ἀνδρα της. Εἶναι και ἡ γυναίκα τοῦ μικροξενοδόχου που ἀσχολεῖται με τὰ πάντα, ἀλλὰ συνήθως λέει «φροντίζω τὰ δωμάτια», ἐνῶ ὁ σύζυγος λέει ὅτι ἔχει ξενοδοχεῖο. Σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἡ γυναίκα ἐργάζεται χωρίς χρηματικὴ ἀμοιβή με σκοπὸ να αὐξηθοῦν τὰ κέρδη τῆς ἐπιχείρησης και κατὰ συνέπεια τὸ οἰκογενειακὸ εἰσόδημα. Ἄλλοίμονο ὅμως ἂν ἡ οἰκογένεια δὲν εἶναι ἄρρηκτα δεμένη. Ποιὸς και με ποιὸν τρόπο θὰ προστατεύσει τὰ δι-

καιώματα τῶν γυναικῶν αὐτῶν;

Υπάρχει ἐπίσης ἕνας πολὺ μεγάλος ἀριθμὸς γυναικῶν που ἐργάζεται στὴ λεγόμενη «*φασὸν*», ἐργασία στὸ σπίτι. Ὅταν λέμε «φασὸν» ἐννοοῦμε τὴν ἐργασία στὸ σπίτι με τὸ κομμάτι, ὅπου ἡ ἀμοιβὴ καταβάλλεται κατὰ μονάδα παραγόμενου προϊόντος. Τὸ 80% τῶν εργαζομένων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο εἶναι γυναίκες. Ἡ γυναίκα σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση δουλεύει στὸ σπίτι για να εἶναι συνήθως κοντὰ στὰ παιδιά της. Ἡ ἐπίσης γιατί σὲ καιροὺς ἀνεργίας εἶναι πιὸ εὐκολο να βρεῖ ἐργοδότη που προτιμᾶ να φοροδιαφεύγει και να δίνει κρυφὰ ἐργασία σὲ εργαζομένους στὸ σπίτι. Αὐτὴ ἡ εργαζομένη ὅμως δὲν ἀμειβεται σωστὰ, ἀλλὰ και δὲν προστατεύεται ἀπὸ τὶς διατάξεις που ἀναφέραμε, ἀφοῦ δὲν θεωρεῖται ἐπίσημως ὡς εργαζομένη. Ἀπὸ δῶ και πέρα εἶναι εὐκολο να συμπεράνουμε ὅτι δὲν μπορεί να διεκδικήσει και κανένα ἐργασιακὸ της δικαίωμα. Τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι κάτι που προβλέπεται ὅτι θὰ ἀπασχολήσει πολὺ τὴν μελλοντικὴ κοινωνία διεθνῶς. Καὶ ὄχι μόνον για τὶς γυναίκες. Υπάρχει μία τάση διεθνῶς για τὴν καθιέρωση τῆς «*τηλεεργασίας*». Εἶναι ἡ ἐργασία που γίνεται ἀπὸ τὸ σπίτι με τὴ βοήθεια ἑνὸς ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστῆ, συνδεδεμένου με τὰ γραφεῖα τῆς ἐταιρίας για τὴν ὁποία εργαζόμεθα και ἔτοι δὲν χρειάζεται να μετακινηθοῦμε. Φάνηκε ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας αὐτῆς να εἶναι συμπεριότερος για πολλοὺς λόγους. Ὅμως τελικὰ μήπως ὀδηγηθοῦμε σὲ μία λανθάνουσα κατάσταση πειρατικῆς ἐργασίας; Μήπως τὰ δικαιώματα τῶν εργαζομένων εἶναι πολὺ πιὸ εὐκολο να καταστρατηγηθοῦν; Καὶ ὄλοι καταλαβαίνουμε ὅτι οἱ πρῶτες που θὰ ἀπορροφηθοῦν στὴν λεγόμενη τηλεεργασία θὰ εἶναι οἱ γυναίκες και δὲν χρειάζεται να ἀναφέρουμε τοὺς λόγους.

Ἄς περάσουμε και σὲ ἕνα διαφορετικὸ θέμα. Κάποτε ἡ γυναίκα ἔπαιρνε προίκα ἀπὸ τοὺς γονεῖς της, γιατί ἄλλοιῶς δὲν θὰ μπορούσε να βρεῖ «καλὸν» σύζυγο. Ἦταν συνήθως τὸ ἐφόδιό της για τὴν νέα της ζωὴ

έξω από την πατρική οικογένεια. Από το 1983 που είχαμε και τις αλλαγές στο Οικογενειακό δίκαιο, ή προίκα καταργήθηκε. Σήμερα όμως τα κορίτσια εξακολουθούν να παίρνουν ένα διαμέρισμα ή τουλάχιστον κάποια σημαντική οικονομική βοήθεια από τους γονείς τους. Σε μία τελευταία κοινωνιολογική έρευνα αναφερόταν ότι όλοι οι γονείς ξέρουν πώς ή προίκα καταργήθηκε, δέχονται αυτήν την κατάργηση σαν κάτι σωστό, αλλά πιστεύουν ότι χρειάζονται οι κόρες τους μία οικονομική βοήθεια, τουλάχιστον για να αποφύγουν την εργασία κατά τα πρώτα χρόνια του γάμου τους.

Συμβαίνει λοιπόν κάτι ανάλογο, κατά κάποιο τρόπο, με την άλλη αλλαγή του Οικογενειακού δικαίου: Αυτή που αφορά την διατήρηση του έπωνύμου της γυναίκας και μετά τον γάμο της υποχρεωτικά. Πολλοί από τους μεγαλύτερους σε ηλικία άγνωστον την ρύθμιση αυτή. Και πολλοί από όσους την γνωρίζουν, δεν την αποδέχονται. Με αποτέλεσμα να συμβαίνουν όμηρικοί καυγάδες, όταν γονείς «άνακαλύπτουν» ότι οι νύφες τους δεν χρησιμοποιούν το επίθετο του γιου τους! "Όσον αφορά στις κοινωνικές εκδηλώσεις σχεδόν καμιά γυναίκα έγγαμη δεν συστήνεται σε κανέναν με το πατρικό της όνομα.

Και κάτι τελευταίο, χωρίς σχολιασμό. Οι γυναίκες στην Ελλάδα ψηφίζουν εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Δεν φανταζόμουν όμως, όταν πήγα πριν από αρκετά χρόνια

για πρώτη φορά δικαστική αντιπρόσωπος σε εκλογές, τί θα συναντούσα. Ήμουν σε εκλογικό τμήμα γυναικών ενός χωριού. Σχεδόν οι περισσότερες γυναίκες ήρθαν κρατώντας το ψηφοδέλτιο στο χέρι. Έφευγαν δε αρκετές, προσπαθώντας να κρύψουν τα ψηφοδέλτια, που τους δίναμε, στην τσάντα. Έξω από την πόρτα του εκλογικού τμήματος ήταν όρατος ένας σύζυγος ή ένας γιός!

Το θέμα δεν εξαντλήθηκε βεβαίως. Άς καταθέσω μία τελευταία σκέψη μόνον. Ό Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος έγραφε κατηγοριάζοντας την ανισότητα: «*Άνδρες ήσαν οι νομοθετούντες, διά τούτο κατά γυναικών ή νομοθεσία*». Σήμερα ούτε οι νομοθετούντες είναι μόνον άνδρες, ούτε και ή νομοθεσία είναι κατά των γυναικών. Όμως ή φράση του Άποστόλου Παύλου «*Όχι ενι άρσεν και θήλυ... πάντες γάρ ύμεις είς έστε εν Χριστώ Ίησού*» φαίνεται ακόμα πολύ απόμακρη. Οι Χριστιανοί γνωρίζουν ότι ο άνδρας και ή γυναίκα είναι ισότιμοι ως μέλη του Σώματος του Χριστού. Το τί γίνεται στην πράξη όμως δεν είναι υπόθεση άλλων. Δεν είναι υπόθεση συνδικαλιστών και πολιτικών. Είναι υπόθεση όλων μας και αξίζουν συγχαρητήρια στην Χριστιανική Ένωση Έπιστημόνων που έδωσε την πρόπουσα σημασία στο θέμα αυτό.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΜΑΝΤΖΩΡΟΥ-ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
Συμβολαιογράφος

ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Οι έννοιες του θέματός μας, τῆς ὀλοκλήρωσης ὡς στόχου καὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας ὡς μέσων πρὸς ἐπίτευξη τοῦ στόχου, μὲ κεντρικὸ ἄξονα τὴ γυναίκα, εἶναι ἐννοιες παλιές, πού βασάνισαν πάντοτε τὸν ἄνθρωπο, στὴν καθημερινότητα τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ του ἀναζήτηση.

Ὅμως, μὴ ζητήσετε ὀρισμούς: θὰ πελαγοδρομήσουμε μάταια. Μὴ ζητήσετε πλαίσια: τί λέει ἡ ψυχολογία, ἡ κοινωνιολογία, ἡ ἀνθρωπολογία, ἡ παιδαγωγικὴ, ἡ φιλοσοφία; θὰ μπλέξουμε σὲ ἀδιέξοδα. Σὲ κάθε ἐπιστῆμη, ὁ κάθε ἐπιστήμονας ἔχει τὶς ἀπόψεις του, πολλὰς φορὲς ἀντιτιθέμενες καὶ κάποτε ἀντιφατικὲς ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς καὶ κάποτε καὶ στὸν ἴδιο.

Θὰ ἐπιχειρήσουμε λοιπὸν μιὰ γενικὴ, συνθετικὴ θεώρηση, ὥστε νὰ προσεγγίσουμε μετα-ἐπιστημονικά, ἐμπειρικά καὶ βιωματικά τὸ θέμα μας.

Πῶς ἐννοοῦμε λοιπὸν τὴν ὀλοκλήρωση; Καὶ ἰδιαίτερα τί εἶναι ἡ ὀλοκλήρωση στὴ γυναίκα; Ποιὸς εἶναι ὁ ὀλοκληρωμένος ἄνθρωπος; Ποιὰ εἶναι ἡ ὀλοκληρωμένη γυναίκα; Καὶ ἀκόμη περισσότρο, ποιὰ εἶναι ἡ ὀλοκληρωμένη γυναίκα σήμερα, στὴν ἐποχὴ μας καὶ στὴ χώρα μας, στὸν κόσμον καὶ τὸν πολιτισμὸ μας;

Ὅσοι μιλοῦν γιὰ ὀλοκλήρωση, ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη ὡς τὴν ἐποχὴ μας, χρησιμοποιοῦν συνήθως τοὺς ὄρους: ὄλον, ὀλότης, καθολικότης, ἐνότης, totalité, integration, universalité καὶ τὰ συναφῆ τῶν ἄλλων γλωσσῶν. Ἄλλοι πάλι μιλοῦν γιὰ ἀνάπτυξη, αὐτοανάπτυξη, αὐτοπραγμάτωση, αὐτοεκπλήρωση καὶ ἄλλα. Ὅπως

σδῆποτε, μὲ ὄλους αὐτοὺς τοὺς ὄρους ὑποδηλοῦται μιὰ ἀσαφής, κατὰ τὴ νόμη μου, ιδιότητα τοῦ ψυχικοῦ βίου, γιὰ τὴν ὁποία κάθε ὀρισμὸς εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν περιορίσει ἢ καὶ νὰ τὴν παραμορφώσει, παρὰ νὰ βοηθήσει στὴν προσέγγισή της.

Θὰ προχωρήσουμε λοιπὸν περιγραφικά.

Δεχόμεστε κατ' ἀρχὴν τὸ σύνθετο τῆς ἀνθρώπινης φύσης: σῶμα - ψυχὴ - πνεῦμα. «Καὶ ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς· καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν»¹. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς διακρίνεται τὸ χοϊκὸ, ὕλικὸ στοιχεῖο καὶ τὸ ψυχικὸ, πνευματικὸ στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Στὸ σημεῖο αὐτὸ συμφωνοῦν ὄλοι, ἀνεξαρτήτως μεταφυσικῆς τοποθετήσεως. Καὶ ὁ δεσμὸς εἶναι ἄρρηκτος. Τὸ σῶμα χωρὶς τὸ πνεῦμα ὑποδιδάξει στὴ ζωώδη φύση καὶ τὸ πνεῦμα χωρὶς τὴν ὕλη δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει. Καὶ οἱ ἀνάγκες εἶναι ἐξ ἴσου ἐπιτακτικὲς καὶ γιὰ τὰ δύο. Καὶ οἱ σωματικὲς ιδιότητες ἔχουν ἀνάγκη ὑγείας καὶ ἀναπτύξεως καὶ οἱ πνευματικὲς πρέπει νὰ ἀναγνωρισθοῦν καὶ νὰ ἰκανοποιηθοῦν.

Τὸ σῶμα μας, ὅπως καὶ τὸ φυτὸ μας, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ σωστὴ «τροφή» (μὲ τὸ νόημα πού εἶχε ἡ λέξη στοὺς ἀρχαίους, δηλαδὴ ὄχι μόνον διατροφή, φαγητό, ἀλλὰ καὶ ἀνατροφή, τρόπο γενικὰ τοῦ ζῆν) καὶ ὑγιὲς περιβάλλον. Πρέπει νὰ ἀναπτυχθῆ, νὰ ἀνθοφορήσει, νὰ καρποφορήσει. Καὶ γιὰ νὰ ὑπάρξει ἰκανοποιητικὰ ὡς σωματικὴ ὄντοτης, πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ

1. Γενέσεως 6', 7.

αισθάνεται ασφάλεια, ότι δεν διατρέχει κίνδυνο από κανένα και από τίποτε, ότι έχει αυτοτέλεια και αυτόρκεια, αυτόνομια και ελευθερία. Να αισθάνεται ακόμη ότι ανήκει κάπου, σε μια οικογένεια, σε μια κοινότητα, σε ένα σύνολο, όπου τον αποδέχονται, τον αναγνωρίζουν, τον σέβονται, τον σκέπτονται και τον αγαπούν, όπου ή εσώτερη φύση του εκφράζεται ελεύθερα, χωρίς να καταπιέζεται ή να διαστρεβλώνεται. Παράλληλα πρέπει να ανακαλυφθούν και να αποκαλυφθούν όλες οι ψυχοπνευματικές ιδιότητες και ανάγκες του ανθρώπου. Οι τάσεις και οι κλίσεις του, τα όνειρα και οι επιθυμίες του, οι επιδιώξεις και οι σκοποί του, ή μοίρα του και ή αποστολή του, να συνειδητοποιηθούν και να πραγματοποιηθούν, ή μάλλον να πραγματώνονται συνεχώς σε μια ατέρμονη τάση προς ανάπτυξη και ένοποίηση. Έπομένως δεν μπορούμε να μιλάμε για ολοκλήρωση, αν δεν έχουμε αρμονική ανάπτυξη της διττής φύσης και υπόστασης του ανθρώπου.

Και βέβαια πρέπει να ξεκαθαρίσουμε από την αρχή ότι ή ολοκλήρωση δεν είναι μια βαθμίδα ανάπτυξης, στην οποία φθάνει κανείς άπαξ δια παντός ή δεν φθάνει ποτέ· ούτε είναι ένα πάνθεον, όπου μόνον όρισμένοι, σπάνιοι και έκλεκτοι άνθρωποι μπαίνουν στην ήλικία των 60 ετών. Είναι μια πραγμάτωση, που λαμβάνει χώρα συνεχώς, σε όλες τις φάσεις της ζωής του ατόμου. Είναι το σύνολο των ψυχοσωματικών λειτουργιών, που πρέπει να έπιτελούνται έπιτυχώς σε όλα τα στάδια της ανάπτυξης του ανθρώπου, ώστε να πραγματοποιείται μια συνεχής, όμαλή ανέλιξη, σαν διευρυνόμενη ανερχόμενη σπείρα, που περιλαμβάνει όλη τη ζωή του ανθρώπου. Έτσι πρέπει να έχουμε ολοκλήρωση και στην παιδική ήλικία και στην έφηβεία και στη νεότητα και στην ένηλικίωση και στα γηρατιά, για να ολοκληρωθή ό κύκλος της ανάπτυξης πολύπλευρα και πολυεπίπεδα.

Πρόκειται λοιπόν για μια δυναμική ενέργεια, που συνοδεύει όλη τη ζωή του ανθρώπου.

Τό ολοκληρωμένο άτομο προϋποθέτει:

1) συνειδητοποίηση: πρόκειται για μια βαθειά και είλικρινή κίνηση προς τη βαθύτερη ούσία του ανθρώπου, στον πυρήνα της ύπαρξης, για μια συνάντηση με τό εγώ και τη συνείδηση, όπου γίνεται ή σύνθεση του παρελθόντος με τό παρόν στην προοπτική του μέλλοντος, όπου ή διαλεκτική της ζωής θα όργανωση έμπειρία και θεωρία και θα αναζητήσει την άποστολή που θα καταξίωση τη ζωή. Γιατί ή ζωή έχει πάντα ένα νόημα: ένα γενικό νόημα κοινό για όλους τους ανθρώπους, που είναι ή τελείωση της ύπαρξης και ένα ειδικό, ιδιαίτερο και μοναδικό για κάθε άνθρωπο, όπως μοναδικός είναι κι αυτός σ' όλόκληρο τον κόσμο. Κανείς άλλος δεν έχει τις ίδιες μ' αυτόν δυνατότητες, αλλά ούτε κι ό ίδιος θα τις έχη άλλη φορά. Η ανακάλυψη λοιπόν και ή αποδοχή της βαθύτερης φύσης κάθε ανθρώπου και ή αναζήτηση του κλήρου του στη ζωή και ή πραγμάτωση αυτού του κλήρου, ή μεταστοιχείωση της γνώσης και της πείρας σε έργο ζωής, που μια «*αισθητική της ύπαρξης*» τό μετασηματίζει σε έργο τέχνης για τον καθένα αποτελούν τη βάση της ολοκλήρωσης.

Χρειάζεται όμως ακόμη:

2) αυτογνωσία:

Πολλά λέμε κι ακούμε για την αυτογνωσία. Κι όμως είναι ή γνώση, που μās ξεφεύγει διαρκώς. Να γίνης ό ίδιος τό υποκείμενο που έρευνά και τό αντικείμενο που έρευνάται δεν είναι εύκολη δουλειά. Από την άλλη, χίλιοι μηχανισμοί αναπτύσσονται στην ένδοσκόπηση για αναζήτηση του έαυτού μας. Κάθε άνθρωπος είναι ταυτόχρονα πραγματικότητα και δυνατότητα. Κι υπάρχει πάντα ένα χάσμα ανάμεσα στις ανθρώπινες φιλοδοξίες και τα ανθρώπινα όρια. Άνάμεσα σε κείνο που είναι τό ανθρώπινο όν, εκείνο

πού θα ήθελε να είναι και κείνο πού θα μπορούσε να είναι, υπάρχει ένας μακρὺς δρόμος, μιὰ ἀέναη κίνηση μὲ πολλές ἀφετηρίες, μετακινήσεις και παλινδρομήσεις. Στὴν ἀναζήτηση τοῦ ἐγῶ, τῆς προσωπικῆς ταυτότητας, ἀναφύονται πολλὰ προβλήματα: πολλὰ παραμένουν ἄλυτα. Ἐσωτερικὲς ἀντιθέσεις, συγκρούσεις, ἀπωθήσεις και συμπλέγματα μπερδεύουν τὸ κουβάρι, πού πρέπει νὰ ξετυλίξουμε γιὰ νὰ συνθέσουμε τὴν ἁρμονία και τὴν ἰσορροπία τῆς ὠριμότητας.

Μὲ τέχνη και τὸλμη, μὲ ὑπομονὴ και ἐπιμονή, βούληση και ἀποφασιστικότητα πρέπει νὰ εἰσχωρήσουμε βαθειὰ στὴν ὑπαρξη, νὰ βροῦμε τὶς πραγματικὲς τῆς δυνάμεις ἀλλὰ και ἀδυναμίες, τάσεις και ἀναστολές, κίνητρα και ἀνάγκες, νὰ τὶς ἐκφράσουμε και νὰ τὶς ἀναπτύξουμε ἢ νὰ τὶς καταστείλουμε και ἐξουδετερώσουμε. Εἶναι δουλειὰ πού χρειάζεται διαρκῆ ἐπαγρύπνηση, αὐτοέλεγχο και αὐτοκυριαρχία, αὐτόνομη βούληση και σταθερὴ ἀποφασιστικότητα και δράση.

Ἡ συστηματικὴ αὐτοκριτικὴ εἶναι τὸ πιὸ κατάλληλο ἐργαλεῖο τῆς αὐτογνωσίας. Παρέχει κατεύθυνση στὴ συνεχῆ πορεία και ἐξέλιξη τοῦ ἀτόμου, ἐλέγχοντας τὶς σχέσεις του μὲ τὸν ἑαυτό του, τὸ συνάνθρωπό του και τὸ Θεό. Ἡ αὐτοκριτικὴ προϋποθέτει ἐνσυνείδητη και ὑπεύθυνη στάση ἐναντι τῆς ζωῆς, και μ' αὐτὴν ἐλέγχεται ὁλόκληρη ἡ ἀτομικὴ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου κατὰ πόσον ἀκολουθεῖ τὴ γραμμὴ τῆς ἰσορροπίας τοῦ ψυχισμοῦ στὴν πορεία του πρὸς τὸν ἐκάστοτε στόχο του. Στὴν αὐτοκριτικὴ τὸν λόγο ἔχει ἡ ὅλη προσωπικότητα και μ' αὐτὴν δημιουργεῖται τὸ συναίσθημα τῆς ἀνακούφισης, τῆς ἐσωτερικῆς τακτοποίησης και ἐνδυνάμωσης γιὰ τὴ συνέχεια τῆς πορείας πρὸς νέους στόχους.

Ὡς συνέπεια τῆς αὐτογνωσίας ἔρχεται

3) ἡ ὑπευθυνότητα:

Συνείδηση εὐθύνης γι' αὐτὸ πού εἶσαι, γι' αὐτὸ πού κάνεις, γιὰ τὴ θέση πού παίρ-

νεις στὶς λεπτομέρειες τῆς καθημερινότητας ἀλλὰ και στὰ προβλήματα τοῦ κόσμου. Στὴν παγκοσμιότητα τῆς κοινωνίας πού ζοῦμε τὰ πάντα ἀφοροῦν τοὺς πάντες. "Ὅλοι στὸν κύκλο τοὺς πρέπει νὰ ἀντιδρῶν πρὸς τὴ σωστὴ κατεύθυνση. Νὰ ἐπιλέγουν σωστά, νὰ ἀποφασίζουν και νὰ δρῶν ἀποτελεσματικά. Ἡ ζωὴ εἶναι μιὰ συνεχῆ σειρά ἐπιλογῶν γιὰ τὸ ἄτομο και ὁ καθένας, στὸ βαθμὸ πού εἶναι σωστὸς ἄνθρωπος, εἶναι βασικὸς παράγων τοῦ ἑαυτοῦ του. Κάθε ἄνθρωπος εἶναι, ἐν μέρει ἔστω, ἔργο τοῦ ἑαυτοῦ του και ἡ ποιότητα τῆς δουλειᾶς του, ὅποια κι ἂν εἶναι αὐτή, εἶναι ἀπαύγασμα αὐτοῦ τοῦ ἑαυτοῦ.

Τὴν ὑπευθυνότητα ἀκολουθεῖ

4) ἡ ἐλευθερία:

Μιλᾶμε βέβαια γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ, τὴν ψυχικὴ ἐλευθερία, πού εἶναι κύριο συστατικὸ τῆς προσωπικότητας. Στὴν ἐποχὴ μας ὁ ἄνθρωπος ζήτησε νὰ ἀντιμετωπίσει τὰ προβλήματά του προσπαθώντας νὰ γίνῃ «ἐλεύθερος ἄνθρωπος» παραγνωρίζοντας κάθε ἀλήθεια και πραγματικότητα. Σήμερα ξέρομε πολὺ καλά ὅτι αὐτὸς ὁ «ἐλεύθερος ἄνθρωπος» δὲν εἶναι οὔτε ἐλεύθερος, οὔτε ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁ τραγικὰ διεσπασμένος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας. Διεσπασμένος μὲ τὸν ἑαυτό του, γιατί τὸν ἀπεγύμνωσε ἀπὸ τὰ πνευματικά του στοιχεῖα, διεσπασμένος μὲ τὸν συνάνθρωπό του, γιατί τὸν εἶδε μόνον ἀνταγωνιστικά, ἀλλὰ και διεσπασμένος μὲ τὸ Θεό, γιατί ἀγνόησε ἐντελῶς τὶς μεταφυσικὲς του ἀνάγκες. Τὸ τριπλὸ αὐτὸ ρήγμα δὲν ἄργησε νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπο στὴ δυσαρμονία, τὴ ἀνωμαλία, τὴ νεύρωση.

Γιὰ νὰ κερδίσει τὴν ἐλευθερία του τὸ ἄτομο πρέπει πρῶτα νὰ ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὸ ἐγῶ του. Νὰ στραφῆ βαθειὰ μέσα του και νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸν ψυχισμό του ἀπὸ συγκρούσεις και ἀπωθήσεις, πού ἐμφανίζονται σ' ὅλες τὶς φάσεις τῆς ἀνάπτυξης και πρέπει ἐγκαιρὰ νὰ ἀντιμετωπίζωνται και νὰ ἐπιλύωνται, γιατί διαφορετικὰ

ἀποκρυσταλλώνονται σὲ συμπλέγματα, πὺ δροῦν αὐτόνομα, διαταράσσοντας τὴν ψυχικὴ ἄρμονία, φθάνοντας συχνὰ στὴ διάσπαση τῆς προσωπικότητας. Μόνον μὲ τὴν ἐπίλυσή τους ὁ ἄνθρωπος γίνεται συνεχῶς ὠριμότερος καὶ περισσότερο ἐλεύθερος.

Χρειαζέται νὰ ἀπελευθερωθῆ ἔπειτα ἀπὸ τὸ περιβάλλον, ἀπὸ ἐξαρτήσεις ἀπὸ πρόσωπα καὶ πράγματα πὺ γίνονται ἀνεπαίσθητα τυραννικὰ στὴ ζωὴ μας καὶ καθορίζουν αὐτὰ τὴ γραμμὴ καὶ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Ἡ ἐξασφάλιση αὐτάρκειας καὶ αὐτονομίας θὰ ἐπιτρέψουν ἐλευθερία σὲ στόχους καὶ ἐπιλογές, ρυθμίσεις καὶ κατευθύνσεις πὺ ὁδηγοῦν στὴν αὐτοπραγμάτωση, πὺ χαρακτηρίζει

5) ἡ δημιουργικότητα.

Δὲν ἐννοοῦμε βέβαια τὶς μεγάλες δημιουργίες, πὺ προϋποθέτουν ταλέντο καὶ μακροχρόνια παιδεία, κάποτε καὶ ἀφοσίωση. Ἐννοοῦμε τὴν τάση νὰ κάνη κανεὶς ὅ,τι κάνει δημιουργικά, μὲ κέφι καὶ ἀναζήτηση τοῦ νέου καὶ τέλειου, ἀπὸ τὶς καθημερινές ἀσχολίες ὡς τὴν ὑψηλότερη ἀποστολή. Αὐτὴ ἡ δημιουργικότητα πηγάζει ἄμεσα ἀπὸ τὴν προσωπικότητα καὶ εἶναι φυσικὴ τάση στὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἔλλειψή της σημαίνει ψυχοπάθεια. Ὑπάρχει ὁ ὅλος τὶς φάσεις τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρώπου. Στὴν παιδικὴ ἡλικία ἐκδηλώνεται μὲ τὸ παιγχνίδι, στὴν ἐφηβικὴ μὲ τὴν «κρίση πρωτοτυπίας», κατὰ τὴν ὁποία ὁ νέος ἄνθρωπος ζητεῖ νὰ ικανοποιηθῆ μὲ κάτι νεώτερο καὶ ἀνώτερο ἀπὸ ὅ,τι ὡς τώρα ἐγνώριζε. Πρόκειται γιὰ μιὰ συνθετικὴ καὶ ἐνωτικὴ λειτουργία, μιὰ δυναμικὴ στάση, μὲ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ τὴν δική του προέκταση μὲ τὴ δημιουργία τοῦ νέου. Αὐτὴ ἡ δημιουργία, πὺ δὲν ταυτίζεται βέβαια μὲ τὴν πολλὴ ἐργασία ἀλλὰ ἀποτελεῖ μιὰ πρωτότυπη εἰσδουση στὸ μυστήριό τῆς ζωῆς, γεμίζει τὸν ἄνθρωπο μὲ χαρὰ καὶ ἡ χαρὰ αὐτὴ γίνεται κίνητρο γιὰ νέα δημιουργία, μὲ τὴν ὁποία ἀνέρχεται συνεχῶς σὲ ὑψηλότερα ἐπίπε-

δα καὶ ἔχει εὐρύτερη ἐποπτεία τῆς ζωῆς sub specie aeternitatis. Σ' αὐτὴ τὴν αἰωνιότητα τοποθετεῖ τὰ σχέδια καὶ τὶς ἐπιθυμίες του καὶ ἀπ' αὐτὴν παίρνουν ποιότητα καὶ χρῶμα οἱ ἐνέργειές του.

Μὲ τὴν ὑπέρβαση τοῦ ἐγῶ καὶ τὴ δημιουργικότητα μπαίνουμε στὸ πεδίο

6) τῆς κοινωνικότητας, ἀλλὰ γι' αὐτὴ θὰ ἀκούσουμε εἰδικὰ τὴν κυρία Ἀσιώτη.

Γενικὰ στὸ ὀλοκληρωμένο ἄτομο, τὸ αὐτοπραγματωμένο καὶ ὠριμο, βρίσκουμε τὴν παλιὰ τριάδα τῶν ἀξιῶν, τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ὠραίου, σὲ τόσο καλὴ συσχέτιση, πὺ μποροῦμε νὰ μιλάμε γιὰ συγχώνευση σὲ ἓνα ὅλον. Ὅψεις αὐτοῦ τοῦ ὅλου μπορεῖ νὰ ἀποτελοῦν οἱ ἀξίες τῆς δικαιοσύνης, τῆς τιμότητας, τῆς εὐλικρίνειας, τῆς πληρότητας, τῆς τελειότητας, τῆς αἰσθησης τοῦ χρέους, τῆς καλοσύνης, τῆς ἀπλότητας, τῆς χάρης, τῆς εὐεξίας, τῆς χαρᾶς, τῆς λύτρωσης.

Καὶ ὅλα αὐτὰ βέβαια σὲ ἓνα πρόγραμμα καὶ μιὰ ὀργάνωση ζωῆς, ὅπου ἐγκαίρα, συστηματικὰ καὶ μεθοδικὰ ἀντιμετωπίζονται ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ ἀτόμου, ἀπὸ αὐτὰ τῆς ἐπιβίωσης καὶ τῆς ἐργασίας ὡς ἐκεῖνα τῆς ποιότητας ζωῆς καὶ τῆς προσφορᾶς στὴν κοινωνία καὶ τὸν πολιτισμό.

Ἄν τώρα πρέπει νὰ προχωρήσουμε εἰδικότερα στὴν ὀλοκλήρωση τῆς γυναίκας, πρέπει βέβαια νὰ δεχθοῦμε ὅτι καὶ γι' αὐτὴν ἰσχύουν ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος, πὺ ἀναφέραμε. Πέραν αὐτῶν θὰ ἀναζητήσουμε τὶς γυναικεῖες ιδιότητες, πὺ τὴν διαφοροποιοῦν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο-ἄνδρα, γιὰ νὰ ἔχωμε τὴ γυναικεία ὀλοκλήρωση, ἀπὸ τὴν ὁποία ἡ κάθε συγκεκριμένη γυναίκα ἀναζητεῖ τὴ δική της προσωπικὴ ὀλοκλήρωση.

Ἡ ψυχολογία τοῦ βάθους ἔχει μελετήσει τὸ ἀνθρώπινο ἀσυνείδητο καὶ μιλάει γιὰ τὸν Animus στὸν ἄνδρα καὶ τὴν Anima στὴ γυναίκα, ἀρχετυπικὰ ἀνδρικὰ καὶ γυναικεία στοιχεῖα, πὺ ὑπάρχουν καὶ τὰ

δύο στον άνθρωπο, με επικράτηση του Animus στον άνδρα και της Anima στη γυναίκα. Η Anima εκδηλώνεται στη ζωή της γυναίκας κυρίως με το συναίσθημα και τον έτεροκεντρισμό. Οι συγκινήσεις στη γυναίκα είναι έντονότερες και πολλές φορές αποτελούν δυναμικά κίνητρα και ύψηλους στόχους. Εύκολα η γυναίκα τοποθετεί το κέντρο των πράξεων και των αναζητήσεων της έξω από τον εαυτό της, στον άλλο, στον έτερο και λειτουργεί έτεροκεντρικά και άλτρουϊστικά. Σ' αυτόν βρίσκονται οι φιλοδοξίες της, απ' αυτόν εξαρτάται η χαρά της ζωής της και σ' αυτόν είναι έτοιμη να αφοσιωθεί μέχρις αυτοθυσίας. Η φλόγα της ψυχής της σβήνει, όταν δεν έχει κάποιον να φωτίσει.

Η γυναικεία ύπαρξη εκδηλώνεται στη συνάντηση, στη γεμάτη αγάπη συνάντηση. Κι αυτή η αγάπη δεν διδάσκεται, είναι φυσική, πάντα νέα δημιουργία, νέα όμορφα αλλά και νέος κίνδυνος, νέα πηγή πόνου. Η διαπροσωπική σχέση είναι κυρίως ο κόσμος της γυναίκας και η στοργή της, «πάντα πόθον νικώσα», την κάνει να ξεπερνά ιδιοτελείες και προσωπικά συμφέροντα και να εκφράζεται προστατευτικά και μητρικά. Στις κινήσεις της υπάρχει πάντα η τρυφερότητα, η χάρη, η γλυκύτητα και η όμορφα, που συνθέτουν αυτό που λέμε γυναικεία πνοή.

Με τα συναισθήματά της αυτά, με την ικανότητά της να παρατηρή και να συλλαμβάνη τη λεπτομέρεια, έχει τη δυνατότητα να υπεισέρχεται δια μιᾶς και ασυναίσθητως σε πραγματικότητες, που δύσκολα ο άνδρας μπορεί να αντιληφθῆ και να αξιολογήσει. Πρόκειται για τη γυναικεία διαίσθηση, δύναμη που ξεπηδάει από τα βάθη του είναι της γυναίκας, της δίνει την ικανότητα να «ἀρπάζει» κυριολεκτικά τη ζωή, να δείχνει κατανόηση, ύπομονη και άντοχη. Στην έτεροκεντρική της συγκινητικότητα οφείλεται και η διάθεση να ἀρέσει, να ευχαριστῆ, να ικανοποιῆ, να προσφέρει, να γεμίσει. Ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς

σκιᾶς καὶ τῆς σιωπῆς ἀθόρυβα καὶ ἀνεπαίσθητα ξέρει νὰ μεταδίδῃ θάρρος, νὰ ἐμπνέῃ ιδέες, νὰ χαρίσῃ δύναμη, νὰ ἐπιβάλλῃ ἀρχὲς καὶ ἀξίες. Ἐχοντας ὑπερικήσει τὸ ἐγωιστικὸ ἀτομικὸ στοιχεῖο εἶναι ἔτοιμη νὰ δώσῃ τὸ «παρὼν» σὲ κάθε προσκλητήριο, εἴτε πειθαρχώντας («**ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου**» τῆς Παναγίας) εἴτε ἐπανάστατώντας («**οὗτοι συνέχθην ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν**» τῆς Ἀντιγόνης).

Ἡ ὀλοκλήρωση τῆς γυναίκας διαπερνᾷ ὅλους τοὺς ρόλους τῆς καὶ ἐπιτυγχάνεται μέσω αὐτῶν. Ὡς κόρη-ἀδελφή, σύζυγος-μητέρα καὶ γιὰ γιὰ ἀκόμη ἔχει ἕνα ἰδιαίτερο ἔργο νὰ ἐπιτελέσῃ. Ἡ οἰκογένεια εἶναι πάντα τὸ πεδῖον, ὅπου ἀναγνωρίζεται γενικὰ ὁ ὑπεύθυνος πρωταγωνιστικὸς τῆς ρόλος. Ἡ παρουσία ἢ ἀπουσία τῆς, ἢ θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ συμμετοχὴ τῆς ἔχει συνέπειες, πὺν διαποτίζουν καθοριστικὰ ἄτομα καὶ κοινωνίες. Μὲ τὸ μητρικὸ τῆς πνεῦμα ἢ γυναίκα σ' ὅλους τοὺς ρόλους τῆς καὶ σ' ὅλους τοὺς χώρους μπορεῖ νὰ ἐπιδρᾷ ἐνοποιητικὰ καὶ δημιουργικὰ, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν εἶναι ἔγγαμη ἢ ἀγαμῆ, μητέρα ἢ μή.

Σήμερα ἡ γυναίκα ἔχει δοκιμαστῆ καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκογένεια καὶ τὸ σπίτι. Ἐχει μπῆ στὴν ἀγορὰ ἐργασίας ὄχι μόνον γιὰ λόγους οἰκονομικοὺς ἀλλὰ καὶ καθαρὰ προσωπικούς, ζητώντας αὐτοέκφραση καὶ αὐτοπραγμάτωση. Μὲ τὴν ἀναγνώριση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου ἢ γυναίκα βρίσκει καθημερινῶς νέες θέσεις. Ἄν εἶναι σωστῆ, ἐξωραΐζει τὸ χῶρο ἐργασίας καὶ ἐξευγενίζει τὸ δημόσιο βίον. Στὸ προσκήνιο τῆς ζωῆς ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτὴν κυρίως ἡ ἀποτυχία ἢ ἐπιτυχία τῆς.

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ρόλους, γι' αὐτὴ τὴν ἐπιτυχία τῆς γυναίκας στὴ ζωὴ καὶ στὸν πολιτισμὸ, τί ἔχει νὰ πῆ ἡ ἀγωγή καὶ ἡ παιδεία; Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία: ὁ homo sapiens εἶναι educandus καὶ educabilis, ὅπως λένε οἱ ἀνθρωπολόγοι, ἔχει δηλαδὴ καὶ ἀναγκαιότητα καὶ δυνατότητα ἀγωγῆς καὶ παιδείας.

Ὁ Πλάτωνας¹ ὀνομάζει τὴν ἀγωγή ὡς «ὀλκὴν παίδων πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου λόγον ὀρθὸν εἰρημένον», ἐπίδραση δηλ. τοῦ ἐνηλίκου πρὸς τὸν ἀνήλικο, πού τὸν ἔλκει, τὸν ὀδηγεῖ σὲ ὅ,τι ὁ νόμος καθορίζει ὀρθό. Τὴν ἴδια αὐτὴ ἔννοια τῆς «ὀλκῆς» βρισκόμε καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη. «Ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ἐλκύσῃ αὐτὸν» καὶ «ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντα ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν»². Μ' ἀρέσει ἡ λέξη, γιατί δείχνει πράγματι τὴν γοητευτικὴ ἀποτελεσματικότητά, πού ἔχει ἡ δύναμη τῆς ἀγωγῆς. Καὶ ἀφοῦ βλέπομε τὸν ἄνθρωπο ὡς ἐνότητα, δεχόμαστε βέβαια ὅτι ἡ ἀγωγή ἀποβλέπει στὸ σύνολο τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ ἔχωμε

α) τὴν ἀγωγή τοῦ σώματος, μὲ τὴν ὁποία ἐπιδιώκεται ἡ ὑγεία καὶ ἡ πλήρης ἀνάπτυξη καὶ ἰσορροπία τῶν ὀργανικῶν λειτουργιῶν

β) τὴν ἀγωγή τοῦ πνεύματος, πού ἀπευθύνεται σὲ ὅλες τὶς ψυχικὲς δυνάμεις (διανοητικὴ ἀνάπτυξη, βουλευτικὴ καλλιέργεια, συναισθηματικὴ ἀγωγή)

καὶ γ) τὴν κοινωνικὴ ἀγωγή, μὲ τὴν ὁποία ἐξασφαλίζεται ἡ σωστὴ ἔνταξη καὶ προσαρμογὴ τοῦ ἀτόμου στὸ κοινωνικὸ σύνολο.

Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ ἓνα πολύπλοκο φαινόμενο μεγάλης σημασίας, πού ἀπαιτεῖ σὲ κάθε συγκεκριμένη περίπτωσι ἐξατομίκευση μιᾶς ὑπεύθυνης καὶ ἡλεγμένης ἀπὸ κάθε ἄποψη προσπάθειας.

Ἀλλὰ ἡ ἀγωγή δὲν εἶναι μόνον αὐτὴ πού συστηματικὰ ἀσκεῖ ὁ παιδαγωγός. Εἶναι καὶ ἡ ἀγωγή πού ἀσκεῖται ἀνεπίσθητα ἀπὸ τὸ περιβάλλον, φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο, σὲ ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀνάπτυξης. Χρειάζεται λοιπὸν καὶ γι' αὐτὸ συνεχῆς ἐπαγρύπνηση καὶ ἀνησυχία.

Ὅσο γιὰ τὴν παιδεία, πρέπει νὰ τὴν διακρίνομε σ' αὐτὸ πού κυρίως ὀνομάζεται ἐκπαίδευση καὶ εἶναι θεσμοθετημένη, συστηματικὴ, μὲ προγράμματα καὶ ἄρχῆς νομοθετικὰ κατοχυρωμένες (ἐγκύκλια,

πανεπιστημιακὴ, ἐπαγγελματικὴ, ἀκαδημαϊκὴ ἐκπαίδευση) καὶ σ' αὐτὸ πού εὐρύτερα ὀνομάζεται μόρφωση, παροχὴ δηλαδὴ μορφῆς σὲ μιὰ ὕλη, τελειοποίησι τῆς μορφῆς, πού στὸν ἄνθρωπο εἶναι ἡ ἀνάδειξή του ἀπὸ ἄτομο σὲ πρόσωπο.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία: χρειάζεται πλατεῖα καὶ συνεχῆς πληροφόρηση καὶ γνώσι. Ὡστόσο «ἡ γνώσι δὲν εἶναι πάντα καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ μέσα στὴ γνώσι δὲν χωράει ὅπωςδῆποτε ὅλη ἡ ἀλήθεια. Ἡ γνώσι εἶναι ἀνακάλυψι, ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀποκάλυψι»³.

Μ' αὐτὴ τὴν ἀλήθεια κερδίζεται ἡ μόρφωση, πού εἶναι πέρα καὶ πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς τίτλους πού μπορεῖ κανεὶς νὰ διαθέτει ἢ ὄχι. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ στόχος τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας δὲν περιορίζεται σὲ ὀρισμένα μόνο στάδια (παιδικὰ, ἐφηβικὰ, νεανικὰ χρόνια) οὔτε ἐξαντλεῖται σὲ ὀρισμένα πνευματικὰ ἀγαθὰ. Γιὰ νὰ ἔχωμε πλήρη ἀνάπτυξη θὰ ἀρχίσωμε ἀπὸ τὴν πρώτη, ἔτεροκατευθυνόμενι ἀγωγή καὶ παιδεία καὶ γρήγορα θὰ περάσωμε στὴν δευτέρη, αὐτοκατευθυνόμενι, πού σὰν ἀνάγκη καὶ ἔξι συγχρόνως θὰ καλύπτει ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς διὰ βίου ἀγωγή καὶ παιδεία. Πρόκειται γιὰ μιὰ προοδευτικὴ προσπάθεια, συνεχῶς ἐκσυγχρονιζόμενι, πού ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὴ ζωὴ, τὴν παρακολουθεῖ σ' ὅλες τὶς ἐξελίξεις καὶ ἐκπλήξεις τῆς, ἔτσι ὥστε τελικὰ παιδεία, ἀγωγή καὶ ζωὴ συγχέονται σὲ μιὰ ἀένανι κίνηση, πού ὀδηγεῖ τελικὰ στὴν ὀλοκλήρωση.

Εἰδικὰ γιὰ τὴ γυναίκα ὑπάρχει ὁ ὅρος «γυναγωγία» (*gynagogie*), διὰ τῆς ὁποίας ἡ ἀγωγή στοχεύει τὶς ἰδιαιτερότητες τῆς γυναίκας, σωματικὰ καὶ ψυχοπνευματικὰ, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη ἀνθησι μιᾶς τέλειαις γυναικείαις προσωπικότητάς, τὸν

1. Νόμοι 65 d.

2. Κατὰ Ἰωάννην ζ' 44 καὶ ιβ' 32.

3. Νεκταρίου, Μητροπολίτου Λέγου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπάλαιας, «Ὁ ὀρθόδοξος κόσμος καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωσι», «Βῆμα» 7-12-97.

ιδιαίτερο τύπο για την κάθε γυναίκα, πού θα λύση σωστά τὰ προβλήματά της και θα δώσει την κατάφασή της στη ζωή (γυναίκα και ζωή συνδέονται στενότερα από ό,τι άνδρας και ζωή). Η γυναίκα συλλαμβάνει γνωστικά και βιωματικά την έννοια του ανθρώπου, την ουσία και τον προσανατολισμό της ζωής, όχι μόνον από την επιστήμη, τη φιλοσοφία, την ιστορία, τη λογοτεχνία, αλλά και από αυτή την καθημερινότητα των ειδήσεων και των γεγονότων. Διαμορφώνει μιὰ ιδιαίτερη προσωπική σχέση με όλα τὰ ἀγαθὰ του πολιτισμού και γίνεται έτσι ή ίδια φορέας πολιτισμού, τὸν ὁποῖο μεταλαμπαδεύει ὡς τροφὸς τῶν ἀλληλοδιαδόχων γενεῶν σ' ὀλόκληρη τὴ ζωή. Ὁ ρόλος της αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ δευτερότερος, ἀν και συχνὰ εἶναι ὁ ἀφανέστερος.

Σήμερα, στὴν ἐποχή μας, ὁ ρόλος και ἡ ὀλοκλήρωση τῆς γυναίκας ἔχουν τὴν ἰδιομορφία τους. Τὸ φεμινιστικὸ κίνημα ἀνοίξε τὸ δρόμο γιὰ τὴ γυναίκα, ἀλλὰ πολλές φορές τὴν ὠδήγησε σὲ παραμόρφωση τοῦ τύπου της και ἀλλοτρίωση τοῦ ψυχισμοῦ της. Ἡ χειραφέτηση εἶχε και τὴν ἐκτροπή της: Ἡ «ἀνδροποιημένη γυναίκα» τοῦ πρώτου φεμινιστικοῦ κινήματος, ἡ ἐργάτρια τῶν τέως σοδιέτ, ἡ γυναίκα-στάρ, ἡ «διανοούμενη», ἡ businesswoman και superwoman τῶν σύγχρονων κοινωνιῶν εἶναι γυναικεῖοι τύποι, πού δὲν διακρίνονται γιὰ τὴ σύνθεση, πού ἀπαιτεῖ ἡ ὀλοκλήρωση τῆς γυναίκας.

Σήμερα πιά ὅλοι μιλοῦν γιὰ ἰσότητα και ἰσοτιμία, ὄχι γιὰ ὀμοιότητα τῆς γυναίκας με τὸν ἄνδρα. Οἱ κυβερνήσεις νομοθετοῦν μέτρα, πού θα ἐξασφαλίσουν αὐτὴ τὴν ἰσότητα. Καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση, πού ζητεῖ και αὐτὴ τὴν ὀλοκλή-

ρωσή της, παρακολουθεῖ τὰ κράτη μέλη κατὰ πόσον ἐφαρμόζουν τὶς ἀρχές τῆς ἰσότητας, παρεμβαίνοντας πολλές φορές και δικαστικῶς.

Σήμερα ἡ γυναίκα ἔμαθε τὰ δικαιώματά της, βρήκε θέση σὲ ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα (τὸ 35% τῶν ἐλληνίδων συμμετέχουν στὴν ἀγορὰ ἐργασίας), κέρδισε ἐπιδόσεις σὲ διάφορες δραστηριότητες, ἀπὸ ἀθλητικές μέχρι ἐπιχειρηματικές, διακρίθηκε στὴν επιστήμη, στὴν τέχνη και τὴν φιλοσοφία, ἀνοίξε τὴν πόρτα σὲ Ἀκαδημίες και Διεθνεῖς Ὀργανισμούς, κατέκτησε τὴν πολιτικὴ ἐξουσία και κυβέρνησε λαούς, κέρδισε βραβεῖα και παγκόσμια ἀναγνώριση γιὰ τὴν προσφορά της στὴ ζωή και τὸν πολιτισμό.

Ἄνοιξε λοιπὸν ὁ δρόμος. Ὅμως δὲν εἶναι εὐκόλος. Οἱ κίνδυνοι ἐλλοχεύουν παντοῦ. Μέσα μας, γύρω μας. Ἡ ἐκμετάλλευση, ἡ παραγνώριση, ἡ ἀδικία δὲν σπανίζουν. Τὰ λάθη εἶναι εὐκόλα και μεγάλα. Τὰ προβλήματα πληθαίνουν και βαρύνουν, τὸ ἄγχος γίνεται ἀποπνικτικὸ.

Ἡ γυναίκα σήμερα χρειάζεται μιὰ νέα προῖκα: τὴ δύναμη τῆς προσωπικότητάς της. Καὶ μιὰ νέα ὀμορφιά: τὴν ὀλοκληρωμένη της ἀνάπτυξη.

Μ' αὐτὰ τὰ ἐφόδια τὴν περιμένει ἡ τρίτη χιλιετία. Ἐχει και πρέπει νὰ ἐπιτελέσει σ' αὐτὴ μιὰ νέα ἐπανάσταση: τὴν ἐπανάσταση τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν. Μ' αὐτὴ θα κατοχυρώσει τὴ θέση της, ὄχι γιὰ νὰ ἐκτοπίσει τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν συμπληρώσει, ὄχι γιὰ νὰ κερδίσει ἡ γυναίκα, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπικρατήσει ὁ πολιτισμός.

Ἔτσι καταξιώνεται ἡ ζωή και συνεχίζεται στὴν αἰωνιότητα.

ΣΟΦΙΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΠΕΤΡΟΓΛΟΥ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΑΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Καλεῖται σήμερα ἡ γυναῖκα ἴσως περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε, νὰ δώσει τὸν ἑαυτό της στοὺς τομεῖς ὅπου ἡ παρουσία της εἶναι ἀναντικατάστατη, ὅπου ἡ ἀποστολή της «*ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ*» γιὰ τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία καὶ τὸν πολιτισμὸ καὶ ὅπου ἡ ἀπουσία της δημιουργεῖ κενὸ καὶ ἔλλειμμα οὐσιωδῶς.

Ἄν ἡ γυναῖκα ἦταν παλαιότερα στὸ περιθώριο, σήμερα τῆς ἀνοίγονται νέοι ὀρίζοντες. Μετέχει ὅλο καὶ περισσότερο στὴν κοινωνική, πολιτιστική, πολιτική, ἂν θέλετε, καὶ ὄχι μόνον, ζωὴ. Καλεῖται μὲ τὴν πολὺπλευρὴ δράση της ποὺ ἐκδηλώνεται εὐρύτερα σήμερα στὰ πλαίσια τοῦ πραγματικοῦ, τοῦ καλῶς ἐννοούμενου φεμινισμοῦ νὰ συμμετάσχει στὴν διαμόρφωση τοῦ κοινωνικοῦ γίγνεσθαι.

Ἡ δράση προϋποθέτει συνειδητοποίηση καὶ ὀργάνωση δυνάμεων. Ἐὰν ἡ γυναῖκα θέλει νὰ ἐπιτελέσει πλήρως τὸν προορισμὸ της, χρειάζεται νὰ ἐνεργοποιήσει μέσα στὸν κοινωνικὸ μηχανισμό τὸ γυναικεῖο ἀρχέτυπο, νὰ ἀναλάβει τὸν βασικὸ ρόλο ποὺ τῆς ἀνήκει, νὰ ἐπαναβεβαιώσει τὸν ἀληθινὸ ἑαυτό της. Ἐνδεχομένως καὶ νὰ ἀποκαταστήσει τὴν τρωθεῖσα εἰκόνα της, νὰ ἐπανακτήσει τὴν «*ἐξωθεν καλὴ μαρτυρία*».

Τὸ βασικότερο, ἴσως, χαρακτηριστικὸ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τῆς γυναίκας εἶναι ὁ ἀλτρουισμὸς, ὁ ἑτεροκεντρισμὸς, ποὺ εἶναι συνυφασμένος μὲ τὴν φύση της. Εἶναι τὸ φυσικὸ δεδομένο ποὺ τὴν προδιαθέτει, τὴν ὠθεῖ πρὸς τὴν ὑπερατομικὴ δημιουργία.

Ἡ ἀνάμειξη τῆς γυναίκας σὲ ἔργα κοινωνικὰ καὶ ἡ παρουσία της στὸν κοινωνικὸ στίβο εἶναι ἀφ' ἐνὸς μιὰ ἀνάγκη γιὰ τὸ εἶδος, ἀφ' ἑτέρου ἐξυπηρετεῖ ἀσυνείδητα τὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς της στὸν κόσμο. Καὶ ἐκ φύσεως εἶναι πιὸ ἔτοιμη, ὅταν καλλιεργηθεῖ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ γι' αὐτὴν τὴν ἐξοδὸ ἀπὸ τὸ «*ἐγὼ*», ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ὑπερατομικὴ δημιουργία, στὴν *ἀγάπη*.

Ἡ ἔμφυτη αὐτὴ ροπὴ φαίνεται νὰ διακαίῃν πλήρως τὴν ὑπαρξὴ της, νὰ τῆς δίνει ἴσως, μόνη αὐτῇ, τὴν αἴσθησι τῆς δημιουργίας, τῆς συνέχειάς της μέσα στὸν χρόνον, τῆς εὐρεσης τοῦ προορισμοῦ της. «*Νὰ ἀφήσουμε ἕνα ἀποτύπωμα τοῦ φθαρτοῦ μας ὄντος μέσα στὸν κόσμον, νὰ στερεώσουμε μερικὰ μόρια τοῦ ἑαυτοῦ μας μέσα στὸ ἄπειρον ποὺ μᾶς περιβάλλει*» λέγει ἡ Gina Lombroso, ποὺ ἐμβάθυνε ἐπιτυχῶς στὰ ἄδυτα τῆς γυναικειᾶς ψυχῆς καὶ ὑπόστασις.

Τὸ χρισμα τῆς αἰώνιας γυναίκας τῆς τὸ δίνει τὸ χάρισμα τῆς μητρότητας. Εἶναι ὁ πρωταρχικὸς καὶ καθοριστικὸς παράγων τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἄρα τῆς διαμόρφωσης τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἡ γυναῖκα ἀντιλαμβάνεται τὸν ρόλο της ὡς μητέρας καὶ τὸ περιεχόμενο ποὺ τοῦ ἀποδίδει, καθορίζουν ἀποφασιστικὰ τὴν ἐπίδραση ποὺ θὰ ἀσκήσει πάναν στὴν διαμόρφωση τῆς προσωπικότητάς τῆς ἐπερχόμενης γενιᾶς.

Καὶ ἐπειδὴ «*τὰ χέρια ποὺ κινοῦν τὸ λίκνο τοῦ θρέφους, κινοῦν τὸ λίκνο τοῦ πολιτισμοῦ*», ἀντιλαμβάνεται κανεὶς, για-

τι τὸ λίκνο αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνει, ἀλλοί-
μονο, μία αἰώρα χωρὶς προσανατολισμό!

Ὅταν ἡ μητρότητα περιορίζεται στὰ ὄρια τῆς ἐνστικτώδους βιολογικῆς λει-
τουργίας, χωρὶς καμμιά πνευματικὴ προέ-
κταση, ἢ ἀτελῆς ἀνάπτυξη, ἢ ἀνεπαρκῆς
ἐκμετάλλευση τοῦ ἐγγενοῦς δυναμικοῦ
τῆς γυναίκας-μητέρας τῆς στερεῖ τὴν δυ-
νατότητα νὰ πραγματώσει τὴν ἐντελῶς
ἰδιαίτερη προσφορά τῆς.

Στὶς μέρες μας, παρατηροῦμε τὸ φαι-
νόμενο τῆς ἐκτροπῆς τῆς μητρικῆς ἀγά-
πης σὲ μιὰ ἄκαρπη συναισθηματικότητα
ποὺ φθάνει στὴν εἰδωλοποίηση τοῦ παι-
διοῦ. Ἡ Ἑλληνίδα μητέρα γίνεται μὲ τὴν
σειρὰ τῆς θύμα τοῦ εὐδαιμονισμοῦ ποὺ
μᾶς καταδυναστεύει. Πιστεῖται ὅτι μὲ τὴν
πληθώρα δώρων καὶ παροχῶν εἶναι σὲ
θέση, θνητὴ αὐτή, νὰ τοῦ ἐξασφαλίσει τὴν
εὐτυχία. Τὰ ἀκριβότερα σχολεῖα, ἢ ἐκμά-
θηση δύο καὶ τριῶν ξένων γλωσσῶν, τὰ
φροντιστήρια, τὸ ντύσιμο ἀποτελοῦν τὸ
κριτήριο καὶ τὸ μέτρο τῆς μητρικῆς μέρι-
μνας καὶ φροντίδας.

Ἄλλοτε πάλι, θέλει τὸ παιδί «στὰ μέ-
τρα» τῆς, πειθίγιο ὄργανο καὶ ἀκριβὲς ἀν-
τίγραφο τῆς, ὥστε νὰ κινεῖται ἀνενόηλη-
τη. Μὲ τὰ ὑποκατάστατα τῆς ἀληθινῆς
ἀγάπης, ποῖο παιδί θὰ τὰ βγάλει πέρα
στοὺς δίσεχτους καιρούς;

Ἐδῶ καλεῖται ἡ γυναῖκα, ποὺ πραγμα-
τικά ποθεῖ τοὺς καλύτερους καιρούς, νὰ
καθοδηγηθεῖ πνευματικά. Γιὰ νὰ φωτίσει,
πρέπει νὰ φωτισθεῖ. Αὐτὸ προϋποθέτει,
κατὰ τὴν γνώμη μου, μιὰ κοσμοθεωρία,
μὲ σημεῖο ἀναφορᾶς τὴν πνευματικὴ θεώ-
ρηση τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀξιῶν τῆς. Μιὰ
τέτοια κοσμοθεωρία δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ
διέπεται ἀπὸ ἓναν ἀγωνιστικὸ ἀνθρωπι-
σμό. Ἀπαιτησή του καθημερινὴ εἶναι μιὰ
ἐπίπονη πορεία «κόντρα στὸ ρεῦμα». Πῶς
νὰ τὸ κάνουμε; Ἄν θέλουμε νὰ ξεφύγου-
με ἀπὸ τὴν θηλεία τοῦ καταναλωτισμοῦ

τῆς ἐποχῆς μας, ἂν θέλουμε νὰ δείξουμε
ἓναν ἄλλον δρόμο στὰ παιδιά μας, ἔξω
ἀπὸ τὸν κοινωνικὸ κομπορμισμὸ καὶ τὴν
καθιέρωση τῶν ἀμοραλιστικῶν προτύπων
μέσω τῆς τηλεόρασης, ἂν ἐπιδιώκουμε τὴν
ἀληθινὴ εὐτυχία τῶν παιδιῶν μας, μόνο
μὲ τὴν δύναμη τοῦ ἀγῶνα μας θὰ τὰ πεί-
σουμε. Ἡ πορεία αὐτὴ μπορεῖ νὰ εἶναι μο-
ναχικὴ ἀλλὰ θὰ εἶναι καὶ μοναδική!

Μοιραία συνέπεια τῆς εὐδαιμονιστικῆς
θεώρησης τῆς ζωῆς εἶναι καὶ ὁ αὐξανόμε-
νος ἀριθμὸς τῶν διαζυγίων. Ἄν ἀναζη-
τήσουμε τὶς εὐθύνες, δὲν μποροῦμε νὰ
βροῦμε πολλὰ ἐλαφρυντικά καὶ στὴν γυ-
ναῖκα. Πάλι τὰ παραγγέλματα τοῦ
ἀκράτου φεμινισμοῦ ἀντὶ νὰ ἰσομοιράσουν
τὸ βάρος τῆς κοινῆς ζωῆς στοὺς δύο συ-
ζύγους, ἔδωσαν στὴν γυναῖκα ἓνα σαθρὸ
ἄλλοθι, γιὰ νὰ μὴν ἀναλάβει τὸ μερίδιο
τῆς θυσίας ποὺ τῆς ἀναλογεῖ. Ὁ γάμος
προϋποθέτει ἀμοιβαῖες ὑποχωρήσεις καὶ
ἀπαιτεῖ ἓνα κοινὸ ἀγῶνα. Δὲν ἐννοοῦμε
τὴν παράδοση ἄνευ ὄρων, τὴν καταδυνά-
στευση ἀπὸ μέρους τοῦ ἰσχυροτέρου, ἐν-
νοοῦμε τὴν δύναμη ἐκεῖνη, ἢ ὁποῖα θὰ με-
τουσιωθεῖ σὲ θυσία, ἐπειδὴ θὰ τὸ θελήσει
ἢ γυναῖκα. Ἄλλο εἶναι ἡ θυσία ποὺ πρα-
γματώνεται μὲ τὴν δύναμη τῆς αὐτο-
προαίρετης ἀπόφασης καὶ ἄλλο ὁ ἐξαναγκ-
ασμὸς καὶ ἡ παθητικότητα. Ἄλλωστε
«ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν γνώσεσθε αὐτούς».
Μὲ τέτοια ἀγωνιζόμενα πρότυπα εἶναι δύ-
σκολο νὰ μὴν παραδειγματισθοῦν οἱ ἔφη-
βοι.

Ἡ μοναδικὴ παρουσία τῆς γυναίκας
δὲν ἐξαντλεῖται οἴγουρα μόνο μέσα στὴν
οἰκογένεια. Ἡ δυναμικὴ ἐξοδός τῆς στὸν
ἐπαγγελματικὸ στίβο τῆς ἀνοιξε νέους
ὀρίζοντες δημιουργίας, καθ' ὅλα θεμιτοὺς
ἀλλὰ καὶ ἐφικτοὺς γι' αὐτήν. Τὴν ἔστρε-
ψε, ὅμως, σὲ πολλὲς περιπτώσεις, σὲ μιὰ
ἀτέρμονα προσπάθεια ἐπιστημονικῆς καὶ
ἐπαγγελματικῆς καταξίωσης, μὲ τὴν αἰ-

σθηση τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς ὀλοκλήρωσης σὲ πρῶτο ἐπίπεδο. "Ὅπου, ὅμως, δὲν συνδυάσθηκε μὲ μιὰ βαθύτερη δημιουργία καὶ προσφορά, ἀνοίξε ἓνα ἐπώδυνο κενὸ καὶ τὴν ὀδήγησε σὲ περιπέτειες. Ὁ ἀρνητικὸς φεμινισμὸς δὲν κατῴρθωσε νὰ τῆς δώσει μιὰ πειστικὴ ἔκφραση οὔτε μιὰ ὀρθὴ προσαρμογὴ στὴν κοινωνία. Τῆς ζήτησε νὰ ἀπαρνηθεῖ ἄκριτα καὶ ἐγωιστικά τὴν προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ τῆς στὰ «*ἐν οἴκῳ*» καὶ τὴν ἔρριξε στὸ ἄλλο ἄκρο τῆς παθητικῆς ὑποδούλωσης στὰ γρανάζια τοῦ βιομηχανοποιημένου πολιτισμοῦ, προσφέροντάς τῆς τὸ δέλεαρ τῆς κοινωνικῆς καταξίωσης, γιὰ νὰ δικαιωθεῖ ὑπαρξιακά. Δὲν ἐννοοῦμε, βέβαια, τὴν ἐργασία ἀπὸ οἰκονομικὴ ἀνάγκη. Ἐννοοῦμε ξεκάθαρα τὴν ἔξοδο τῆς γυναίκας στὸν ἐπαγγελματικὸ χῶρο ὡς μοναδικὴ δυνατότητα καταξίωσής τῆς καὶ ἐπιβεβαίωσης τοῦ προορισμοῦ τῆς. Δὲν εἶναι τυχαία ἡ ἀνάγκη στὶς προηγμένες οἰκονομικὰ κοινωνίες τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς τόσων προσωπικῶν ψυχιάτρων καὶ ψυχαναλυτῶν. Δυστυχῶς, αὐτὴ ἡ τυφλὴ μανία σταδιοδρομίας δημιουργεῖ, σὰν λερναία ὕδρα, πληθῶρα ἄλλων ἀναγκῶν, ὀδηγώντας τὴν γυναῖκα σὲ ἀδιέξοδο. Εἶτε μέσα στὴν οἰκογένεια, ἰδίως μὲ τὴν παραμέληση τῶν παιδιῶν, εἶτε εὐρύτερα στὸ κοινωνικὸ σύνολο, ὅταν δὲν ἔχει πιά χρόνο καὶ ἰκμάδα γιὰ τὸν πόνο, τὴν ἀρρώστεια, τὴν μοναξιά τῆς διπλανῆς πόρτας. Εὐερέθιστη καὶ ἀγχωμένη εἶναι ἀνίκανη νὰ ἐμπνεύσει καὶ νὰ ἐμπνευθεῖ.

Γιὰ νὰ γίνει ἡ γυναῖκα φορέας ἀνόδου τῆς κοινωνίας μας, θὰ πρέπει νὰ ἀποβάλλει τὴν ἠττοπαθῆ καὶ φοβισμένη στάση τῆς ἀπέναντι στὴν ζωὴ γενικότερα, στάση ποὺ τῆς ἐπέβαλε ἡ ἀνδροκρατούμενη κοινωνία μας, ὁ παρεξηγημένος Χριστιανισμὸς, οἱ ἀπατηλές ὑποσχέσεις τοῦ ἀκραίου ὕλιστικοῦ φεμινισμοῦ. Οἱ καιροὶ μας ἀπαιτοῦν τὴν αὐθεντικὴ, τὴν γνήσια συμβολὴ τῆς στὴν ὑπηρεσία τῆς οἰκογένειας, τῆς κοινωνίας, τοῦ λαοῦ. Τεραρχώντας τὰ καθήκοντά τῆς, συνειδητοποιεῖ ποιὸ εἶναι τὸ χρέος τῆς. "Ὅσα καὶ ὅποια ἐπαγγέλματα κι ἂν ἔχει, **ἡ κλήση** τῆς εἶναι μία! " Ἄλλοτε διακριτικά, ὑποχωρώντας, ὅπου πρέπει, ἄλλοτε δυναμικὰ μὲ συνείδηση τοῦ ἀνεπανάληπτου προορισμοῦ τῆς θὰ ὀδεύει μπροστά. Σὲ καμμιά σκοπιμότητα δὲν δικαιολογεῖται νὰ ταμπουρωθεῖ πιά. " Ἄν ἀνατρέξουμε στὴν ἱστορία τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν, θὰ διακρίνουμε πὼς οἱ μόνιμες βαθεῖες τομὲς τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ἐπιτελέσθηκαν χάρις στὴν θυσία, τὴν ὑπομονή, τὸν γυναικεῖο ἀγῶνα. Ἡ διανοητικὴ καὶ ὑλικὴ δύναμη δὲν μονοπωλοῦν τὸν πολιτισμό. Ἡ ἀγάπη, ποὺ εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ δύναμη, θὰ πάρει μέσα ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴ κοσμοθεωρία, ποὺ τὴν γέννησε, χίλιες μορφές ἀρετῆς, γιὰ νὰ δικαιώσει τὴν γυναῖκα καὶ νὰ δικαιωθεῖ.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ Α. ΑΣΠΙΩΤΗ

ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ

Ο αιώνας μας φορτωμένος με άγχος, κακίες, μίσση, αδικίες, πολέμους, έγκλήματα, δουλεμπορία, έχει αφήσει σαφή τὰ ίχνη του στη σύγχρονη γυναίκα.

Μέσα στην κρίση τών ήθικων αξιών, έχει δημιουργηθεί σύγχυση και πολλαπλασιάζονται τὰ άλυστα προβλήματα, που κυκλώνουν την ανθρώπινη ύπαρξη. Στην προσπάθεια να γκρεμισθούν βαθειά έδραιωμένες αντιλήψεις και προκαταλήψεις και ν' ανοίξει ο δρόμος για περισσότερη έλευθερία, χάθηκε ο σεβασμός στην προσωπικότητα της γυναίκας. Στόν άγώνα της για την κατάκτηση της έλευθερίας γνώρισε την πιο σκληρή πνευματική δουλεία.

Δημιουργήθηκαν γι' αυτήν καινούργια πρότυπα, που έχουν γίνει παραδεκτά σε αρκετά μεγάλο ποσοστό, κυρίως νέων. Τά πρότυπα βεβαίως αυτά πρόβαλε και υιοθέτησε πρώτος ο άνδρας και με τέχνη και έφευρετικότητα, της τα πέρασε σαν τὸ α και τὸ ω της έπιτυχίας της στη ζωή.

Κατ' άρχην έπλήθε σύγχυση στην αποστολή της, λόγω της παληάς νοοτροπίας με την «πατριαρχική» οικογένεια, που ή γυναίκα ήταν μόνο **σύζυγος** (πλήρως ύποτακτη) στης άπαιτήσεις του άνδρος), **μητέρα** και **νοικοκυρά**. Όλοι περίμεναν τὰ πάντα από αυτήν χωρίς έλεος. Είναι τὸ παλαιὸ πρότυπο, που ή γυναίκα έγινε τὸ θεμέλιο για να συγκρατήσει και να άνεβάσει την οικογένεια, αλλά ή ίδια άφανίστηκε. Γι' αυτό μεγάλη ή αγανάκτηση και τὸ «δνειδος» άκόμη, όταν τότε γεννιόταν κορίτσι.

Γνωστό τὸ διήγημα του Άλεξάνδρου Παπαδιαμάντη «Η Φόνισσα», με την Φραγκογιαννού, τή γιαγιά που άφου έπνιξε τὸ μωρὸ κοριτσάκι της κόρης της, συνέχισε την έγκληματική της δράση στα κοριτσάκια της περιοχής. Μήπως όμως και σήμερα δέν έκφράζεται δυσαρέσκεια, πολλές φορές, όταν γεννηθεί κορίτσι ή όταν μετά τὸ πρώτο κορίτσι

άκολουθήσει δεύτερο; Ίσως βέβαια δέν τὸ βλέπουν σαν «δνειδος», αλλά ο πατέρας κυρίως, νοιώθει ότι μειονεκτεί και ζηλεύει κάποτε τούς φίλους τους, που έχουν άγόρι.

Η σημερινή εποχή επιβάλλει ένεργὸ συμμετοχή της γυναίκας στη βιοπάλη και άπαιτεί την έκπλήρωση πρόσθετων ρόλων με βασικό αυτό του επαγγέλματος. Υποστηρίζεται ότι ή εργασία άποτελεί τὸν ούσιαστικότερο παράγοντα για την άυτοπραγμάτωση του άτομου. Έκτός αυτού βέβαια και λόγοι οικονομικοί σήμερα αναγκάζουν την γυναίκα να εργασθεί. Η καινούργια θέση όμως δημιουργεί μεγάλη αντίθεση στην τριλογία **σύζυγος - μητέρα - νοικοκυρά**, γιατί δέν ξέρει ή γυναίκα σε ποιόν να δώσει προτεραιότητα, όταν πάλι, όλοι ζητούν από αυτήν. Η προσωπικότης της δρίσκειται σε σύγκρουση και αν ή μία άποστολή είναι εις βάρος της άλλης, δημιουργούνται ένοχές και τύψεις και πολλές φορές άνισοροπία.

Όπως είναι φυσικό ή δύσκολη θέση πάντα δημιουργεί **έπιθετικότητα, αντίθεση** και **άγχος** και ή συμπεριφορά αλλάζει. Τά συναισθήματα συμπιέζονται. Αν ή γυναίκα μείνει μόνη στο σπίτι, νοιώθει άποξενωμένη από την κοινωνία, αισθάνεται ότι είναι άνεπαρκής και άρχίζει ή μελαγχολία, αλλά και αν θυσιασθεί ή οικογένεια χάριν του επαγγέλματος, πάλι ή γυναίκα νοιώθει άνεπαρκής. Δύσκολη, πολύ δύσκολη ή χρυσή τομή και έπιτυχάνεται μόνο και με την συνεργασία του συζύγου, του άνδρός της, του πατέρα τών παιδιών της, που τὸν θέλει στηριγμα και άπαντοχή της στην έπίπονη και λεπτή διπλή άποστολή της. Τὸν έχει ανάγκη για συμπαράσταση και κατανόηση και ένθάρρυνση στὸν τραχύ της άγώνα και όχι άνταγωνιστή, γιατί δυστυχώς πολλές φορές συμβαίνει και αυτό.

Τὸ καθήκον και τὸ χρέος είναι γραμμέ-

να στο βάθος τῆς καρδιάς, στή συνείδηση καί τὸ λογικό. Γι' αὐτὸ, ἂν δὲν ἐκπληρωθεῖ, ἀρχίζουν τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα, ποὺ κάνουν κυρίως τὴν γυναίκα ἀδύναμη καὶ εὐάλωτη. Τότε γίνεται εὐκόλη λεία τῆς κοινωνίας, χάνει τὴν σταθερότητά της καὶ ἀντὶ νὰ δίνει, παίρνει τὰ μηνύματα ποὺ τὴν βομβαρδίζουν καθημερινά, ἀνάλογα μὲ τὴ στάθμη τῆς κοινωνίας. Προβάλλονται καλοστημένες παγίδες, ποὺ μὲ μεγάλη τέχνη αἰχμαλωτίζουν ἀρκετὸ ποσοστὸ ἀδύναμων γυναικῶν. Στὶς ἡμέρες μας, εἶναι ἀνεπτυγμένο τὸ ἐμπόριο τῆς καλαισθησίας, ποὺ ἐκμεταλλεύεται ἰδιαίτερα τὴν οἰκογενειακὴ δυσπροσαρμοστικότητα καὶ τὶς ἀνεκπλήρωτες προσδοκίες τῆς γυναίκας.

Οἱ ἔννοιες ὁμορφιά, γοητεία, γοητευτικός, ἀποτελοῦν στὴν ἐποχὴ μας ἔνδειξη ἀξίας καὶ ἔχουν πλῆξει ἰδιαίτερα τὴν γυναίκα, ποὺ παίζει μὲ τὴν ὑγεία της, ἀφοῦ τὴν ἐκθέτει σὲ μεγάλο κίνδυνο, χάριν τῆς κομπόσης, ποὺ συνδυάζεται ἰδιαίτερα μὲ τὸ λεπτὸ σῶμα. Ἔτσι δημιουργοῦνται καινούργιες προσδοκίες. Ἐπιβολὴ καὶ προβολὴ στὴν κοινωνία μὲ τὴν φυσικὴ γοητεία, ὅποτε ξεκινάει μαραθῶνιος γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ὁμορφιάς καὶ αὐξηση ἐπικίνδυνης θηλυκότητας. Τὸ κέντρο τοῦ βάρους μετατίθεται καὶ καταβάλλονται ἰδιαίτερες προσπάθειες γιὰ αὐτονομία καὶ γιὰ αὐτοπροσδιορισμὸ, λόγῳ σωματικῶν προσόντων. Τὴν τάση αὐτὴ ὄχι μόνον ὑποθάλλει καὶ ὁ ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκμεταλλεύεται, ἰδιαίτερα ἐμπορικά, μὲ τὰ εἰδικὰ Γυμναστήρια, τὰ Κέντρα Ἀδυνατίσματος, τὰ Ἰνστιτοῦτα Καλλονῆς, τὰ Κέντρα εἰδικῆς Δίαιτας κ.ἄ. Ἔτσι δημιουργήθηκαν καὶ τὰ καινούργια ἐπαγγέλματα τοῦ ἡ τῆς αἰσθητικοῦ, τοῦ εἰδικοῦ τροφολόγου καὶ διαιτολόγου ἀλλὰ καὶ τοῦ εἰδικοῦ χειρουργοῦ γιὰ πλαστικὴ ὁμορφιάς. Σ' αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ προϊόντα τῆς φαρμακολογίας, τὰ διαιτητικὰ χάπια καὶ καλλυντικά.

Μὲ τὰ μοντέρνα πρότυπα παρατηρεῖται ἰδιαίτερη σύγχυση στὴν ἐφηβο, ποὺ ψάχνει

τὴ δόμηση τοῦ ἑαυτοῦ της. Κατακλύζεται ἀπὸ νέες κοινωνικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἀπαιτήσεις καὶ κατέχεται ἀπὸ τὸ σύνδρομο τῆς κομπόσης, ἐπαναστατεῖ καὶ ἀκολουθεῖ μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια ὅσα τῆς ὑπαγορεύει ἡ μόδα καὶ τῆς ὑποβάλλει ἢ τηλεόραση, ποὺ εἶναι δύο σημαντικότετοι παράγοντες, γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ μέτρο, μὲ κατάληξη τὴν ἐκτροπή. Οἱ παρέες εἶναι ἕνας τρίτος παράγοντας, ποὺ διαταράσσει τὴν ἰσορροπία καὶ ἐνισχύει τὴν τάση στὸν ἀλκοολισμό, ἀνορεξία καὶ βουλιμία καὶ δημιουργεῖ νοσηρὲς καταστάσεις. Ἐπὶ πλέον τὴν περίοδο αὐτὴ τὸ σὲξ δρᾶ καταλυτικά. Ἀποτέλεσμα κατὰ μιὰ ἔρευνα, ὁ μεγάλος ἀριθμὸς ἀμβλώσεων στὴν ἡλικία τῆς ἐφηβείας. Πικρὴ, τραγικὴ ἐμπειρία.

Ἡ ἐκμετάλλευση τῆς νέας ἀπὸ τὴν τηλεόραση καὶ τὶς ἀντιαισθητικὲς καὶ προκλητικὲς διαφημίσεις, ἀνοίγει τὶς πόρτες στὴν κενοδοξία καὶ ἀπομακρύνει τὴ γυναίκα ἀπὸ τὸν προορισμὸ της. Εἶναι μιὰ ἀρνητικὴ ἀγωγή, ποὺ ἐπηρεάζει ὀλόκληρη τὴν κοινωνία καὶ ἀδρανοποιεῖ τὶς ἀρετές. Λείπουν τὰ ρεαλιστικὰ πρότυπα, τὰ ἰσορροπημένα πρότυπα, ποὺ θὰ συγκρατήσουν τὴν νεότητα καὶ θὰ ἀσκήσουν ἔργον ἀγωγῆς. Χρόνια ὑποτιμᾷ ἢ τηλεόραση τὴ γυναίκα. Τὴν ἀπογυμνώνει ἀπὸ τὰ ἰδανικά της καὶ τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν προορισμὸ της. Ἀσχολεῖται μὲ τὰ λάθη τοῦ φεμινισμοῦ. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ καὶ ἡ βιοπάλη τῆς γυναίκας δὲν ἔχει θέση στὴν τηλεόραση.

Ἡ λεπτὴ γυναίκα ξεπρόβαλλε σὰν πρότυπο ὁμορφιάς στὰ μέσα τοῦ 1960. Ἦταν μιὰ ἐπανάσταση αὐτοπροβολῆς, ποὺ διαδόθηκε ταχύτατα. Τὸ 1980 ἔρευνες ἔδειξαν ὅτι τὸ γεγονός φθάνει στὸ ἀποκορύφωμα καὶ ἔχει προεκτάσεις στὰ Μέσα Ἐνημέρωσης. Πιστεύεται ὅτι εἶναι τὸ εἰσιτήριο γιὰ εὐτυχία καὶ ἐπιτυχία. Τὸ ἀντίθετο, ἀποτυχία στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τουλάχιστον. Ἡ τάση σήμερα στὸ ἀποκορύφωμα. Σείονται τὰ θεμέλια. Τὸ κέντρο τοῦ βάρους, κατὰ ἕνα ποσοστὸ, μετατίθεται ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν καλλιεργημένη προσωπικότητα, στὰ φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα σωματικὰ χαρίσματα, ποὺ μὸ-

νον προβλήματα δημιουργούν και άποπροσανατολίζουν.

Έχει παρατηρηθεί έπανειλημμένα ότι επιχειρηματίες δέν προσλαμβάνουν για εργασία παχύσαρκα άτομα, ιδιαίτερα όταν αυτά είναι γυναίκες. Η σωματική λεπτότης κατήντησε αυταξία και προσόν. Λησμονήθηκε τó «πιστεύω» τών Άρχαίων Έλλήνων «*πάν μέτρον άριστον*» και «*μηδέν άγαν*». Έτσι προχωρούμε από την μία ακρότητα στην άλλη. Τό θέμα είναι πολύ σοβαρό. Δυστυχώς σέ ποσοστό πού αυξάνει, ό ρόλος τής γυναίκας γίνεται όλο και περισσότερο άσπης και αντίθετος πρós τόν παραδοσιακό.

Μέ αυτά τά δεδομένα δημιουργήθηκε ένας καινούργιος τύπος γυναίκας, πρώτα στο έξωτερικό, άπ' όπου πάντα ξεκινούν όλες αυτές οι άρνητικές τάσεις και έπειτα μεταπήδησε στην Ελλάδα. Είναι ή «Superwoman», ή «ύπερφυσική» θά λέγαμε γυναίκα, -ό,τι όμως τó ύπερφυσικό δέν είναι και φυσιολογικό. Ταυτόχρονα όμορφη, έξυπνη, δραστήρια, οργανωμένη κατά κύριον λόγον και βέβαια **ύπερφορτωμένη**.

Οί ψυχολόγοι αναφέρουν ότι ή Superwoman ένσωματώνει την ιδέα ότι ή Γυναίκα πρέπει νά προεκτείνει τις ύπευθυνότητες της από Γυναίκα και Μητέρα σέ Γυναίκα Καριέρας, χωρίς νά κάνει συμβιβασμούς ή νά μειώσει την ποιότητα τής προσφοράς σέ κανένα από τούς δύο στίβους. Τής ζητείται νά προβεί σέ άτέλειωτη προσωπική θυσία και, όπως είναι φυσικό, γίνεται άνησυχη, νευρική, ευερέθιστη. «*Καταλήγει νά βρεθεί σέ μιá χαρακτηριστική κατάσταση άγχους μέ αύξημένο έπίπεδο δραστηριότητας*»¹. Η ζωή όμως είναι σκληρή. Έκδικείται. Άρχίζουν τά δυσάρεστα συμπτώματα, πού ύπονομεύουν την ψυχική και σωματική υγεία. Τά συμπτώματα αυτά δυστυχώς άργεί νά τά συνειδητοποιήσει και νά λάβει μέτρα, γι' αυτό και πολλές φορές δημιουργούνται τά ψυχικά νοσήματα. Έκτός αυτού όμως όφείλονται συχνά στο άνικανοποίητο και σέ τραύματα τών παιδικών χρόνων. Κακή συμ-

περιφορά γονέων, κακοποίηση παιδιών, έλλειψη στοργής, άπουσία γονέων, διαζύγια είναι μερικοί από τούς παράγοντες, πού δρουν άνασταλτικά στην ολοκλήρωση τής γυναικάς.

Η αίσθηση τού σωστού, πού είναι «είμαι σέ άρμονία μέ τόν έαυτό μου και μέ τόν κόσμο», είναι ή αίσθηση πώς όλα πάνε καλά². Μέσα στην πολυπραγμοσύνη της όμως ή γυναίκα, χάνει και πάλι τó μέτρο και δημιουργεί ψευδαισθήσεις. Κάποτε πιστεύει ότι όλα πάνε καλά και είναι εύχαριστημένη για ένα διάστημα, ξαφνικά όμως ξεσπάει ή καταγίδα και μένει άσπλη και άδοθήτη. Και κάποτε άλλοτε λόγω ταχύτητας και πλήθους ύποχρεώσεων, τά βλέπει «όλα μαύρα» και τότε είναι πού άρχίζει ή έσωτερική επανάσταση. Παλεύει μέ ποικίλες αντίξοες συνθήκες και προσπαθεί νά κυριαρχήσει. Όμως άλλοτε καταλαβαίνει και άλλοτε όχι ότι τά προβλήματα δέν λύνονται μέ ανταγωνιστική διάθεση αλλά μέ έσωτερική **άλλαγή**, μέ άλλαγή συμπεριφοράς, πού νά πηγάζει από τó πνευματικό της ύπόδαθο. Είναι ανάγκη, αν είναι δυνατόν νά λεχθεί αυτό, νά πνευματικοποιηθούν τά προβλήματα. Νά αλλάξουν οι πνευματικές σχέσεις μεταξύ αυτής και τών ανθρώπων γύρω της, ώστε νά βοηθηθούν άμοιβαία.

Τό θέμα είναι ευρύτατο. Είναι ανάγκη νά δούμε και την άλλη πλευρά, «*όταν τó πνεύμα μπορεί νά κινηθεί ανάμεσα στις πιό άτομικές μορφές τής συγκεκριμένης έπικοινωνίας τών ανθρώπων*»³.

Νέες γυναίκες μέ ψυχική και πνευματική όμορφιά, μέ ισχυρή προσωπικότητα, μέ πίστη στόν Θεό και άγάπη πολλή, ταπεινές και άξιοπρεπείς, μέ άλτρουϊσμό και αυτοθυσία, σύζυγοι, μητέρες κι έπαγγελματίες, δίνουν μιá δημιουργική παρουσία και προσπαθούν νά ένσαρκώσουν τó ιδεώδες τής γυναικείας άποστολής, μέσα στη χαώδη κοινωνία μας. «Μικρομάνες» και «μωρομάνες», αλλά και καθηγήτριες και δικηγόροι και συμβολαιογράφοι και γιατροί και συγ-

γραφείς και λογοτέχνιδες και υπάλληλοι πάσης φύσεως, χειρίζονται τὰ θέματα με σύνεση και σοφία.

«Η σύνεση και ἡ σοφία πηγαινούν μαζί και χωρίς την καλή ἐνάρετη διάθεση, πού στηρίζεται στην εὐλικρινή ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη εἶναι προσιτή σέ μᾶς», γράφει ἡ John Locke⁴.

Πολλές μητέρες με τὰ πτυχία στο χέρι και τὰ διδακτορικά ἀκόμη, δίνουν δυναμική παρουσία στην οἰκογένεια και τὸ ἐπάγγελμα. Ξέρουν νὰ ἱεραρχοῦν και νὰ βλέπουν τὴν μητρότητα ἱερή ἀποστολή και ἀνεκτίμητο δῶρο τοῦ Δημοουργοῦ. Ἐχουν συνειδητοποιήσει ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἐπιτυχημένες ἐπειδὴ ἐργάζονται ἀλλ' ἐπειδὴ θὰ στέκουν στο ὕψος τῶν περιστάσεων και ὅτι ἡ τέχνη τῆς ζωῆς εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ γοητεία και τὴν ἐξυπνάδα.

Ἐλεύθερα ὑποτεταγμένες στο χρέος περιορίζονται στὸν κύκλο τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν και δὲν προχωροῦν σὲ ἀνάγκες φανταστικές, δὲν ὑποδουλώνονται σ' αὐτές. *«Ἡ ἀληθινή ἐλευθερία... συνίσταται στην πειθαρχία πού καθόρισε ἡ λογική»,* γράφει ὁ J.J. Rousseau⁵.

Μητέρες Πρότυπα, Μητέρες Ἐπιστήμονες, Πολύτεκνες Μητέρες Ἐπιστήμονες, προχωροῦν «σὺν Χριστῶ» και ὀργανώνουν τὴν οἰκογένειά τους «ἐν Χριστῶ». Και ὅπως εἶναι φυσικό **«τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν».**

Τὰ ἀρνητικά πρότυπα κάνουν θόρυβο και προβάλλονται. Υἱοθετοῦνται ἀπὸ τὰ Μέσα Ἐνημερώσεως και στὴ συνέχεια ἀπὸ ἀσταθεῖς χαρακτήρες, γυμνοῦς ἀπὸ ἰδανικά. Τὰ θετικά πρότυπα, πολλές φορές ἀγνοοῦνται ἀπὸ τὸ περιβάλλον ἢ στὴν καλύτερη περίπτωση, θαυμάζονται στιγμιαῖα και κατόπιν πέφτουν στὴν ἀφάνεια. Ὅσο γιὰ τὴν Τηλεόραση και τὰ ἄλλα Μέσα Ἐνημερώσεως, δὲν εἶναι ἐμπορεύσιμο ὑλικό και τὰ διαγράφουν. Δυστυχῶς στο ἐμπορικό ἐπίπεδο ὅλα μετριοῦνται με τὸ χρήμα. Καί μ' αὐτὴ τὴ νοοτροπία θεσμοὶ και παραδόσεις κινδυνεύουν νὰ ἀφανισθοῦν.

«Καὶ εἴμαστε ἄραγε ἐμεῖς οἱ πολῖται, πού ἔχουμε αὐτὴν τὴν προδιάθεση ἢ εἶναι ἡ τηλεόραση πού μᾶς ὑποβιάζει ἐπειδὴ μᾶς ἀντιμετωπίζει ὡς νοσηροῦς. Γιὰ νὰ εἴμαστε δίκαιοι φαίνεται ὅτι συμβαίνουν και τὰ δύο και ὅτι γενικῶς νοσεῖ ἡ κοινωμία μας»⁶.

Ἐχουμε ἀνάγκη γενικότερης ἀγωγῆς τοῦ λαοῦ μας, πού νὰ ἀσκεῖ ἐπίδραση στὴν ὄλη συμπεριφορὰ και νὰ ἐστιάζεται στὴν ἐθνική, θρησκευτική και οἰκογενειακή παράδοση.

Τὰ ξενικά πρότυπα κάνουν τὰ ἄτομα νὰ παραπαίουν και νὰ ἐκδηλώνουν ἄγχος και δυσπροσαρμοσία. Εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἐλληνικό.

Τὰ ἐλληνικά πρότυπα εἶναι αὐτὰ πού στέκουν πάντα ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἀπαράμιλλοι μαχηταὶ ἰδανικῶν. Ἐθνική ἀνάγκη ἐπιβάλλει αὐτὰ τὰ πρότυπα νὰ ἐνισχυθοῦν και νὰ προστατευθοῦν. Ἀποτελοῦν τὴν ἐλπίδα τοῦ ἔθνους μας. Πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ και ἀπλοὶ ἐνάρετοι πολῖτες και Πολιτεία ἔχουν χρέος νὰ τὰ στηρίξουν. Ἡ εὐθύνη βαρύνει ὅλους. Ἡ ἀδιαφορία ἐγκληματική.

«Ἐκ γυναικὸς ἐρρῦει τὰ κρείττω», ἀλλὰ και *«διὰ γυναικὸς προέρχονται τὰ φαῦλα»⁷,* ὁμολογεῖ ὁ ἀλόηχος τοῦ Βυζαντίου.

Ἐμεῖς τί κάνουμε ὥστε νὰ ὑπερισχύσουν *«τὰ κρείττω»;* Ἀναγνωρίζουμε τὴν προσφορὰ τῆς γυναίκας στὸν πολιτισμό και τὴν ἀνθρωπότητα; Στηρίζουμε τὰ γνήσια ἐλληνικά γυναικεῖα πρότυπα;

ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Παραπομπές:

1. Renate Γκέκελ, μετάφραση Λένας Ταχμαζίδου, 1994, «Γυναίκες πού τρώνε πολὺ» σ. 32.
2. Ὁ.π. σ. 193.
3. Συλλογικό Ἔργο: Jean Chateau: «Οἱ μεγάλοι παιδαγωγοί», Μετάφραση Κωνσταντίνου Κέτσου, ἐκδόσεις Γλᾶρος, 1983, σ. 276, 277.
4. Ὁ.π. σ. 162
5. Ὁ.π. σ. 228
6. Ἀλεξάνδρας Στεφανοπούλου «Ποιοὶ νοσοῦν περισσότερο»; Ἐφ. «Ἐστία» 20-2-98
7. Συνέχεια Γεωργίου Μοναχοῦ 790, 1-11(CB).

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

Προβλήματα! Προβλήματα! Δύσκολα και πολλά! Αυτό είναι το παράπονο της σημερινής γυναίκας. Δεν είναι καινούργιο το θέμα, θα πείτε ίσως, αν είστε γυναίκα. Γιατί τα προβλήματα δεν ξεφυτρώνουν ξαφνικά. Τώρα όμως έγιναν πιεστικά. Έχουν παρενέργειες. Ζητάνε άμεσες λύσεις. Ζητάνε αποφάσεις. Τα διλήμματα και το άγχος που αυτά προξενούν πρέπει πλέον να αντιμετωπιστούν ριζικά. Και το ερώτημα που τίθεται είναι μήπως χρειάζονται και κάποιες αναθεωρήσεις. Μήπως πρέπει κάτι να αλλάξει, τί είναι αυτό και πώς πρέπει να γίνει.

Ο προβληματισμός μας θα ξεκινήσει αναγκαστικά από κάποιες διαπιστώσεις σχετικά με την κατάσταση της γυναίκας και τα πιθανά αίτια που έχουν οδηγήσει στην κατάσταση αυτή. Όπως είναι φανερό θα μās απασχολήσουν κυρίως οι προβληματικές όψεις αυτής της κατάστασης και κατόπιν θα αναζητήσουμε κάποιες προοπτικές εξόδου απ' αυτές.

1. Οί πολλαπλοί ρόλοι της σύγχρονης γυναίκας

Κάποτε μιὰ γυναίκα, για να ξεχωρίσει, να άκουστέι ή περισσότερο να έπιβληθεί έπρεπε τουλάχιστον να είναι Ύπατία. Τώρα ή κυρία Ωλμπράιτ άλωνίζει όλο τον κόσμο και έχει τη δύναμη να έπιβάλλει τις θέσεις της σ' όλη την οικουμένη. Και άσχετως της όρθότητος των άπόψεών της, έχει τη δύναμη να τις έπιβάλλει. Βεβαίως αυτή είναι μιὰ άκρoία περίπτωση. Όμως είναι γεγονός όστι σήμερα στις περισσότερες χώρες του κόσμου ή γυναίκα

έχει ίσες ευκαιρίες με τον άντρα στη μόρφωση, στο έπάγγελμα, στη συμμετοχή στα κοινά, άκόμη και στη διεκδίκηση της έξουσίας. Μπορεί συνεπώς να διεκδικήσει ρόλους, τόσο υπεύθυνους και άπαιτητικούς, όσο κι ό άντρας. Άκόμη και ή μέση γυναίκα είναι στην πλειοψηφία της εργαζόμενη, έχει δηλαδή τουλάχιστον έναν άκόμη ρόλο, εκτός από εκείνον της συζύγου και μητέρας, αν αυτή είναι παντρεμένη. Αυτό έχει ως άποτέλεσμα εκτός από την οικονομική άνεξαρτησία, ή γυναίκα να έμπλουτίσει τις έμπειρίες της, να ενισχύει την άυτοπεποίθησή της και να αυξάνει τις φιλοδοξίες της. Η εργαζόμενη γυναίκα, δηλαδή, βλέπει όστι μπορεί να σταθεί στα πόδια της και όστι μπορεί να είναι έξισου άπαραίτητη με τον άνδρα στην κοινωνική μηχανή. Και όσο πιο άπαιτητικό και δύσκολο είναι το έπάγγελμα της, τόσο πιο σημαντική και καταξιωμένη νοιώθει από την έπιτυχία της σ' αυτό. Και τόσο περισσότερο αυξάνονται οι στόχοι και οι φιλοδοξίες της.

Η εργαζόμενη γυναίκα έχει έπιπλέον την ευκαιρία να διευρύνει σημαντικά τον κοινωνικό της κύκλο, μέσα από τον όποιο μπορεί πιο εύκολα να βρει και το μελλοντικό σύντροφο της ζωής της.

Ποιός θα μπορούσε να ίσχυριστεί όστι υπάρχει κάτι μεμπτό σ' όλα αυτά; Κανείς, άσφαλώς. Η γυναίκα είναι το ίδιο προικισμένη σε πνευματικά χαρίσματα με τον άνδρα από τον Δημιουργό. Και είναι φυσικό να θέλει και να μπορεί να τα καλλιεργήσει έξισου μ' αυτόν. Και αν χρειαστεί, να τα διεκδικήσει κιόλας.

Ἐδῶ ὅμως φαίνεται νὰ ξεκινᾶ τὸ πρόβλημα, δηλαδὴ στὴ διαδικασία. Ἡ γυναίκα ἀρχίζει νὰ ἐξομοιώνεται μὲ τὸν ἄνδρα. Ἡ ψυχὴ τῆς σκληραίνει, ἀποκτᾶ ἐλευθεριότητα στὰ ἦθη καὶ γίνεται ἀνταγωνιστική. Κι ὅλα αὐτὰ γίνονται συνήθως ἀργὰ καὶ ὑποσυνείδητα, ἔτσι ὥστε ἡ νεαρὴ γυναίκα νὰ θεωρεῖ αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς τῆς φυσιολογικὴ καὶ ἀναγκαία.

Ὅμως κάποια στιγμή ἡ γυναίκα αὐτὴ ἀρχίζει νὰ νοιώθει τὴν ἀνάγκη τῆς συντροφικότητας, ὅπως καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς μητρότητας. Τὴν ἀνάγκη νὰ δώσει καὶ νὰ δοθεῖ. Τότε ἀρχίζουν τὰ δύσκολα. Ἀφενὸς οἱ ρόλοι τῆς πολλαπλασιάζονται καὶ ἀφετέρου ἀντιλαμβάνεται ὅτι πρέπει νὰ ἐπιφέρει κάποιες ἀλλαγές στὴ νοοτροπία καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τῆς. Ἡ γυναίκα ὡς σύντροφος καὶ μητέρα πρέπει νὰ ξεχάσει τὴ γυναίκα ἐπαγγελματία ἢ τὴ γυναίκα ἐπιστήμονα. Πρέπει νὰ εἶναι ἀπλῶς γυναίκα. Πῶς ὅμως νὰ γίνει αὐτὸ ἂν ἔχει θάψει μέσα τῆς ὅλα τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ φύλου τῆς;

Ἄς ἀρχίσουμε ὅμως ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῶν πολλαπλῶν ρόλων. Ἄν μιὰ ἐργαζόμενη γυναίκα παντρευτεῖ, ἐπωμίζεται καὶ τὸ ρόλο τῆς συζύγου καὶ μητέρας. Ὅλοι ξέρομε πόσο δύσκολο εἶναι πρακτικὰ γιὰ μιὰ γυναίκα νὰ ἀντεπεξέλθει σ' ὅλα αὐτά, ἀκόμη κι ἂν ἡ οἰκονομικὴ τῆς κατάσταση τῆς ἐπιτρέπει νὰ ἔχει κάποια βοήθεια. Οἱ ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς εἶναι αὐξημένες, ὁ καταναλωτικὸς πειρασμὸς ἔντονος καὶ τὸ περιβάλλον, εἴτε πολιτεία λέγεται αὐτὸ, εἴτε Μ.Μ.Ε. δὲ βοηθᾷ τις ὅποιες ἀξίες προσπαθεῖ νὰ διατηρήσει ἐν προκειμένῳ ἢ ἑλληνικὴ οἰκογένεια. Ἡ ἐργαζόμενη καὶ παντρεμένη γυναίκα λοιπὸν, μοιράζεται σὲ πολλὰ κομμάτια καὶ αὐτὸ εἶναι ἀρνητικὸ γιὰ τὴν οἰκογένεια. Ἡ σχέση μὲ τὸ σύντροφό τῆς καὶ τὰ παιδιά τῆς δὲν ἔχουν ἀνάγκη μόνον ἀπὸ «ποιοτικό» ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πραγματικὸ χρόνο.

Γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ ἄλλους λόγους οἱ σημερινὲς γυναῖκες ἀναβάλλουν τὸ θέμα τοῦ γάμου. Ἔτσι προτιμοῦν τὴν ἐλεύθερη συμβίωση, δίνοντας προτεραιότητα στὴν ἐλευθερία τους καὶ καθυστερώντας κάποιες πρόσθετες εὐθύνες (γάμο, παιδιά). Ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιλογή φθείρει τὴ γυναίκα σωματικὰ καὶ ψυχικὰ καὶ τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ φύση τῆς. Ταυτόχρονα δημιουργεῖ σύγχυση καὶ στὸν ἄντρα, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἐπωφελεῖται, ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως βιώνει ἀνασφάλεια καὶ ἄλλα ἀρνητικὰ συναισθήματα, ἔστω καὶ ὑποσυνείδητα.

Τὸ βασικότερο πρόβλημα ποὺ δημιουργοῦν οἱ πολλαπλοὶ ρόλοι, πέρα ἀπ' αὐτὸ τοῦ χρόνου, εἶναι, ὅπως εἶπαμε, αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ τῆς γυναίκας. Ἡ δυναμικὴ γυναίκα, ποὺ δίνεται πολὺ στὴν ἐπαγγελματικὴ τῆς δραστηριότητα εἶναι συχνά, ἂν ὄχι πάντα, μιὰ διχασμένη, ἀνεπαρκὴς ἢ ἀκόμη καὶ ἀποτυχημένη μητέρα.

Κι αὐτὸ ὀφείλεται ὄχι μόνον στὴν ἔλλειψη χρόνου ἀλλὰ καὶ στὴν ἔλλειψη ζεστασιᾶς, ποὺ δημιουργεῖται μὲ τὴν ἀπουσία τῆς γυναίκας ἀπὸ τὸ σπίτι. Συχνὰ μάλιστα δὲ λείπει μόνον ἡ ζεστασιά ἀλλὰ καὶ ἡ εἰρήνη. Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ ἡ γυναίκα μὲ τοὺς πολλαπλοὺς ρόλους βρίσκεται συνεχῶς σὲ τέτοια ὑπερένταση, ὥστε δὲν εἶναι πάντα εὐκόλο νὰ παίξει καὶ τὸ ρόλο τοῦ εἰρηνοποιοῦ. Ὅμως ὁ ἄντρας δύσκολα ἀντέχει τὴ μεταφορὰ τῆς ἔντασης τοῦ ἔξω κόσμου καὶ στὸ σπίτι, καὶ τὰ παιδιά, ὅταν ὑπάρχουν, ἔχουν ἀνάγκη δίπλα τους μιὰ ἡρεμὴ καὶ σχετικὰ ξεκούραστη μητέρα.

2. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν φύλων καὶ ἡ παθολογία τῶν σχέσεων

Ἐνα σημαντικὸ πρόβλημα, ποὺ δὲ γίνεται ἐγκαιρὰ ἀντιληπτό, εἶναι ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν φύλων σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο, ποὺ ἔρχεται νὰ ἐπιτείνει τὸ ἤδη ὀξὺ

πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης ἐπικοινωνίας ἐν γένει.

Ἡ σημερινή γυναίκα ἔχει μάθει νὰ δίνει μάχες καὶ νὰ συναγωνίζεται ἢ καὶ νὰ ἀνταγωνίζεται τὸ ἄλλο φύλο στὸν ἐπαγγελματικὸ τομέα. Αὐτὸς ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταφέρεται δυστυχῶς συχνὰ καὶ μέσα στὸ σπίτι. Ἔτσι ὑφέρει μιὰ ἀντιπαλότητα καθόλου δημιουργική. Εἶναι συνεπῶς πολὺ δύσκολο στὴ γυναίκα νὰ ἀνεχτεῖ στὸ σύντροφο καὶ στὰ παιδιά τῆς πράγματα ποὺ οἱ παλαιότερες γυναῖκες ἀνέχονταν καὶ μάλιστα μὲ καρτερία. Ἡ ταπείνωση θεωρεῖται ἀδυναμία καὶ ἡ ὑπομονὴ βλακεία. Κι ὅμως εἶναι στιγμὲς ποὺ ἡ σύγχρονη γυναίκα θὰ εὐχόταν νὰ εἶχε κάποια ἀπὸ τὶς ἀρετὲς ποὺ ἔκαναν τὶς παλαιότερες γυναῖκες πιὸ ἡρεμες καὶ τοὺς γάμους πιὸ σταθεροὺς. Δὲ μιλάμε βέβαια γιὰ τὴν ἀνοχὴ τῆς βίας ἢ ἄλλων ἀκραίων καταστάσεων, ἀλλὰ γιὰ τὰ κοινὰ ἀνθρώπινα ἐλαττώματα καὶ τὶς ὑπαρκτὲς ψυχολογικὲς διαφορὲς τῶν φύλων, ποὺ τόσο λαθασμένα ἔχουν ὑποτιμηθεῖ.

Ἡ γυναίκα ποὺ θέλει πραγματικὰ νὰ κερδίσει καὶ τὴ μάχη τῆς ἀγάπης πρέπει νὰ χάσει κάποιες μάχες ἐγωισμοῦ ἢ ἀκόμη καὶ δίκαιης διεκδίκησης. Ἀντίθετα οἱ γυναῖκες σήμερα δίνουν εὐκολώτερα τὸ σῶμα τους καὶ δυσκολώτερα τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἀγάπη τους. Καὶ ὄχι μόνον δὲ συνειδητοποιοῦν πόσο κακὸ κάνουν στὸν ἑαυτό τους, στοὺς ἄντρες καὶ στὰ παιδιά τους, ἂν ἔχουν, καὶ στὴν κοινωνία γενικότερα, ἀλλὰ θεωροῦν αὐτὸ τὸν τρόπο ζωῆς κατὰκτηση τῆς σεξουαλικῆς τους ἐλευθερίας.

3. Ἡ σεξουαλικὴ ἀπελευθέρωση τῶν γυναικῶν καὶ ἡ κρίση τοῦ γάμου

Οἱ γυναῖκες, καλῶς ἢ κακῶς, ἔχουν ταχθεῖ ἀπὸ τὴ φύση νὰ εἶναι φύλακες τῆς γενετήσιας ὁρμῆς. Νὰ συγκρατοῦν καὶ νὰ παιδαγωγοῦν τοὺς ἄντρες στὰ θέματα αὐτά, νὰ τοὺς ἐμπνέουν βαθιὰ συναισθη-

ματα καὶ νὰ τοὺς ὀδηγοῦν στὴ βίωση τῆς ἱερότητας τῆς ἐρωτικῆς σχέσης καὶ τῆς οἰκογένειας.

Σήμερα οἱ γυναῖκες ἔχουν ἢ θέλουν νὰ ἀποποιηθοῦν αὐτὸ τὸ ρόλο γιὰ πολλοὺς καὶ διάφορους λόγους, ἄλλοτε ἐνεργῶντας ἐλεύθερα καὶ ἄλλοτε ὑπὸ πίεσιν. Ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀγνότητα ἔχουν ταυτισθεῖ μὲ μιὰ μορφή σεξουαλικῆς καταπίεσης καὶ ἡ σύγχρονη γυναίκα ἔχει πιστέψει ὅτι ἡ διατήρησή τους ὄχι μόνον δὲν ἔχει ἀξία ἀλλὰ ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ βλαβερὴ.

Ἔτσι ἀφήνεται κι αὐτὴ ὅλο καὶ περισσότερο στὰ ἐνστικτὰ της καὶ πρὶν ἀποφασίσει μιὰ μόνιμη σχέση ἢ ἀκόμη καὶ τὸ γάμο ἔχει ἀποκτήσει ἤδη κάποιες λιγότερο ἢ περισσότερο τραυματικὲς σεξουαλικὲς ἐμπειρίες. Καὶ δυστυχῶς στὴ γυναίκα αὐτοῦ τοῦ τύπου οἱ τραυματικὲς ἐμπειρίες ἔχουν σοβαρότερες συνέπειες ἀπ' ὅ,τι στὸν ἄντρα. Ἡ σημερινή γυναίκα κουβαλάει πλέον στὸ γάμο καὶ ἓνα ἐρωτικὸ παρελθόν. Αὐτὸ γιὰ κάποιους θεωρεῖται ὄφελος, γιατί τάχα ἡ γυναίκα αὐτὴ ξέρει πᾶ τί θέλει ἀπὸ τὴ ζωὴ της. Αὐτὸ φαίνεται μὲν λογικὸ, στὴν πράξη ὅμως τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἔτσι, γιατί κάθε ὀδυνηρὴ ἐμπειρία ποὺ περνάει κανεὶς, ἔστω κι ἂν τὴν ξεπερνάει, ἔχει τὸ κόστος της. Κι αὐτὸ εἶναι τὰ ἴχνη ποὺ αὐτὴ ἀφήνει πάνω του. Τὸ ὅτι ἡ σημερινή γυναίκα ἔχει πᾶ στὴν πλειοψηφία της σεξουαλικὲς ἐμπειρίες πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο, καὶ μάλιστα πρόωρες, εἶναι κάτι ποὺ ἴσως ἔχει παρενέργειες στὴν ἄσκηση τοῦ ρόλου της ὡς συζύγου καὶ μητέρας.

Διάφορες νευρώσεις ἢ καὶ σοβαρότερες διαταραχὲς στὸ συναισθηματικὸ καὶ σεξουαλικὸ ἐπίπεδο ἔχουν συχνὰ τὴν αἰτία τους στὴ σεξουαλικὴ ἀπελευθέρωση τῆς γυναίκας. Αὐτὸ βέβαια ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν ἄντρα, τὸν ὁποῖο βλάπτει ἐξίσου τὸ κακὸ σεξουαλικὸ παρελθόν. Μὲ τὴν γυ-

ναίκα όμως τὰ πράγματα εἶναι διαφορετικά, γιατί σ' αὐτὴν ἐμπλέκεται περισσότερο τὸ συναίσθημα στὰ ζητήματα αὐτά. Ἐπιπλέον ἡ γυναίκα εἶναι αὐτὴ, πού ὄχι ἀποκλειστικά, ἀλλὰ κυρίως, θὰ περάσει στὸ σύζυγο καὶ τὰ παιδιά της τὴ συναισθηματικὴ ἀσφάλεια καὶ τὶς ἀξίες τῆς ζωῆς. Αὐτὴ ἡ γυναίκα, ὅσο μορφωμένη καὶ ἐπιτυχημένη κι ἂν εἶναι, ἂν δὲν εἶναι ταυτόχρονα καὶ ψυχικὰ ἰσορροπημένη καὶ κατασταλαγμένη, δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπήσει σωστὰ τὸν ἄντρα της καὶ τὰ παιδιά της καὶ νὰ παίξει μὲ ἐπιτυχία τὸν παιδαγωγικὸ της ρόλο μέσα στὴν οἰκογένεια. Συχνά, λόγου χάριν, γίνεται ὑπερπροστατευτικὴ μητέρα ἀπὸ τὸ φόβο μήπως τὰ παιδιά της κάνουν τὰ ἴδια λάθη μ' ἐκείνην ἢ σ' ἄλλες περιπτώσεις ἀδυνατεῖ νὰ σταθεῖ δίπλα τους ἐποικοδομητικὰ σὲ κρίσιμες ὥρες.

Ἡ σοβαρότερη ὅμως ἐπίπτωση ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ ἀπελευθέρωση τῶν γυναικῶν στὸ γάμο, τὴν οἰκογένεια καὶ τὴν κοινωνία γενικότερα, εἶναι ὅτι ἡ γυναίκα ὑποβαθμίζοντας τὴν ἀξία τῶν διαφορῶν της ἀπ' τὸν ἄνδρα, ἀφαιρεῖ τὴν ἀξία ἀπὸ πολλὰ πράγματα πού βασιζόνταν πάνω σ' αὐτὴ τὴ διαφορὰ. Γιατὶ ὅταν ἡ γυναίκα παύει νὰ εἶναι θεματοφύλακας τῆς σεξουαλικῆς ἠθικῆς, αὐτὸ ἔχει συνέπειες καὶ σὲ ἄλλες πολὺ σπουδαιότερες ἀξίες. Τέτοιες ἀξίες εἶναι, παραδείγματος χάριν, ἡ ἀξία τῆς κυοφορούμενης ζωῆς, ἡ ὁποία ἔχει ὑποβαθμιστεῖ, κυρίως ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἡ ἀπόφαση τῆς γυναίκας νὰ τὴ διατηρήσει ἢ ὄχι εἶναι ἀπλῶς ἓνα δικαίωμα πού αὐτὴ ἔχει στὸ ἴδιο της τὸ σῶμα. Ἄλλὰ καὶ ὁ γενικότερος σεβασμὸς πού προκαλοῦσε ἡ παρουσία τῆς γυναίκας ἔχει σχεδὸν ἐκλείψει. Αὐτὸ τὸ σεβασμὸ τὸν δημιουργοῦσε ἡ παλαιότερη γυναίκα ὄχι μὲ τὴ διεκδίκηση τῶν δικαιωμάτων της ἀλλὰ μὲ τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὸν αὐτοσεβασμὸ της, τὴ σεμνότητα καὶ τὴ σοβαρότητά της,

πού καθόλου δὲν ἐμπόδιζαν τὴν ἔκφραση τῆς ἀγάπης καὶ τῆς τρυφερότητας καὶ πού ταίριαζαν καλύτερα στὴ φύση της.

Σήμερα ὅλο καὶ περισσότερες γυναῖκες ἀποσοῦν φανερὰ ἢ κρυφὰ τὸ θαυμασμὸ καὶ τὴν ἐκτίμηση τῶν ἀνδρῶν γιὰ τὶς ἐπιστημονικὲς καὶ ἐπαγγελματικὲς τοὺς ἐπιδόσεις, ἐνῶ ὅλο καὶ λιγότερες γίνονται οἱ γυναῖκες πού προκαλοῦν σεβασμὸ στοὺς ἄντρες καὶ τοὺς κάνουν νὰ σκεφτοῦν σοβαρὰ τὸ γάμο καὶ τὴ δημιουργία οἰκογένειας. Ἡ σημερινὴ γυναίκα μάλιστα, ἐπειδὴ βρῆκε ἤδη πολλὰ κεκτημένα ἀπὸ τὴν προηγούμενη γενιά, δὲν εἶναι κἂν ἡ μαχητικὴ ἐργαζόμενη τῶν λίγο προηγούμενων χρόνων. Δουλεύει περισσότερο γιὰ τὰ λεφτὰ καὶ τὴν ἐξασφάλισή της καὶ λιγότερο γιὰ τὴν προσωπικὴ της καταξίωση. Ὅλο καὶ συχνότερα μάλιστα πέφτει θῦμα ποικίλης ἐκμετάλλευσης, καθὼς ἡ ἀνεργία εἶναι πλέον ἓνα παγκόσμιο πρόβλημα μὲ ἀποδέκτες κυρίως τὶς γυναῖκες.

Συνεπῶς οἱ γυναῖκες δὲν πρέπει νὰ παραπονοιοῦνται γιατί ὅλο καὶ περισσότεροι ἄντρες τείνουν νὰ προτιμοῦν τὴν ἐργενική ζωή, φέρονται ἀνώριμα καὶ ἀνεύθυνα ἢ δὲν ἔχουν σαφῆ συνείδηση τοῦ ρόλου τους. Ἄν ὁ γάμος περνάει κρίση ἢ, ὅταν γίνεται, γίνεται συνήθως γιὰ λόγους τυπικούς, αὐτὸ συμβαίνει σὲ μεγάλο ποσοστὸ, ἐπειδὴ καὶ οἱ γυναῖκες δείχνουν νὰ προτιμοῦν τὴν ἐλευθερία τους καὶ τὴν καθυστέρηση δεσμεύσεων, ὅσο κι οἱ ἄντρες. Ἄλλὰ, ὅπως ἔχει ἤδη φανεῖ, μόνο οἱ γυναῖκες μποροῦν νὰ σπάσουν αὐτὸ τὸ φαῦλο κύκλο τῆς παθολογίας τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων καὶ νὰ ἐμπνεύσουν στοὺς ἄνδρες τὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀξία τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας. Αὐτὴ ἡ ἀποστολὴ συνάδει ἀπόλυτα πρὸς τὴ φύση τους, ἡ ὁποία μεταξὺ ἄλλων τὶς ὀδηγεῖ στὴ μονογαμικότητα καὶ κατόπιν ἴσως καὶ στὴ μητρότητα. Κατὰ συνέπεια ἡ ἀπομάκρυν-

ση απ' αυτή την κατεύθυνση και ή χαλά-
ρωση τῆς σεξουαλικῆς ἠθικῆς ἔχει ὡς ἄμε-
σο ἀποδέκτη τὴ γυναίκα καὶ ἔμμεσους τὸν
ἄντρα, τὰ παιδιά καὶ τὴν κοινωνία γενι-
κότερα.

4. Ἡ ἀλλαγὴ προτεραιοτήτων στὶς οἰ- κογενειακὰς ἀξίες

Ἄς ποῦμε τὴν ἀλήθεια. Ἡ σημερινὴ
οἰκογένεια κολυμπᾷ σὲ πέλαγος τρικυ-
μισμένο. Ἐχει χάσει τὴν πιξίδα της. Ζεῖ
χωρὶς νὰ ξέρει τὸ «γιατί». Ζεῖ φορτωμέ-
νη μὲ στερήσεις. Ὅχι ὑλικὰς βέβαια. Τὰ
ὕλικα ἀγαθὰ καὶ οἱ ἀνέσεις βρῖσκονται σὲ
πρῶτη προτεραιότητα. Ὅσο γιὰ τὰ παι-
διά, οἱ δασκάλες πάνε κι ἔρχονται. Τὰ
φροντιστήρια στὴ διάθεσή μας, τὰ γυμνα-
στήρια σὲ κάθε συνοικία καὶ τὰ γήπεδα
γιὰ ὁμαδικὰ παιγνίδια ἄφθονα. Κι ὅμως
τὰ σημερινὰ παιδιά, ἀκόμη κι ἂν ἀξιο-
ποιῶν δημιουργικὰ αὐτὲς τὶς εὐκαιρίες,
ἀκόμα κι ἂν μποροῦν νὰ ἀποκτήσουν, ὅσα
ὄνειρεύονται, ἐξ ἐπόψεως μορφωτικῶν
καὶ ὑλικῶν ἀγαθῶν, εἶναι στὸ βάθος ἀνι-
κανοποίητα. Τολμῶ νὰ διερωτηθῶ μήπως
εἶναι καὶ δυστυχημένα, στερημένα ἀπὸ
κάτι ποῦ φαίνεται νὰ εἶναι τόσο βασικὸ
γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ὑπαρξῆς τους,
ὥστε ἡ ἔλλειψή του νὰ τὰ σπρώχνει στὴν
ἀπόγνωση καὶ τὸν παραλογισμό. Γιατὶ
παραλογισμὸς δὲν εἶναι νὰ κολυμποῦν
στὶς ἀνέσεις κι ὅμως νὰ νοιώθουν ἓνα τέ-
τοιο ἐσωτερικὸ κενό, ποῦ νὰ προσπαθοῦν,
παραδείγματος χάριν, νὰ τὸ γεμίσουν
στὸς τεχνητοὺς παραδείσους τῶν ναρκω-
τικῶν;

Καὶ ποῖο εἶναι αὐτὸ τὸ τόσο βασικὸ
ἀγαθὸ ποῦ τοὺς λείπει; Ἡ ἀπάντηση εἶ-
ναι ἀπλή. Τοὺς λείπει ἡ πραγματικὴ ἀγά-
πη. Ἡ ἀγάπη ποῦ δὲν ταυτίζεται μὲ τοὺς
ρηχοὺς συναισθηματισμοὺς ἀλλὰ ποῦ εἶ-
ναι θυσία τοῦ ἐγὼ καὶ ἀνιδιοτελεῖς ἀφο-
σίωση στὶς βαθύτερες ἀνάγκες τοῦ ἄλλου.
Αὐτὴ ἡ ἀγάπη, ὅταν διαπερνᾷ κάθε μορ-

φῆ σχέσης, παρέχει καὶ στὸ δότη καὶ τὸν
ἀποδέκτη ἓνα βαθὺ αἶσθημα ἱκανοποίη-
σης καὶ πληρότητας. Αὐτὴ τὴν ἀγάπη,
ποῦ εἶναι κατ' ἀρχὴν ἐμφυτὴ σὲ κάθε ἄν-
θρωπο, ἡ γυναίκα τὴν ἔχει σὲ μεγαλύτερο
βαθμὸ. Γι' αὐτὸ καὶ μπορεῖ εὐκολώτερα
νὰ τὴν ἐνσαρκῶσει, νὰ τὴν ἐμπνεύσει καὶ
νὰ τὴ δώσει στοὺς γύρω της. Αὐτὸ μπο-
ρεῖ καὶ πρέπει νὰ τὸ κάνει καὶ μέσα στὸ
γάμο.

Ἀντίθετα ὁ ἄντρας ἀπὸ τὴ φύση του
στρέφεται περισσότερο στὴν κατάκτηση
τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, μέσα ἀπὸ τὴν
ὀποία ἐπιβελαιώνει συνεχῶς τὴν προσω-
πικότητά του. Αὐτὴ ἡ κατακτητικὴ τάση
τοῦ ἄντρα σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ σκληρὸ
ἀνταγωνισμό, ποῦ αὐτὸς βιώνει καθημε-
ρινά, εἶναι εὐκολώτερο νὰ τὸν ὀδηγήσουν
στὸν ἐγκωκεντριισμό. Ἐπιπλέον αὐτὸ παίρ-
νει συχνὰ τὴ μορφή ἐνὸς κυνηγιοῦ γιὰ τὴν
ἀπόκτηση δύναμης καὶ ὑλικῶν ἀγαθῶν.
Σ' αὐτὸ τὸ κυνήγι τοῦ ἄντρα ἡ γυναίκα
πρέπει νὰ βάζει κάποιον φρένο καὶ νὰ μὴν
τὸν ἐνθαρρύνει ὑπερβολικά. Πρέπει πάση
θυσία νὰ προσπαθεῖ νὰ ἀντισταθμίξει τὰ
ὕλικα μὲ τὰ συναισθηματικὰ καὶ τὰ πνευ-
ματικὰ ἀγαθὰ, γιὰ νὰ κρατᾷ τὴν ἰσορ-
ροπία μέσα στὴν οἰκογένεια.

Συχνὰ ἡ γυναίκα χρειάζεται νὰ ξεδέ-
ψει τεράστια ψυχικὰ ἀποθέματα γιὰ νὰ
ἀντιστρέψει αὐτὴ τὴν κατάσταση, ποῦ
ἀπειλεῖ τὸ γάμο καὶ τὴν οἰκογένειά της
τουλάχιστον ὅσο καὶ μιὰ ἀπιστία. Αὐτὴ ἡ
ὕλιστικὴ ροπὴ κινδυνεύει νὰ μετατρέψει
τὸ γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια σὲ συνεταιρι-
σμό, ποῦ τὰ μέλη του ἐνώνονται μεταξὺ
τους μὲ κοινὰ συμφέροντα, καὶ μάλιστα
ὕλικα.

Συνεπῶς ἡ συμβολὴ τῆς γυναίκας καὶ
στὴ διατήρηση τῶν σωστῶν προτεραιοτή-
των μέσα στὸ γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια εἶ-
ναι ἀποφασιστικὴ καὶ ἀναντικατάστατη.
Αὐτὴ ἡ συμβολὴ συνίσταται στὴν τόνωση
τῆς ἀγάπης, τῆς ἀνιδιοτελείας, τῆς θυσίας

και της ζεστασιας, με τα οποια θα καταπολεμηθει η ηθικη και πνευματικη κριση της οικογενειας.

5. Η αναζήτηση του ρόλου της γυναίκας στη σύγχρονη οικογένεια

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να προβάλω κάποιες προσωπικές απόψεις σχετικά με το θέμα αυτό.

Όπως είδαμε οι ρόλοι της γυναίκας μέσα στην κοινωνία είναι πολλαπλοί. Αυτοί οι ρόλοι όχι μόνο κόβουν τη γυναίκα σε πολλά κομμάτια, αλλά μπορεί να επιδράσουν αρνητικά και στη φύση της, πράγμα που έχει άμεσες συνέπειες στην προσωπικότητά της και έμμεσες στο γάμο, την οικογένεια και την κοινωνία.

Τί πρέπει λοιπόν να γίνει; Να πάψει η γυναίκα να εργάζεται και να δραστηριοποιείται και εκτός οικογένειας;

Η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα δεν μπορεί να είναι μία. Βεβαίως είναι δύσκολο να ζητηθεί από τη γυναίκα να πάψει να εργάζεται, αν αυτή έχει κάνει ήδη σημαντικά βήματα σ' αυτό το χώρο. Μπορεί και πρέπει να ζητηθεί όμως από κάθε γυναίκα:

1) να βάλει προτεραιότητες στη ζωή της

2) να μετρήσει τις δυνάμεις της, και

3) να αναλογιστεί τις ευθύνες που έχει όχι μόνο έναντι του εαυτού της αλλά και έναντι της οικογένειάς της, αν έχει, ή θέλει να αποκτήσει.

Όλα τα παραπάνω πρέπει να οδηγήσουν σε αποφάσεις κατά συνείδησιν. Ευτυχώς ή δυστυχώς δεν υπάρχει πανάκεια στο ζήτημα.

Αν η γυναίκα μπορεί να ρυθμίσει έτσι το επάγγελμά της, ώστε να μην την φθείρει τόσο και να της αφήνει και πραγματικό και ποιοτικό χρόνο για την οικογένειά της, τότε ας το συνεχίσει. Αν όμως την κομματιάζει, τη φθείρει και διαταράσσει

σοβαρά την οικογενειακή ισορροπία, πρέπει να το σκεφθεί καλά.

Μια μέση λύση είναι η μερική απασχόληση, ή οποια, παρά τις συνδικαλιστικές αντιδράσεις, είναι μια λύτρωση για τις εργαζόμενες γυναίκες. Το γενικότερο ζήτημα των κινήτρων εκ μέρους της πολιτείας είναι όμως κάτι που δε θα το εξετάσουμε εδώ.

Το σημαντικότερο εν προκειμένω είναι η γυναίκα να βρει το πραγματικό, το «κατά φύσιν» στίγμα της μέσα στη σημερινή κοινωνία. Άλλα για να το βρει πρέπει να ψάξει βαθιά τον εαυτό της, να ιεραρχήσει τις ανάγκες της και κυρίως να βοηθηθεί και μέσα στην οικογένεια. Όχι δέσμα της οικογένειας, αλλά πρωταγωνίστρια στην οικογένεια. Πρωταγωνίστρια στα ουσιαστικά και όχι στα ύλικά. Αυτός ο ρόλος της γυναίκας είναι αναντικατάστατος και πρέπει με κάθε τρόπο και πάση θυσία να τονωθεί. Μόνο η γυναίκα που αποδέχεται και αξιοποιεί τη φύση της μπορεί να παίξει αυτό το ρόλο. Και απ' αυτό το ρόλο είναι που στερείται δραματικά η κοινωνία μας. Από την γυναίκα δεν ζητιέται τόσο να προσφέρει υπηρεσίες όσο να προσφέρει τον εαυτό της.

Όσοι σπρώχνουν τη γυναίκα να υποτιμήσει το ρόλο της στην οικογένεια έχουν το βάρος της αποδείξεως.

Είδατε παιδιά μεγαλωμένα χωρίς την ουσιαστική παρουσία της μάνας, τί κενά παρουσιάζουν στην ψυχική τους συγκρότηση; Αυτή τη μητρική στέρηση μάλιστα ενδέχεται να μην την ξεπεράσουν ποτέ αλλά και να τη μεταδώσουν με τη σειρά τους και στα δικά τους παιδιά.

Και αναρωτηθήκατε γιατί η άπιστία αλλά και η ψυχρή διάλυση των σχέσεων και των γάμων έχουν τόσο αυξηθεί; Για πολλούς λόγους βέβαια, αλλά σε μεγάλο ποσοστό και επειδή η γυναίκα έπαψε να εμπνέει, να ήρμεϊ, να φροντίζει και να

παιδαγωγεί αλλά και να αποδέχεται τὸν ἄντρα της, ὅσο πρέπει. Οἱ πειρασμοὶ τοῦ ἄντρα, ἀλλὰ καὶ τῆς γυναίκας, θὰ ἦταν πιὸ ἀνίσχυροι, ἂν ἡ γυναίκα ἦταν περισσότερο δοσμένη στὴν οἰκογένειά της.

6. Σχετικὰ μὲ τὸν πνευματικὸ προορισμὸ τῆς Γυναίκας

Σήμερα οἱ δυνατότητες τῆς γυναίκας ἔχουν ἀποδειχθεῖ περίτρανα ἔστω κι ἂν στὴ θέσπιση καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν δικαιωμάτων της ὑπάρχουν ἀκόμη κενά. Ἡ γυναίκα μπορεῖ νὰ διαπρέψει παντοῦ καὶ μάλιστα νὰ ἀγγίξει κορυφές. Καὶ μόνο τὸ γεγονός αὐτὸ φτάνει γιὰ νὰ ἀποκατασταθοῦν οἱ ἀδικίες αἰῶνων εἰς δόξα της.

Μὲ ἄλλα λόγια ἡ γυναίκα, καθ' ὃν γυναίκα, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποδείξει τις ικανότητές της. Ἡ γυναίκα, δηλαδή, ἔχει πάψει νὰ θεωρεῖται ὄν κατώτερο διανοητικὰ καὶ πνευματικὰ.

Αὐτὲς τις διανοητικὲς καὶ πνευματικὲς της δυνατότητες πρέπει ἡ γυναίκα συνεχῶς νὰ τις καλλιεργεῖ, νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ ὅσα συμβαίνουν γύρω της καὶ νὰ συμμετέχει στὴν κοινωνικὴ ζωὴ.

Γενικὰ ἡ γυναίκα πρέπει νὰ ἀσχολεῖται μὲ πράγματα ποὺ τὴ βοηθοῦν νὰ ξεδιπλώσει τὴν προσωπικότητά της. Ὅμως αὐτὸ δὲ συνελάγεται ἀναγκαστικὰ ἐξάσκηση ἐπαγγέλματος. Μιὰ μὴ ἐργαζόμενη γυναίκα, μορφωμένη, ἢ τουλάχιστον μὲ πνευματικὰ καὶ κοινωνικὰ ἐνδιαφέροντα, βρῖσκει πάντα πράγματα γιὰ νὰ ἀσχοληθεῖ. Καὶ μιὰ ἐργαζόμενη γυναίκα μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι παρὰ ἓνα ἀπλὸ γρανάξι τῆς κρατικῆς ἢ ιδιωτικῆς μηχανῆς, χωρὶς κανένα ἀξιόλογο κοινωνικὸ καὶ πνευματικὸ ρόλο.

Ἐχει δυστυχῶς ὑποβαθμιστεῖ πολὺ ἡ χωρὶς ἀμοιβὴ ἐργασία τῆς γυναίκας, τόσο μέσα στὸ σπίτι της, ὅσο καὶ ἔξω ἀπ' αὐτό. Ἀντίθετα αὐτὴ ἡ ἐθελοντικὴ προσφορὰ εἶναι τόσο ταιριαστὴ μὲ τὴ γυναικεία φύση

καὶ ταυτόχρονα τόσο σημαντικὴ καὶ ἀναγκαῖα γιὰ τὴν κοινωνία.

Ἡ γυναίκα ἔχοντας ἀπὸ τὸν Θεὸ πιὸ ἔντονο τὸ ἔμφυτο δῶρο τῆς ἀγάπης, μπορεῖ νὰ δώσει πάρα πολλά, εἴτε ὡς παντρεμένη μὲ ἢ χωρὶς παιδιά, εἴτε ὡς ἄγαμη! Ἡ γυναίκα δὲν εἶναι ἀπαραίτητη στὴν πνευματικὴ πρόοδο τῆς κοινωνίας μόνο ὡς σύζυγος καὶ μητέρα ἀλλὰ καὶ ὡς ἱεραπόστολος καὶ κοινωνικὴ ἐργάτρια μὲ τὴν εὐρεία ἔννοια τοῦ ὄρου.

Ἡ γυναίκα ὡς anima, μπορεῖ νὰ πλησιάζει εὐκολότερα ἀνθρώπους χτυπημένους ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ νὰ τοὺς γιατρέψει μὲ τὴν ἀγάπη της. Ἄν μάλιστα διαθέτει καὶ τὴν ἀπαραίτητη ἔφεση, γνώση καὶ ἐμπειρία, μπορεῖ νὰ βοηθήσει μὲ τρόπο μοναδικὸ εὐάλωτες κοινωνικὲς ομάδες, ὅπως π.χ. οἱ νέοι, οἱ ἄρρωστοι, οἱ ἐξαρτημένοι, οἱ γέροντες.

Ὡς ἓνα ὄν βαθύτερα θρησκευτικὸ ἀπὸ τὸν ἄνδρα, πιὸ δεκτικὸ σὲ ὑπερφυσικὲς ἐμπειρίες, μπορεῖ νὰ ἐμπνεύσει καὶ νὰ ἀνεβάσει πνευματικὰ τὸ ὅποιο περιβάλλον τῆς δοθεῖ.

Συμπερασματικὰ θὰ ἔλεγα ὅτι ὅποια-δήποτε ἀπόφαση κι ἂν πάρει σήμερα ἡ γυναίκα, αὐτὴ δὲ θὰ εἶναι πλέον ἀποτέλεσμα καταναγκασμοῦ, ὅπως σὲ παλιότερες ἐποχές, ἀλλὰ ἐλεύθερη καὶ συνειδητὴ ἐπιλογή. Κι αὐτὸ εἶναι μιὰ μεγάλη κατάκτηση! Ἀλλὰ γιὰ νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἀπόφαση ἐλεύθερη καὶ συνειδητὴ πρέπει ἡ γυναίκα νὰ βοηθηθεῖ νὰ βρεῖ τὸν ἑαυτὸ της καὶ νὰ κάνει αὐτὸ ποὺ εἶναι καλὸ γιὰ κείνην, δηλαδή σύμφωνα μὲ τὴ γυναικεία φύση της ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς προσωπικότητάς της.

Ἔτσι, ὅ,τι κι ἂν κάνει, θὰ τὸ κάνει μὲ χαρὰ καὶ αὐτοπεποίθηση, γιὰ τὴν ἑαυτὴν κατανόησιν σὲ βάθος τὸ σοφὸ λόγῳ τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «πάντα μοι ἔξεστι, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέροι».

Π. ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΑ

Σκαλίζοντας τη βιβλιοθήκη μου, βρήκα ένα μικρό βιβλιαράκι με έντονη έπανά του την πατίνα (και τη φθορά) του χρόνου. Τίτλος του: «*Ημερολόγιον της Έφημερίδος τῶν Κυριῶν*». Έτος, 1900.

Η «*Έφημερίς τῶν Κυριῶν*» ήταν μία εβδομαδιαία έφημερίδα, με Διευθύντρια και Ίδιοκτήτρια την Καλλιρρόη Παρρέν, την όποιαν ιδιαιτέρως εύλαβούνται οι σημερινές φεμινίστριες. Ήταν η πρώτη Έλληνίδα φεμινίστρια.

Έντύπωση κάνουν τὰ θέματα τῆς έφημερίδος. «*Φιλολογικά, έθνικά, έπιστημονικά, κοινωνικά, παιδαγωγικά, ζητήματα οικιακῆς οίκονομίας, υγιεινῆς, καλλονῆς τῆς γυναικός, διαθρέψεως και άνατροφῆς τῶν παιδῶν*». Θέματα ενδιαφέροντα για τὴ μόρφωση τῆς γυναικας και χρήσιμα, ξεχασμένα όμως από τις σημερινές φεμινίστριες.

Και δὲν μιλῶ για τὸν σωστό φεμινισμό, αλλά για τὸν ἄλλον, εὐρείας καταναλώσεως, πὸν έξαντλεῖται σὲ μιὰ στεῖρα αντιπαράθεση με τὸν ἄντρα και ἕνα άνόητο συναγωνισμό. Πὸν θέλει τὴ γυναίκα νὰ ντύνεται σὸν ἄντρας (ένῶ δὲν εἶναι ἄντρας) και νὰ καπνίζει σὸν άράπη (ένῶ δὲν εἶναι άράπη). Πὸν ὑποστηρίζει τὸ «δικαίωμα» σὲς έκτρώσεις (φεμινισμός-χασάπη) και τὴν άποικιοποίηση τῆς μοιχείας.

Κατὰ τὰ ἄλλα, οἱ σημερινές φεμινίστριες ενδιαφέρονται για τὴν «*καλλονῆ τῆς γυναικός*». Οἱ λουσὸν και οἱ κρέμες, ἡμέρας τε και νυκτὸς και πρωῆς και έσπέρας, άπορροφῶν σημαντικό μέρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τους και βοηθοῦν τις καϋμένες τις εταιρείες καλλυντικῶν νὰ πλουτίζουν. Δὲν εἶναι αὐτὸ έπιτυχία;

Για τὴν διατροφή τῶν παιδιῶν οὔτε λόγος νὰ γίνεται. Σιγά μὴν τὸ κάνουμε και πρόβλημα. "Ας εἶναι καλά τὰ φαστφουντάδικα. "Όσο για τὴν άνατροφή τους, ἄς εἶ-

ναι καλά οἱ Φιλιπινέζες και ἡ γιαγιά (ὁ Θεὸς νὰ τὴν ἔχη καλά, άφοῦ δὲν μένει μαζί μας για νὰ μᾶς ένοχλῆ, αλλά τὴν ἔχουμε ὅποτε τὴ θέλουμε. Και τσάμπα).

Ἄλλά ἄς σοβαρευθοῦμε. Μιλᾶμε για φεμινισμό. Για δικαιώματα τῆς γυναικας. Ποιὸς ὅμως ενδιαφέρθηκε ποτὲ για τὴν άξιοπρέπεια τῆς γυναικας; Πὸν τὴν έκμεταλλεύονται άσύστολα και τὴν έξευτελίζουν καθημερινά; Και ποτὲ διαμαρτυρήθηκαν γι' αὐτὸ οἱ φεμινίστριες μας (συνήθως λαλίστατες) και τὰ γυναικεῖα σωματεῖα;

Και στὸ γάμο, πὸς λειτουργεῖ ὁ φεμινισμός; Παρὰ τις διακηρύξεις τους περὶ ισότητος (πρὸ τοῦ γάμου), οἱ φεμινίστριες ἢ καταδυναστεύουν τοὺς ἄντρες τους ἢ γίνονται ισόδιες σκλάβες τους.

Θυμᾶμαι τις παλῆς γυναικες. Αὐτὲς πὸν δὲν ἤξεραν ἀπὸ φεμινισμό και δικαιώματα τῆς γυναικας. Πὸν δὲν εἶχαν ἴσως τις σημερινές κατακτήσεις τοῦ φύλου τους, εἶχαν ὅμως τὴ θέση τους μέσα στὸ σπιτικό τους. Ήταν ἡ «*κυρά*» στὸ χωριὸ και ἡ «*καπετάνισσα*» στὸ νησί. Τιμημένες και σεβαστές. Κρατοῦσαν ἄξια τὸ τιμόνι τοῦ σπιτιοῦ τους ὅταν ἔλειπε ὁ ἄντρας. Με τὴ συνετή διαχείρισή τους, δημιούργησαν περιουσίες. Ήταν οἱ «*σοφές γυναικες*» πὸν «*ώκοδόμησαν οἶκους*».

Σήμερα, ἡ κατάσταση ἄλλαξε. Ὁ φεμινισμός εἶναι μιὰ πραγματικότης. Ὁχι ὅμως και τὰ δικαιώματα τῆς γυναικας πὸν πολλές φορές παραμελεῖται ἢ ἀκόμα και κακοποιεῖται. Πλήθος τὰ παραδείγματα. Αἰτία, ἡ ἔλλειψις σεβασμοῦ πρὸς τὸ πρόσωπό της, πὸν δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἐπιβάλῃ ὁ ὅποιοσδήποτε φεμινισμός. Ὁ σεβασμός δὲν ἐπιβάλλεται, ἐμπνέεται. Και άποτελεῖ τὴ βάση για τὴν έπιτυχία τῆς γυναικας στὴ ζωῆ. Ἄνεξαρτήτως ἂν εἶναι φεμινίστρια ἢ ὄχι.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ ΟΡΓΑΝΩΝ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Με επιτυχία πραγματοποιήθηκε στις 11 Μαρτίου 1998, στην αίθουσα διαλέξεων του Συλλόγου «Απόστολος Παῦλος» (Καρύτη 14 - Αθήνα), η 3η Ίατρική Ημερίδα της Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων, με θέμα τους προβληματισμούς που δημιούργησε η ραγδαία πρόοδος της χειρουργικής των μεταμοσχεύσεων συμπαγών οργάνων του ανθρώπινου σώματος.

Η Ημερίδα περιελάμβανε τρεις εισηγήσεις με τα παρακάτω επί μέρους θέματα:

1. «*Η πρόοδος των μεταμοσχεύσεων*»

κ. Α. Κωστάκης, Χειρουργός, άναπληρωτής καθηγητής Παν/μίου Αθηνών.

2. «*Έγκεφαλικός θάνατος*»

κ. Γ. Παπαγεωργίου, Χειρουργός, Επίκουρος καθηγητής Παν/μίου Αθηνών.

3. «*Μεταμοσχεύσεις: ή Έκκλησιαστική άποψη*»

Άρχιμανδρίτης κ. Ίγνάτιος Γεωργακόπουλος, Πρωτοσύγκελος Ί. Μ. Πειραιώς.

Τη Στρογγυλή Τράπεζα της Ημερίδας συντόνισαν ο κ. Γ. Δαΐκος, όμότιμος καθηγητής Παθολογίας Παν/μίου Αθηνών και ο κ. Α. Άβραμίδης, καρδιολόγος, καθηγητής Παν/μίου Αθηνών. Χαιρετισμό, προς τους προσκεκλημένους όμιλητές και τó κοινό, άπηύθυνε, εκ μέρους του Δ.Σ. της Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων, ό όφθαλμίατρος κ. Θ. Κετσάας.

Μετά τις πολύ αξιόλογες και περιεκτικότερες εισηγήσεις, άκολούθησε συζήτηση με ένδιαφέρουσες άπόψεις.

Άπό τις εισηγήσεις και τη συζήτηση προέκυψε, ότι βρισκόμαστε σέ μιá έξελικτικά έπιτυχή πορεία της τεχνικής των μεταμοσχεύσεων και με τη χρήση φαρμακευτικών ούσιων, οι όποιες έμποδίζουν την άπόρριψη των μο-

σχευμάτων άπό τó λήπτη, προσφέρεται σ' αυτόν ποιότητα ζωής.

Η βασική δυσκολία στις μεταμοσχεύσεις έγκειται, στο ότι ή άνεύρεση των άπαιτουμένων οργάνων στηρίζεται στήν... προσδοκία θανάτου, κυρίως 'διαίου (τροχαίο άτύχημα) νέων άτομων και στο ότι ή άφαίρεση των οργάνων τους άπαιτεί είτε προηγηθείσα έπιθυμία και συγκατάθεσή τους προσωπική, είτε συνείνεση των συγγενών τους μετά τó συμβάν.

Τό κοινό αίσθημα του κόσμου έχει άποδεχθεί τις μεταμοσχεύσεις οργάνων και άπό δότες ζώντες και άπό δότες «νεκρούς», ύπό προϋποθέσεις (στην Ίαπωνία δέν έπιτρέπονται οι μεταμοσχεύσεις). Η Έκκλησία άντιμετωπίζει θετικά τις μεταμοσχεύσεις άπό ζώντες δότες, προβληματίζεται όμως για τους δότες εκείνους, τους όποιους πρέπει νά χαρακτηρίσουμε πεθαμένους «ιατρικά» και οι όποιοι δικαιούνται, όπωσδήποτε, την προσοχή, τó σεβασμό και την άγάπη μας.

Ό κύριος πυρήνας του προβληματισμού των μεταμοσχεύσεων βρίσκεται, άκριβώς, στην ύπαρκτή δυσκολία του προσδιορισμού του θανάτου. Υπάρχουν ούσιαστικά ιατροηθικά και νομικοκοινωνικά έρωτήματα.

Η ιατρική κοινότητα άδυνατεί νά προβάλει ένιαία θέση περι του πότε ένας άνθρωπος είναι πραγματικά «νεκρός». Μεγάλη μερίδα έπιστημόνων δέχεται τόν «έγκεφαλικό θάνατο», δηλαδή την όριστική και μη άναστρέψιμη βλάβη του έγκεφαλικού στελέχους, όπου έδράζονται οι βασικές λειτουργίες της κυκλοφορίας και της άναπνοής. Παρατηρείται, όμως, και ένας αύξανόμενος αριθμός ειδικών, οι όποιοι επανέρχονται στα καρδιοπνευμονικά κριτήρια για τόν καθορισμό του θανάτου. Συνεπώς κάθε διασύνη των άρμοδιών, σέ κάθε συγκεκριμένη περίπτωση καθορισμού

του θανάτου ενός ατόμου, κάνει δυνατό το λάθος.

Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι χρειάζονται δωρητές οργάνων σώματος, για να σώζονται ζωές, όπως επιτάσσει η χριστιανική αγάπη. Μακρυνά, βεβαίως, από πάσης φύσεως ιδιοτελεία στις μεταμοσχεύσεις. Καί, πάντως, δεν πρέπει να διαφεύγει από τη σκέψη των λειτουργών υγείας, ότι είναι ωραίο πράγμα να χαρίζεις ζωή σε ένα συνάνθρωπό σου, χωρίς όμως να κόβεις τη ζωή κάποιου άλλου... πριν την ώρα του.

Η Ήμεριδα της Χριστιανικής Ένώσεως 'Επιστημόνων δεν έδωσε τις συνταγές-λύσεις στο πρόβλημα των μεταμοσχεύσεων, έπεσήμανε όμως συνειδησιακούς κανόνες ήθικης και χριστιανικής δεοντολογίας και των λειτουργών υγείας και των αποδεκτών υγείας, όταν αυτοί βρίσκονται μπροστά στο πρόβλημα.

Η στήλη αυτή των «'Ακτίων» θυμάται γραπτό άνωτάτου κληρικού της Έλλαδικής 'Εκκλησίας και αξίζει να αναφερθεί εν προκειμένω: *«'Ο Θεός που μās έφώτισε να προχωρήσουμε στις μεταμοσχεύσεις, δεν είναι δυνατόν να μὴν έχει προβλέψει δυνατότητες χρησιμοποίησεως των μοσχευμάτων του δότη, χωρίς να του αφαιρείται η ζωή. 'Επομένως ο λόγος τώρα, είναι στην έπιστήμη».*

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΟΣ

Με άφορη τις αντιδράσεις των άδιοριστων εκπαιδευτικών στο νόμο για τον διορισμό αυτών στη δημόσια εκπαίδευση μέσω συστήματος διαγωνισμού ανεγράφη στον ήμερήσιο τύπο ο εκπληκτικός αριθμός άδιοριστων εκπαιδευτικών ανερχόμενος σε 137.000 περίπου. Στο σχόλιο που άκολουθεί δεν θα ασχοληθούμε με την όρθότητα ή μη του μέτρου αυτού.

Έκείνο το όποιο θέλουμε να έπισημάνουμε, εάν ο αριθμός των άδιοριστων εκπαιδευτικών που αναγράφεται στις έφημερίδες πλησιάζει στην πραγματικότητα, είναι τούτο: Σε μία χώρα με υπογεννητικότητα, για την όποια όλοι όμιλούν γι' αυτήν αλλά τίποτε το ουσιαστικό από πλευράς πολιτείας και κοινωνίας δεν γίνεται -και στην όποια χώρα εν παρόδω

έχουν νομιμοποιηθεί και οί άμβλώσεις- είναι φυσικό ο αριθμός των μαθητών να μειώνεται συνεχώς, να κλείνουν φυσικά και πολλά σχολεία και ο αριθμός των αναγκαιούντων εκπαιδευτικών να μειώνεται.

Τό έθνος για να έχει μέλλον -και συνεπώς και την ανάγκη εκπαιδευτικών λειτουργών- θα πρέπει να γίνει κατανοητό στόν λαό ότι η νοοτροπία της εύζωτας, της ανεξέλεγκτης καταναλώσεως ύλικών αγαθών, της άποφυγής της ευθύνης της μητρότητας όδηγει σε μαρasmus και την πληθυσμιακή συρρίκνωση και κατ' επέκταση και στην γένεση και άλλων κοινωνικών προβλημάτων μεταξύ των όποιων και η άδυναμία άπορροφήσεως του πλεονάζοντος αριθμού άδιοριστων εκπαιδευτικών. Η κοινωνική ίσοροπία προϋποθέτει και στην περίπτωση αυτή τον σεβασμό και την τήρηση των θείων εντολών και την ως εκ τούτου ανάληψη των αντίστοιχων ευθυνών.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΝΔΕΙΑ

Η στήλη αυτή επανειλημμένως έχει δηλώσει ότι άποφεύγει κάθε ανάμειξη με την πολιτική, τους ανταγωνισμούς των κομμάτων και κριτική προσώπων. Τούτο όμως δεν άφαιρεί τό δικαίωμα σάν άπλοι πολίτες να σχολιάζουμε την έπικαιρότητα, όπως αυτή διαμορφώνεται στην ζωή του έθνους και άφορα ειδικότερα στο πνευματικό κλίμα που επικρατεί σε αυτήν.

Άναφερόμενοι λοιπόν στην άναταραχή και στις αντιδράσεις των κοινωνικών ομάδων, που σχετίζονται με τα πρόσφατα κυβερνητικά οικονομικά μέτρα, υπενθυμίζουμε την αμφιβολία μας, την όποια είχαμε διατυπώσει σε σχόλιό μας με τίτλο «Κοινωνικός διάλογος», τό όποιο είχε δημοσιευθεί στο τεύχος 'Ιουνίου 1997, σχετικά με την άποτελεσματικότητα μās τέτοιας πρωτοβουλίας. Καί η αμφιβολία μας αυτή έστηρίζετο στην μέχρι τούδε τακτική του πολιτικού κόσμου, η όποια έντοπιζεται κυρίως στις επιδιώξεις για την ίκανοποίηση άποκλειστικά των ύλικών αναγκών του πληθυσμού και εκφράζεται συνήθως με υποσχέσεις ανεκπλήρωτες για μιά διαρκή αλλά πλαστική ευμερία.

Και όταν έρχεται η πραγματικότητα των οικονομικών μεγεθών να διαψεύσει φρούδες ελπίδες, και τις οποίες του είχαν συνήθως καλλιεργήσει οι πολιτικοί, ο λαός είναι ψυχικά άπροετοίμαστος για την αντιμετώπιση δύσκολων καιρών. Και εδώ αποκαλύπτεται η πνευματική ένδεια της ηγεσίας της χώρας να διαπαιδαγωγήσει τους πολίτες με την ευαγγελική Αλήθεια, ικανή να συντελέσει στην επίτευξη των κοινωνικών ισοροπιών.

Στό σημείο αυτό θα επικαλεσθούμε ως μέγα ιστορικό παράδειγμα την συναίσθηση της παιδαγωγικής άποστολής που διακατέχει τους Προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης να μιλούν την γλώσσα της αλήθειας, χωρίς να κολακεύουν τον λαό, και να επιδεικνύουν την τρυφερή εκείνη σκληρότητα που άποσκοπούσε στον πνευματικό του καταρτισμό. Οι προφήτες άντλούσαν το κύρος τους άφ' ενός από την Θεία έμπνευση και άφ' άλλου από την ήθικη άκτινοβολία της προσωπικής των ζωής.

Βέβαια οι Προφήτες του Ισραήλ δέν ηξεραν -και άν ηξεραν θα την άγνοούσαν την θεωρία του πολιτικού κόστους. Και το πολιτικό κόστος είναι μία από τις κύριες αίτιες που δεσμεύουν τους πολιτικούς για να πούν την αλήθεια στο λαό και προτιμούν να τον κολακεύουν με άνεκπλήρωτες υποσχέσεις. Άπό την άντινομία αυτή πηγάζουν ως επί το πολύ οι λαϊκές άντιδράσεις.

Άλλά έως πότε θα άγνοείται χωρίς συνέπειες ή ανάγκη για την θεμελίωση της ζωής του έθνους στις Άλήθειες εκείνες που ένέπνεαν τους Προφήτες και που έξασφάλιζαν μέχρι τώρα την μακρά επίβωση του Γένους μας σε πολύ πιό δύσκολες συνθήκες από τις σημερινές;

ΤΟ ΚΑΖΙΝΟ ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΚΛΗΣΗ

Θόρυβος πολύς έγινε τον τελευταίο καιρό γύρω από τα καζίνο τα όποια λειτουργούν στην χώρα μας με ποικίλα σχόλια και άντιδράσεις. Άφορμές άφ' ενός ή τραγική αυτοκτονία επιχειρηματία της Θεσσαλονίκης έξ αίτίας της άπώλειας μεγάλου χρηματικού ποσού στο κυνήγι της τύχης και έφ' άλλου ή

φημολογία για «στημένα παιχνίδια» και για την ληστρική έκμετάλλευση των παικτών από κυκλώματα παρανόμων δανειστών.

Στόν σχολιασμό αυτόν και την συζήτηση γύρω από τα καζίνο, έκπληξη προκάλεσαν και οι δηλώσεις της άρμόδιας ύπουργού ότι ο τζίρος στα έλληνικά καζίνο έχει ύπερβεί εκείνον των διασημοτέρων καζίνο του κόσμου όπως και αυτού του Λας Βέγκας. Έξ άλλου καταγγέλεται ότι τα καζίνο δέν έχουν άποδώσει στο έλληνικό δημόσιο άρκετά δισεκατομμύρια, τα όποια όφείλουν από ποσοστά των κερδών των στο κράτος, εις έφαρμογή των σχετικών συμβάσεων για τη χορήγηση της άδειας λειτουργίας των.

Όλη αυτή η ύπόθεση θέτει πολλά έρωτήματα τα όποια άπτονται άφ' ενός στην οικονομική ζωή της χώρας και άφ' άλλου στην σκοπιμότητα της λειτουργίας των κέντρων αυτών της τύχης, δεδομένου ότι ούτε και αυτό το έσοδο (ποσοστό των κερδών των καζίνο) εισέρχεται στα δημόσια ταμεία και το όποιο άποτέλεσε και το κίνητρο για την χορήγηση των άδειών αυτών.

Έξ άλλου την στιγμή κατά την όποια γίνεται λόγος για οικονομική στενότητα, νέοι φόροι έξαγγέλλονται και η κρατική λιτότητα θεομοθετείται ως πάγιον καθεστώς για μισθούτους και συνταξιούχους, τεράστια χρηματικά ποσά άνεξελέγκτου προελεύσεως παίζονται στο παιχνίδι της τύχης, πράγμα που άποτελεί μία πρόσθετη κοινωνική πρόκληση.

Την άμφιβολία μας και τον σκεπτικισμό μας εκφράζουμε ως προς την άποτελεσματικότητα των έξαγγελθέντων μέτρων για τον έλεγχο της οικονομικής επιφάνειας και της διαφάνειας των εσόδων των προσερχόμενων στα καζίνο πολιτών και την ένδεχόμενη έξακρίβωση εσόδων προερχόμενων από δρατηριότητα παραοικονομίας.

Όλα αυτά συνιστούν ένα μεγάλο ήθικό ζήτημα για την πολιτεία και τους πολίτες και θέτουν το έρώτημα για ένδεχόμενη άνάγκληση της άδειας λειτουργίας των καζίνο.

Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΥΠΟΥ
ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΕΞ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Διαβάσαμε με προσοχή τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἐνημερωτικὸ ἄρθρο τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν, κ. Ν. Α. Κατσάνου, σχετικὰ μὲ τὴν «*Επιστημονικὴ Ἀλήθεια καὶ Ἐκείνη τῆς Ἀποκαλύψεως*» στὸ τεῦχος τῶν «*Ἀκτίνων*» τοῦ Μαρτίου 1998. Συμπληρωματικά, θὰ θέλαμε νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνα ὁ σημαντικὸς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ Ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης, Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, στὸν λόγο του «*Περὶ Ἱερῶς Ἑσχαζόντων*» (κατὰ Βαρλαάμ), εἶχε ἀναφερθῆ στὴν «*ἐπὶ μέρους ἀλήθεια*» (θὰ λέγαμε, ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια)¹, γιὰ τὴν ὁποία «*ἐπιτρέπεται στὸν καθένα νὰ λέη, ὅ, τι θεωρεῖ πὼς εἶναι τὸ πιὸ σωστό*»², καὶ στὴν «*συνολικὴ ἀλήθεια*» (τὴν ἀλήθεια ποὺ δίνει νόημα σὲ ὅλα τ' ἄλλα πράγματα), «*τὴν ὁποία μᾶς ἀπεκάλυψε τὸ Πνεῦμα*» καὶ τὴν ὁποία «*πρέπει νὰ ἀκολουθοῦμε*... (γιατί εἶναι «*ἡ σώζουσα ἀλήθεια*»)...

Συνοψίζοντας τὰ παραπάνω -πάντοτε ἀναφερόμενοι στὶς προαναφερθεῖσες Πατερικὲς ρήσεις- μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι ἡ «*ἐπὶ μέρους ἀλήθεια*» -καθ' ἑαυτὴν- **στερεῖται ἰδίου νοήματος** καί, γι' αὐτό, ὁ κάθε ἐπιστήμων (καλῶς ἢ κακῶς) ἐπισυνάπτει σ' αὐτὲς τὴν δική του «*θεωριακὴ*» καὶ κοσμοθεωριακὴ θέση. Ἐνῶ ἡ «*συνολικὴ ἀλήθεια*» (αὐτὴ ποὺ μᾶς ἀπεκάλυψε τὸ Πνεῦμα) δίνει νόημα καὶ περιεχόμενο στὴν «*ἐπὶ μέρους*».

Ἐπίσης, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι τὸ συμπέρασμα τοῦ καθηγητοῦ κ. Κατσάνου ἐννοιολογικὰ συμφωνεῖ μὲ τὸν Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ μίας **ἐνιαίας ἀλήθειας**, ἐφ' ὅσον ἡ «*ἐπὶ μέρους ἀλήθεια*» (ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια) ἀποτελεῖ **πραγματικό μέρος** τῆς «*συνολικῆς ἀλήθειας*». Γιατί αὐτὸ ποὺ ὑπογραμμίζει ἰδιαίτερα ὁ Ὁρθόδοξος Πατέρας εἶναι ἡ **ὑπαρξὴ νοήματος** στὴν Ἀποκεκαλυμμένη Ἀλήθεια. Ὅποτε, γιὰ νὰ ὑπάρξῃ μιὰ «*ἐνιαία ἀλήθεια*», εἶναι ἀπαραίτητο ἡ «*ἐπὶ μέρους*» ἀλήθεια, νὰ μὴ «*γρονθοκοπεῖται*» μὲ τὴν «*συνολικὴ*» ἀλήθεια, **ὡς πρὸς τὸ νόημα**. Αὐτὸ εἶναι, φυσικά, καὶ τὸ ζητούμενον ἀπὸ τὸν σημερινὸ ἐπιστήμονα

Μετὰ τιμῆς

Α. Κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

PAUL RICOEUR

Κύριε Διευθυντά,

Πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι οἱ καιροὶ ἀλλάζουν καὶ οἱ πνευματικὲς δυνάμεις ἀναλαμβάνουν νέες πρωτοβουλίες ποὺ δίνουν μιὰν ἐλπίδα γιὰ ἀνάκαμψη ἀπὸ τὸ πνευματικὸ τέλμα

1. Ἀναφερόμενος γενικά σὰ ἀντικείμενα ἐρεύνης τῆς ἀληθείας αὐτῆς γράφει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος: «*τὸ πὼς συνδέεται ὁ νοῦς μὲ τὸ σῶμα, ποῖα εἶναι ἡ ἔδρα τῆς σκέψεως, πὼς δημιουργεῖται ἡ μνήμη, ποῖο εἶναι τὸ σπουδαιότερο μέρος τοῦ σώματος, ἀπὸ ποῦ πηγάζει τὸ αἶμα καὶ ποῖο ἀπὸ τὰ σπλάγχνα χρησιμοποιεῖ ὡς δοχεῖον... τὴν κίνηση ἢ τὴν ἀκίνησιν τῶν ἀστρῶν, τὸ πόσο μεγάλο καὶ ἀπὸ τί εἶναι καμωμένο τὸ κάθε ἀστρο... τὰ πράγματα τὰ ὁποία τὸ Πνεῦμα δὲν μᾶς ἀπεκάλυψε*»...

2. Ἐδῶ ὁ Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας θίγει ἐμμέσως τὸ σοβαρὸ θέμα τῆς προσωπικῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς εὐλικρινείας τῶν ἀνθρώπων τοῦ Πνεύματος.

πού έχει μπολιάσει τη σημερινή κοινωνία μας. Ένα δείγμα είναι η παρουσία στο προσκήνιο του γάλλου φιλοσόφου Paul Ricoeur πού τόλμησε κάποτε να άμφισβητήσει και να άντιμετωπίσει τά φιλοσοφικά ρεύματα της εποχής του: τόν ύπαρξισμό τού Σάρτρ, τόν Μαρξισμό, και τόν στρουκτουραλισμό. Άλλά άναμφισβήτητα ή δημοσίευση της έργασίας του πάνω στο Φρόυντ συνετέλεσε περισσότερο στην περιθωριοποίηση τού Ricoeur μέσα την ίδια του την πατρίδα.

Μετά από μιá μακρά έξορτα στην Άμερική, ό φιλόσοφος Ρικέρ γνώρισε στη Γαλλία, ύστερα από δεκαετίες, μιá έπιστροφή χαρισματική. Άπόδειξη ή καταληκτική βιογραφία πού τού άφιέρωσε ό ιστορικός Francois Dosse πού έφτιαξε ένα πορτραίτο τού Φιλοσόφου, ύστερα από πολλές συνεντεύξεις (170 μαρτυρίες) προσπαθώντας να περιγράψει με τρόπο πολύ ζωντανό τά γεγονότα πού σχημάτισαν τή βάση-φόντο αυτής της άσυνήθιστης πνευματικής πορείας.

Πρόεδρος τού κοινωνικού χριστιανισμού από τó 1958 μέχρι τó 1970, ό Ricoeur προωθεϊ μιá έμπειρία κοινοτικής ζωής με πολλούς φίλους μεταξύ τών όποιών ή χήρα τού Emmanouel Mounier, Paul Fraisse και ό Jean-Marie Domenach. Όλοι άνήκουν στον **περσοναλισμό**, ένα ρεύμα ήθικης και πολιτικής φιλοσοφίας πού άντιλαμβάνεται στο **πρόσωπο** την πιό μεγάλη άπ' όλες τις άξίες.

Ή ιστορία τόν δικαίώνει. Τό περιοδικό Esprit, πού ιδρύθηκε τó 1932 άπό τόν Mounier, έναν άπό τά πιό φλογερά και γόνιμα πνεύματα της Γαλλίας κατά τά χρόνια ιδίως τού Β' Παγκοσμίου πολέμου, και διακρίνεται για τις άξιόλογες μελέτες του, άναζητεί να θέσει δημοσία τις φιλοσοφικές φιλονοικίες και καλεί τούς μορφωμένους χριστιανούς να πάρουν θέση πάνω σε θέματα κοινωνικής φιλοσοφίας και άνθρωπισμού. Τό περιοδικό Esprit άποβαίνει ό τόπος της προνομίουχου έκφρασης τού Ricoeur και τού έπιτρέπει να προβλέπει μιá συμφιλώση μεταξύ τών θρησκευτικών, φιλοσοφικών και πολιτικών του πεποιθήσεων. Πράγματι ό Ricoeur *«πάντα εκθέτει τήν πίστη του στην ύπαρξη τού δικαίου στίς βαθιές του πεποιθήσεις»* γράφει ό Francois Dosse. Αυτή ή τάση βρίσκεται στη βάση της διπλής του δημιουργίας, *«αυτής ενός πιστού διαφορετικού, γιατί είναι φιλόσοφος και ενός φιλοσόφου πού είναι χριστιανός»*.

«Πάντα έμφανίζεται όχι σαν δάσκαλος σκεπτόμενος, αλλά σαν δάσκαλος πού σκέπτεται μέσα στη σύγχρονη φροντίδα τούς ανθρώπους» γράφει ό Francois Dosse.

Όλα αυτά μπορούν να άποτελέσουν πρότυπο για μιá άναθεώρηση τών θέσεων πάνω στίς πνευματικές άξίες πού είναι και ή μόνη όδός για μιá ίσορροπημένη ζωή.

ΣΠ. Β. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

«AKTINES». Μηνιαίον περιοδικόν. Κυκλοφορεί την Ιην εκάστου μηνός. Ίδιοκτήτης: «Χριστιανική Ένωσις Άκτίνες», όδός Καρύστη 14, 105 61 Άθήναι, Τηλ. 3235-023. Εκδότης και Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ίατρίδης, Παρθενώνος 26, 117 42 Άθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ίπποκράτους 189, 114 72 Άθήναι. Τιμή τεύχους δρχ. 200. Ετησία συνδρομή, έσωτερικού δρχ. 2000, έξωτερικού 20 \$ U.S.A. Ή διευθνας επιφυλάσσει εις άντην τó δικαίωμα να μη δημοσιεύη ή να συντέμνη κατά την κρίσιν της οίονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ή μη, δέν επιστρέφονται. Άναγγελία εντίπων εν γένει και βιβλιοκρισίαι δέν δημοσιεύονται.

Τόπος έκδόσεως Άθήναι, Μάιος 1998

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

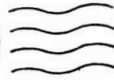
ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

Κατάλογος τῶν βιβλίων πού υπάρχουν σήμερα

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α΄1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β΄1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Α΄1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Β΄1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ1000
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για αγόρια από 16 ἐτῶν καί ἄνω)1500
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ100
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ1000
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΑΡΜΟΝΙΑ1000
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ500
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ500
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ800

Οί συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» πού ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν στὸ τηλέφωνο 32 23 560.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Γ. ΒΕΡΙΤΗ
ΑΝΑΦΟΡΕΣ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Κεφάλαια από την ιστορία της τέχνης και μάλιστα της ελληνικής, της οποίας οι κλασικές περίοδοι, αρχαία και βυζαντινή, είναι οι γενέτειρες, κατά μέγα μέρος, των νεωτέρων λογοτεχνιών.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ
Πρωτοπρεσβυτέρου
Καθηγητού Πανεπιστημίου
ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Αναφορά στις διάφορες πτυχές της Ιστορίας, της Θρησκείας, του ήθους και της πολιτισμικής κληρονομιάς του Έλληνισμού.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ
Πρωτοπρεσβυτέρου
Καθηγητού Πανεπιστημίου
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Θεολογία - Ιστορία - Παιδεία

HANS KILLIAN
ΠΙΣΩ ΜΑΣ ΣΤΕΚΕΙ Ο ΘΕΟΣ
Μετάφραση Άγλαϊας Μπίμπη - Παπασυροπούλου

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»
Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283